

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ MOKSLŲ FAKULTETAS
VADYBOS KATEDRA

Aistė SIMSONAITĖ

Verslo administravimo studijų programos studentė

JAUNIMO VERSLUMO SKATINIMAS

Bakalauro baigiamasis darbas

Šiauliai, 2014

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ MOKSLŲ FAKULTETAS
VADYBOS KATEDRA

Aistė SIMSONAITĖ

JAUNIMO VERSLUMO SKATINIMAS

Bakalauro baigiamasis darbas
Socialiniai mokslai, Vadyba ir verslo administravimas (03S1)

Darbo vadovė:
lekt. Liongina JUOZAITIENĖ

Teigiu, kad bakalauro studijų baigiamasis darbas, kurį teikiu vadybos studijų programos bakalauro kvalifikaciniam laipsniui įgyti, yra originalus autorinis darbas.

(Studento parašas)

Simsonaitė, A. (2014). Jaunimo verslumo skatinimas: universitetinių pagrindinių studijų Verslo administravimo programos baigiamasis darbas. Baigiamojo darbo vadovė lekt. L. Juozaitienė. Šiaulių universitetas, Vadybos katedra, 61 p. (72 p.).

SANTRAUKA

Teorinėje darbo dalyje pateikiama verslumo reikšmė siaurąja ir plačiąja prasme, verslumo skatinimo bei ugdymo sampratos. Taip pat, aptariami veiksniai turintys įtakos verslumui, kurie mokslininkų nagrinėjamoje literatūroje yra išskirti į vidinius ir išorinius. Atskleidžiamos verslo kūrimo paskatos, kurios priklauso nuo asmens išsilavinimo, amžiaus, turimos patirties ir pan. Be to, aptariamos esamos verslumo skatinimo iniciatyvos, programos, verslumo ugdymas individo raidoje bei jo reikšmė aukštojo mokslo sistemoje. Darbe analizuojami Lietuvių ir užsienio mokslininkų požiūriai, nuomonės, tokių kaip: Gegieckienės L., Graikšienės A., Solnyškinienės J., Garalio A., Strazdienės G., Weber R., Kruja A., Terziovski M., Lowe R., Marriott S., Schoof U. ir kt.

Šiame darbe aprašomi kiekybinis ir kokybinis tyrimai, kurie buvo atlikti Šiaulių mieste. Kokybinio interviu metodo tikslas buvo išsiaiškinti kaip miesto institucijų atstovai, kurie yra susiję su jaunimo verslumo skatinimu, vertina verslo aplinką ir kokias problemas mato jaunimo verslumo atžvilgiu. Kiekybinis – anketos metodas, buvo orientuotas į moksleivius, studentus, dirbančius asmenis nuo 18 iki 29 metų. Atlikto kiekybinio tyrimo metu nustatyta, kad jaunimas yra verslus, galvoja ateityje turėti savo verslą, tačiau jam trūksta paskatinimo, žinių ir praktinių gebėjimų. Taip pat, identifikuota kas iš vidinių ir išorinių veiksnių labiausiai turi įtakos verslumui bei finansinės ir nefinansinės paskatos. Atskleista, kad geriausia pradėti ugdyti verslumo savybes yra šeimoje ir mokykloje, nes šios aplinkos yra svarbiausios individo vystymosi etapuose. Tyrimo metu nustatyta, kad jaunimas nežino vietinių Šiaulių mieste vykdomų verslumo skatinimo programų, institucijų, organizacijų dėl informacijos sklaidos trūkumo. Tyrimu buvo išsiaiškinta priežastis, kuri labiausiai stabdo jaunimą imtis verslo – tai finansiniai ištekliai reikalingi verslo pradžiai. Didžioji dalis respondentų minėjo, kad jie neturi atliekamų pinigų, kuriuos galėtų investuoti, o interviu metu savo srities ekspertai tik patvirtino faktą, kad pirmiausia viskas remiasi į finansus. Darbe pateikiamos rekomendacijos į kurias atsižvelgiant galima kurti programas labiau orientuotas jaunimui, siekiant juos sudominti verslumu bei suteikti to ko jiems trūksta.

Raktiniai žodžiai: verslumas, jaunimas, skatinimas.

Simsonaitė, A. (2014). Youth entrepreneurship promotion: The final bachelor thesis of university undergraduate studies on business management program. Supervisor lect. L. Juozaitienė. Šiauliai university, Department of Management, 61 pg. (72 pg.).

SUMMARY

In the theoretical part of this work is presented meaning of entrepreneurship in narrow and broad sense, concept of entrepreneurship promotion and development. Also it is discussed the factors affecting entrepreneurship, which in scientists literature are divided into internal and external. It is revealed business development incentives that depend on the person's education, age, experience and so on. Moreover, it is talked about current entrepreneurship promotion initiatives, programs, entrepreneurship in self-development and its meaning in higher education system. In the bachelors work is analyzed Lithuanian and foreign scientist's opinions and point of views. They are such as: Gegieckienė L., Graikšienė A., Solnyškinienė J., Garalis A., Strazdienė G., Weber R., Kruja A., Terziovski M., Lowe R., Marriott S., Schoof U. and others.

This paper describes quantitative and qualitative researches which were carried out in the city of Šiauliai. Qualitative interview method objective was find out what city institutions think about business environment and what problems they see in youth entrepreneurship. Quantitative – questionnaire method – was focused on school children, students, working people from 18 to 29 years. Quantitative study showed that youth is entrepreneurial, they think in the future to hold their own business, but they have lack of encouragement, knowledge and practical skills. Also it is identified what internal and external factors are most affecting entrepreneurship, financial and non-financial incentives. In the study revealed that the best time to start build up entrepreneurial features is in childhood and at school, because this environment is the most important of the individual stages of development. The study found that youth do not know the local city of Šiauliai ongoing entrepreneurship support programs, institutions, organizations, because lack of information. During the study was found the reason why most young people stop making business – its financial resources. Major part of the respondents said, that do not have extra money for investments and during interview experts just confirmed the fact that everything is based on finances. At work were made recommendations and using them it is possible to make programs more youth-oriented, in order to get youth interested in entrepreneurship and to provide what they lack.

Keywords: entrepreneurship, youth, promotion.

LENTELIŲ SĄRAŠAS

1.1 lentelė. Ekonomistų vartojama sąvoka „verslumas“ tam tikru laikotarpiu	11
1.2 lentelė. Verslumo raiškos teorinės interpretacijos	14
1.3 lentelė. Verslo kūrimo paskatos.....	18
2.1 lentelė. Anketos struktūra	35
2.2 lentelė. Gyventojų skaičius pagal amžiaus grupes Šiaulių mieste, 2013 m. pradžioje	37
2.3 lentelė. Respondentų demografinė charakteristika	39
2.4 lentelė. Verslumas kaip savybė respondentų atžvilgiu	42
2.5 lentelė. Veiksniai turintys verslumui lemiamą įtaką	45
2.6 lentelė. Metodai ugdantys verslumo gebėjimus	48
2.7 lentelė. Respondentų domėjimasis pagalbomis verslo pradžiai	49
2.8 lentelė. Respondentų pasinaudojimas esančiomis programomis.....	52

PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS

1.1 pav. Verslumas siaurąja ir plačiąja prasme	12
1.2 pav. Veiksniai, kurie turi įtakos jaunimo verslumui	16
1.3 pav. Verslumą sąlygojančių veiksnių sistema	17
1.4 pav. Verslumo ugdymas pagal Europos Komisijos reglamentą	23
1.5 pav. Verslumo įgūdžiai	26
1.6 pav. Verslumo ugdymas: sprendimo procesų modelis	31
2.1 pav. Diagnostinis tyrimo metodologijos dizainas	37
2.2 pav. Respondentų ketinimas kurti savo verslą	40
2.3 pav. Verslumo sąvokos samprata	41
2.4 pav. Vidiniai veiksniai darantys įtaką jaunimo verslumui	42
2.5 pav. Išoriniai veiksniai darantys įtaką jaunimo verslumui	43
2.6 pav. Jaunimo verslumo skatinimo programų veiksnių įtaka	44
2.7 pav. Finansinės verslo kūrimo paskatos	46
2.8 pav. Nefinansinės verslo kūrimo paskatos	47
2.9 pav. Raidos etapai, kuriuose ugdomos verslumo savybės	47
2.10 pav. Institucijos vykdančios jaunimo verslumo skatinimo programas Šiauliuose	49
2.11 pav. Institucijos vykdančios jaunimo verslumo skatinimo programas Lietuvoje	50
2.12 pav. Valstybės ir kitų institucijų prisidėjimas prie jaunimo verslumo skatinimo, respondentų atžvilgiu	51
2.13 pav. Respondentų gauta nauda pasinaudojus verslo programa	52
2.14 pav. Informacijos pakankamumas apie verslumo rėmimo programas Šiaulių mieste	53
2.15 pav. Informacijos ištekliai apie verslumo skatinimo programas	54

TURINYS

IVADAS	8
1. JAUNIMO VERSLUMO SKATINIMAS: TEORINIS ASPEKTAS	11
1.1. Verslumo samprata	11
1.2. Verslumui įtakos turintys veiksniai	15
1.3. Verslumo skatinimas.....	18
1.3.1. Jaunimo verslumo kūrimo paskatos.....	18
1.3.2. Jaunimo verslumo skatinimo iniciatyvos.....	19
1.3.3. Verslumo ugdymo turinys ir tikslai	23
1.3.4. Verslumo ugdymas individo raidoje.....	25
1.3.5. Verslumo ugdymo reikšmė aukštojo mokslo sistemoje.....	28
2. JAUNIMO VERSLUMO SKATINIMO TYRIMAS	34
2.1. Tyrimo metodologija	34
2.2. Jaunimo verslumo skatinančių veiksnių analizė	39
2.2.1. Respondentų charakteristika.....	39
2.2.2. Veiksnių turinčių įtaką jaunimo verslumui analizė	40
2.2.3. Verslumo kūrimo paskatų analizė.....	45
2.2.4. Verslumo ugdymo analizė	47
2.2.5. Respondentų požiūris į vykdomas verslumo programas	49
IŠVADOS.....	56
REKOMENDACIJOS	58
LITERATŪRA	59
PRIEDAI	62
1 priedas. Anketa.....	63
2 priedas. Interviu klausimai	65
3 priedas. Interviu protokolas (1)	66
4 priedas. Interviu protokolas (2)	68

IVADAS

Temos aktualumas ir naujumas. Asmeniui turinčiam gerą verslo idėją bei norą gyvenime pasiekti savo užsibrėžtus tikslus, jam turi būti suteikiamos sąlygos realizuoti savo siekius, nors jis ir neturi tam lėšų. Verslūs piliečiai kartu su smulkiais bei vidutiniais įmonių sektoriais sudaro šiuolaikinės ekonomikos pagrindą. Markevičius (2007) cit. Martinkus (1999), Lydeka (1998), verslumą mokslininkai apibūdina skirtingai, vieni jų teigia, kad verslumas tai yra iniciatyva, kiti – kad tai yra įgimtos ir įgytos žmogaus savybės, leidžiančios jam novatoriškai mąstyti ir aktyviai veikti bei rizikuoti. Kai kuriose mokomosiose priemonėse teigiama, kad verslumas – gamybos veiksnys, kurio turinys – žmogaus sugebėjimas sujungti kapitalą, darbą ir gamtinius išteklius (žemę), organizuoti verslą, įgyvendinti novacijas, rizikuoti savo turtu ir geroje siekiant pelno (Markevičius, 2007). Paulionienė (2007) cit. Mincienė (2000), verslumą apibrėžia kaip asmens mąstymą ir veikimą. Verslumas – tai siekimas naujų idėjų, projektų įgyvendinimo, t. y. sugebėjimas organizuoti ir valdyti savo gyvenimo verslą, pelningai gaminti prekes ir teikti paslaugas. Kiekvienas žmogus vienaip ar kitaip įsivaizduoja savo gyvenimą ir susikuria jo viziją. Norint ją įgyvendinti, reikia kuo efektyviau vadovauti sau, vadinas, būtina kuo naudingiau panaudoti savo laiką, galimybes, pinigus ir kitus asmeninius išteklius. Verslumas laikomas vienu pagrindinių šalies inovatyvumo, konkurencingumo ir ekonominio augimo užtikrinimo veiksnių – tai ne tik ekonominės, bet ir socialinės pridėtinės vertės kūrimas, tai galimybė realizuoti save, greitai ir efektyviai prisitaikyti prie aplinkos pokyčių. Tačiau, sparčiai besikeičiant verslo aplinkai, net patyrusiems verslininkams sunku priimti reikiamus sprendimus, o ką kalbėti apie jaunos patirties neturinčius jaunuolius, kurie kupini idėjų ir nežino nuo ko pradėti. Siekiant skatinti verslumą Lietuvoje turi būti skiriamas dėmesys smulkaus ir vidutinio verslo plėtrai, turi būti tobulinama verslininkų ruošimo ir mokymo sistema, pradedant moksleivių ir studentų rengimu.

Jaunimas – imliausia visuomenės grupė, todėl siekiant skatinti jaunimo verslumą, svarbu orientuotis į jaunimo poreikius, į tuos veiksmus, kurie verslumui turi daugiausiai įtakos. Jaunimo motyvacija yra susijusi su jų asmeniniu požiūriu, tikslais, konkrečiais interesais ir įgūdžiais (Schoof, 2006, p. 12). Tačiau jaunimui trūksta žinių kaip reikėtų pradėti verslą, savo idėjas realizuoti, parengti tinkamą verslo planą, nes verslumo žinių, pradedant nuo mokyklos, jie gauna per mažai. Šiuolaikiniam jaunimui neužtenka turėti ar įgyti teorinių žinių, dabar jie turi sugebėti taikyti jas praktinėse užduotyse turėti kompetencijų, kurios leistų aktyviai dalyvauti įvairiuose gyvenimo įvykiuose, turėti savo nuomonę, prognozuoti pokyčius, mokėti pasirinkti ir kurti, nes verslumas geriausiai pasireiškia veikloje, todėl jaunimo ugdymas turi būti nukreiptas į galutinį rezultatą – išugdyti asmenybę, gebančią savarankiškai ir atsakingai veikti. Pasak Saulėno (2007), jaunimas yra aktyviausia visuomenės grupė,

lengviausiai prisitaikanti prie aplinkos, turintys verslumo savybių sugebantys integruotis į visuomenę, darbo rinką bei valdyti savo gyvenimą. Jaunimas, kuris mokosi švietimo įstaigose jau nuo tada turi išmokti prisitaikyti prie besikeičiančios aplinkos: politinės, ekonominės, kuri vis keisis ir lydės ateityje.

Verslumą galima įvardinti gebėjimu, kuris padeda būti kūrybiškesniu, pasitikėti savimi, savo jėgomis bei siekti išsikeltų tikslų. Taigi, galima teigti, kad verslumo ugdymas grindžiamas aktyvia, savarankiška jaunimo veikla, skatinančia mąstyti ir veikti, kuris yra naudingas analizuojant problemas bei priimant reikiamus sprendimus, gebėjimu įvertinti savo galimybes, iniciatyviai bei kūrybiškai dalyvauti veiklose. Labai svarbu, kad švietimo įstaigos ir valstybės politika prisidėtų, skatintų ir sukurtų reikiamą aplinką jaunimo verslumui, taip sudarydamos sąlygas įtraukti jaunuolius bei motyvuoti užsiimti tuo kas bus naudinga jiems ir ekonomikai. Verslumo problemos analizuojamos užsienio ir Lietuvos mokslinėje literatūroje, tačiau gilesnių studijų, nagrinėjančių jaunimo verslumo skatinimą, Šiaulių mieste nėra atlikta.

Temos problema. Aptarus temos aktualumą galima išskirti probleminius klausimus: kokie veiksniai daro didžiausią įtaką jaunimo verslumui; kokios skatinimo priemonės padėtų kurti jaunimo verslumui palankią aplinką.

Darbo objektas. Jaunimo verslumą įtakojantys veiksniai ir aplinka.

Darbo tikslas – atlikti mokslinės literatūros analizę apie jaunimo verslumo skatinimą, atskleisti verslumo turinio esmę, įvertinti aplinkos poveikį ir išorinius bei vidinius veiksnius, turinčius įtakos jaunimo verslumui.

Darbo uždaviniai:

1. Naudojantis moksline literatūra išanalizuoti verslumo ugdymo ir verslumo skatinimo teorines koncepcijas;
2. Nustatyti jaunimo verslumo veiksnius ir skatinimo priemones;
3. Įvertinti jaunimo verslumo skatinimo galimybes ir būdus.

Tyrimo metodai. Mokslinės Lietuvos ir užsienio autorių literatūros šaltinių analizė, kiekybinis – anketa ir kokybinis – interviu tyrimo metodai. Anketinės apklausos gautiems rezultatams sisteminti ir analizuoti buvo naudojamos Microsoft Office Excel ir SPSS programos.

Tyrimo organizavimas. Anketine apklausa siekiama ištirti jaunimo požiūrį į verslumą ir verslumo įgūdžių lavinimo galimybes. Anketa sudaryta remiantis moksline literatūra bei Šiaulių miesto savivaldybės pateiktais probleminiais klausimais, nes šis Bakalauro baigiamasis darbas rašomas pagal savivaldybės pasiūlytą temą. Tyrimo instrumentą iš viso sudaro 23 klausimai: 22 uždari ir 1 atviras klausimas. Tyrimo imtis – nuo 18 iki 29 metų jaunimas gyvenantis Šiaulių mieste. Remiantis statistikos

departamento, gyventojų skaičiumi pagal amžiaus grupes Šiaulių mieste, 2013 m. pradžioje, duomenimis buvo pasiskaičiuota, kad apklausti reikės 150 respondentų. Anoniminė anketinė apklausa buvo atliekama nuo 2014 m. kovo 21 d. iki 2014 balandžio 04 d. Gauti rezultatai išanalizuoti ir pateikti iliustruojantys paveikslai.

Taip pat, buvo atliktas interviu su Šiaulių miesto savivaldybės Ekonomikos skyriaus vyr. specialiste, Šiaulių jaunimo organizacijos asociacijos „Apskritojo stalo“ prezidentu ir Šiaulių verslo inkubatoriaus direktoriumi. Interviu vyko gegužės 13-14 dienomis, kurio metu informantams buvo pateikti iš anksto paruošti klausimai, o atsakymai panaudoti empirinio tyrimo rezultatams pagrįsti.

Tyrimo reikšmingumas ir sklaida. Su atlikto tyrimo rezultatais bus supažindintas Šiaulių miesto savivaldybės Ekonomikos skyrius. Tyrimo rezultatai gali būti panaudoti kuriant naujas verslumo skatinimo programas, orientuojantis labiau į tai, kokie veiksniai skatina domėtis verslumu bei ko labiausiai trūksta jaunimui šiuo atžvilgiu.

Darbo struktūra. Bakalauro baigiamąjį darbą sudaro dvi dalys – teorinė ir empirinė. Teorinę darbo dalį sudaro trys skyriai, penki poskyriai bei teorinis darbo apibendrinimas. Skyriuose išanalizuota ir pateikta verslumo samprata, įtakos turintys veiksniai, paskatos, skatinimo iniciatyvos, ugdymo reikšmė. Empirinę darbo dalį apima tyrimo instrumento pagrindimas, rezultatų analizė.

1. JAUNIMO VERSLUMO SKATINIMAS: TEORINIS ASPEKTAS

1.1. Verslumo samprata

Mokslinėje literatūroje dažnai naudojama sąvoka, terminas *verslumas*, tačiau vienareikšmės žodžio reikšmės nėra nustatyta, nes verslumas yra tiriamas iš skirtingų disciplinos perspektyvų ir yra randama autorių skirtingai apibrėžiančių šią sąvoką. Pasak Kruja (2013), senovės viduramžių laikais verslumas buvo kaip asmeninių interesų ginimas, kuris pasireiškėdavo tokiomis sąvokomis kaip kaina ir lupikavimas. Pramoninės revoliucijos pradžioje, ekonomistai mėgino suprasti ir įtraukti verslininko sąvoką į ekonominę literatūrą. Vienas iš pirmųjų verslininkų terminą įvedė Richard Cantillon, Prancūzijos kilmės Airijos ekonomistas (žiūrėti 1.1 lentelę). Pagal Cantillon verslininkas yra specialistas, kuris prisiima riziką. Cantillon teisingai atskyrė kapitalisto veiklą nuo verslininko. Adam Smith savo klasikiniu raštu „The Wealth of Nations“ aprašė apie verslininką, bet susijusią veiklą susiejo su kapitalistu. Nors Smith tinkamai apibūdino verslininko veiklą, tačiau jis praleido galimybę pabrėžti atskirą verslininko pobūdį ir veiklą, nes jis verslininką laikė kapitalistu, kuris siekia pelno prisiimdamas riziką. Iki 1700-ųjų pabaigos, Prancūzų ekonomistas Jean-Baptiste Say išplėtė terminą „verslininkas“, kuris reiškia keisti išteklius iš mažesnio produktyvumo naudojimo į aukštesnį. John Stuard Mill iki 1800 m. vidurio susiejo sąvokas kapitalistas ir verslininkas kartu per riziką. Rizika buvo laikoma kaip viena atskira veikla ir vertinama, kaip vienas pajovus, kuriam vadovauja kapitalistas. Joseph Schumpeter verslininką apibrėžė, kaip asmenį, kuris identifikuoja ir prisiima galimybę, rinkai pasiūlo naują produktą, gerina gamybos procesą arba siūlo naują įnašą ekonomikai.

1.1 lentelė

Ekonomistų vartojama sąvoka „verslumas“ tam tikru laikotarpiu

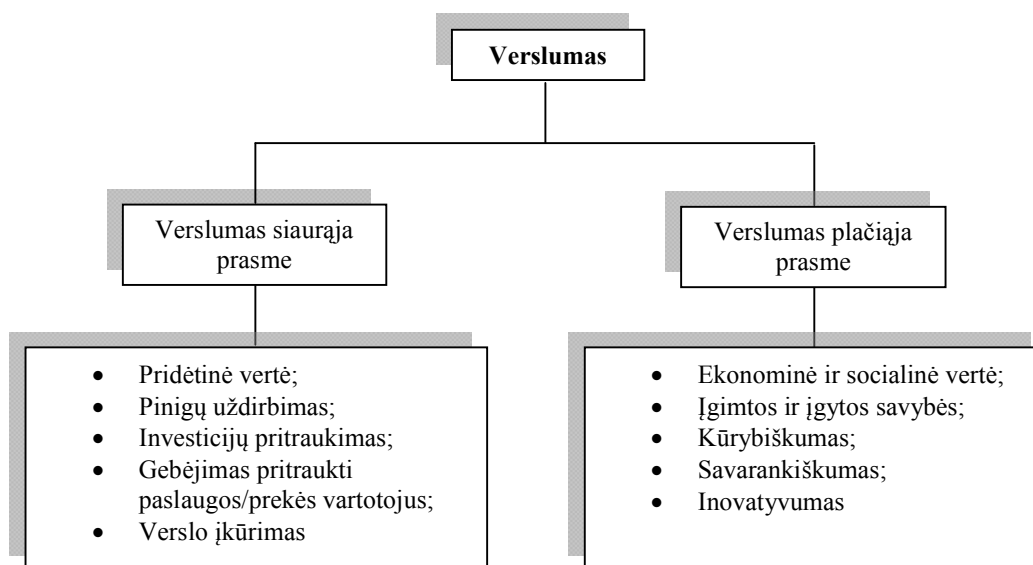
Metai	Ekonomistas	Termino apibrėžimas
1725	Richard Cantillon	Iš verslininko išskyrė kapitalistą.
1776	Adam Smith	Verslininko veiklą siejo su kapitalisto veikla.
1803	Jean-Baptiste Say	Apibrėžė, kad verslininkas – asmenybė, kuri gerina išteklių naudojimą gamyboje.
1871	John Stuard Mill	Kapitalisto ir verslininko sąvokas susiejo kartu per riziką.
1934	Joseph A. Schumpeter	Apibrėžė verslininką, kaip atskirą asmenybę; atskyrė verslumą nuo kapitalistinio vaidmens.

Šaltinis: Kruja (2013)

Lietuvių literatūros autorių anot Gegieckienės, Graikšienės (2009, p. 10), *verslumo* sąvoka kildinama iš anglų kalbos žodžio *entrepreneurship*, kuris siejamas su mokėjimu iš naujo atrasti galimybę realizuoti save ir kurti ekonominę arba socialinę vertę. Tačiau, tai yra abstraktus verslumo apibūdinimas, kuris neatskleidžia verslumo sąvokos esmės. Lowe, Marriott teigia priešingai nei lietuvių

literatūros autoriai. Jų nuomone (2006, p. 37), žodis verslumas kilęs iš prancūziško žodžio *entreprendre*, kuris reiškia – „tarp pirkėjo“, „tarpininką“, „įsipareigojimą“ – pagrįstus veiksmus – tai ne tai apie ką mes galvojame ar teoriškai pateikta, bet tai yra tas, kas praktiškai padaryta ir turi prasmę. Terziovski (2003, p. 20) cit. Schumpeter (1951/1976) verslumą apibrėžia, kaip veiksmų atlikimą, kurie paprastomis verslo sąlygomis nėra atliekami. Terziovski (2003, p. 20) cit. Kuratko ir Hodgetts (2004: 30) aiškina, kad verslumas – tai dinamiškas vizijos procesas, kurio metu reikia keisti ir kurti. Jis reikalauja energijos ir aistros kūrimui, įgyvendinant naujas idėjas ir priimant kūrybinius sprendimus. Randall G. Holcombe (2007, p. 59) teigia, kad verslumas yra kūrybinė veikla, nes verslumo galimybės linkusios pasirodyti konkrečiu laiku ir vietoje, jos labiau atskleidžia patį žmogų, kuris reikiamu laiku ir vietoje sugeba padaryti atradimą. Kiekvienas žmogus yra skirtingas, todėl jie ne vienodai yra linkę pastebėti verslumo galimybes – daug žmonių gali būti toje pačioje vietoje, tuo pačiu metu, tačiau vienas žmogus gali pastebėti tai, o kitiems likti nematomu.

Verslumas gali turėti dvi reikšmes – tai verslumas siaurąja ir plačiąja prasme (žiūrėti 1.1 paveikslą).

1.1 pav. Verslumas siaurąja ir plačiąja prasme

Šaltinis: adaptuota pagal Gegieckienę, Graikšienę (2009); Lowe, Marriott (2006)

Siaurąja prasme verslumas suprantamas kaip mokėjimas sukurti pridėtinę ekonominę vertę – tai mokėjimas uždirbti pinigus, mokėjimas pritraukti investicijas bei mokėjimas savo veikla sudominti potencialius paslaugos ar prekės vartotojus. Šis apibrėžimas yra siauras, kalbant apie jaunimo verslumą arba verslumą jaunimo organizacijose (Gegieckienės, Graikšienės, 2009, p. 10). Užsienio autoriai

Lowe, Marriott (2006, p. 37) žodį verslumas apibrėžia siaurąja prasme, pavyzdžiui „kapitalistinis darbuotojas” ar „verslo savininkas/vadybininkas”, geresnė maža įmonė nei didelė, privatus sektorius nei viešasis, visuomeninė nei ne pelno siekianti. Taip pat, žodį verslumas supranta, kaip verslo įkūrimas ir plėtojimas, nuo idėjos iki įmonės įsteigimo, verslo planų kūrimas, finansinių šaltinių ieškojimas. Pasak knygos autorių, verslumas egzistuoja tik ten kur yra didelis potencialas, viešojo sektoriaus teikiamos paramos programos dar labiau sustiprina šį požiūrį. Pažvelgus į verslumą plačiąja prasme, susiduriama su tam tikra problema, nes iki šiol nėra sutariama dėl šio apibrėžimo. Tačiau Gegieckienė, Graikšienė (2009, p. 10), pateikia apibrėžimą, kuris apimtų ne tik mokėjimą ir gebėjimą kurti ekonominę vertę, bet taip pat socialinės vertės kūrimą. Tai gi, verslumas plačiąja prasme yra įgimtas ar įgytas asmeninių savybių rinkinys, kuris leidžia kurti ekonominę, socialinę ir visas kitas vertes. O plačiąja prasme Lowe ir Marriott (2006, p. 37) pripažįsta, kad žmonės gali būti kūrybiški ir inovatyvūs darbuotojai, kaip ir savarankiškas verslininkas. Šie žmonės vadinami „sumaniaisiais verslininkais“, organizacijos, norinčios išlikti konkurencingos, sparčiai keičiančioje aplinkoje, joms reikia ugdyti darbuotojus ir panaudoti jų kūrybinius sugebėjimus norint pasiekti konkurencinį pranašumą.

Analizuojant mokslinėje literatūroje pateikiamas verslumą apibūdinančias sąvokas, pastebima, kad daugybėje apibrėžimų akcentuojami skirtingi verslumo aspektai, tačiau yra keletas dažniausiai įvardijamų bendrų tendencijų: iniciatyvumas, inovatyvumas, kūrybiškumas, kūrybinė veikla, įsipareigojimas, savęs realizavimas, gebėjimas organizuoti, planuoti laiką, išnaudoti resursus bei priimti riziką, išvalgumas, lyderystė – savybės aktualios ne tik versle. Taip pat, nagrinėjant verslumo žodžio reikšmės pastebimos dvi mokslininkų grupės, kurios viena iš jų verslumą apibūdina kaip iniciatyvą, o kita grupė teigia, kad tai žmogaus įgimti ir įgyti gebėjimai. Prie įgimtų savybių galima priskirti: intuiciją, azartiškumą, karjerizmą, avantiūrizmą, reakciją, garbės troškimas, pasitikėjimą savimi, norą gyventi „plačiai“. Įgimtomis savybėmis galima laikyti visas tas, kurias asmuo įgyja besimokydamas ar praktiškai veikdamas – tai pirmiausia žinios ir praktinis patyrimas, suformuojantis universalius bei specifinius įgūdžius. Pastarąsias savybes būtų galima pavadinti profesinėmis (dalykinėmis).

Verslumas reikalingas visiems kasdieniniame gyvenime, darbe ir visuomenėje, leidžia darbuotojams geriau suvokti savo darbinės veiklos kontekstą ir geriau pasinaudoti galimybėmis, sudaro sąlygas tiek verslininkams, tiek jaunimui pradėti visuomeninę arba komercinę veiklą. Verslumo apibrėžimo pagrindiniai komponentai: gyvenimo būdas, kada planuoja pats, aktyvus veikimas, aktyvi pozicija gyvenime, pozityvus mąstymas – pozityvi reakcija į nesėkmes, pasitikėjimas savimi,

bendravimo menas – gali gauti naudos išlikdamas malonus kitiems, įvertinta rizika, sugebėjimas priimti sprendimus, greitų apsisprendimų priėmimas, prognozavimas, „matymas“ į priekį, intuicija, kiti vadybiniai įgūdžiai, savimotyvacija, savirealizacija, laiko planavimas, sugebėjimas patraukti, suburti žmones bendrai veiklai, imlumas naujovėms, kritiškas požiūris, pilietiškumas, sugebėjimas „parduoti save“, tiek teorinės žinios, tiek praktiniai įgūdžiai, loginis mąstymas.

Solnyškinienė (2008) teigia, kad apibrėždami verslumą, tyrėjai teikia labai daug skirtingų verslumo apibrėžimų (žr. 1.2 lent.).

1.2 lentelė

Verslumo raiškos teorinės interpretacijos

Autorius	Teiginys
Lydeka Z., (2001)	„Verslumas – tai ne tik norėjimas, bet ir mokėjimas, taip pat galėjimas novatoriškai mąstyti ir aktyviai bei rizikingai veikti ūkiniame gyvenime. Verslumas reiškia sugebėjimą panaudoti vidinį potencialą bei situacijos palankumą naudos sukūrimui (turto gausinimui)“.
Lietuvos jaunimo organizacijų taryba, (2008)	„Verslumas siaurąja prasme suprantamas kaip mokėjimas sukurti pridėtinę ekonominę vertę <...> verslumas plačiąja prasme yra įgimtas ar įgytas asmeninių savybių rinkinys, kuris leidžia kurti ekonominę, socialinę ir visas kitas vertes“.
Jasinaičius R., (2006)	„Verslumas – žmogaus gebėjimai asmeniškai įtakoti į visuomenės poreikių tenkinimo kokybę ir plėtrą: <i>suvokti (surasti)</i> ką daryti, <i>žinoti</i> kaip padaryti, efektyviais veiksmais <i>pasiekti</i> vertingų rezultatų, <i>gauti</i> už tai pelnytą atlygį (įvertinimą)“.
Kairienė R. ir Markevičius P., (2006)	„Prekybos įmonių verslininkų verslumas – tai sugebėjimas gaminti ir parduoti pirkėjui prekes abipusės naudos pagrindu. Tai žmogaus potencialas, tikėjimas sėkminga savo veikla nuolatos besikeičiančioje aplinkoje“.
Ekonominio raštingumo ir verslumo ugdymo strategija, (2004)	„Verslumas – tai asmens mąstymo būdas ir asmeninės socialinės, vadybinės bei asmeninės kompetencijos, leidžiančios turimas žinias pritaikyti savo kasdieniam gyvenimui, t. y. konkretūs gebėjimai, teikiantys galimybę ne tik organizuoti savo verslą, bet ir prisiimti riziką už padarytus sprendimus“.
Klebanskaja N. ir Lydeka Z., (1997)	„Verslumas – verslui pradėti ir jam tvarkyti reikalingi ypatingi asmeniniai ir dalykiniai žmogaus sugebėjimai: vaizduotė, kūrybiškas mąstymas, rizikingas veiklumas, iniciatyva, naujoviškumas, intuicija, vadybos įgūdžiai ir kiti išskirtiniai bei unikalūs sugebėjimai“.
Vaidelis G., (2006)	„Jaunimo verslumas – jauno žmogaus požiūris, įgūdžiai ir žinios, kurie leidžia atpažinti galimybę kurti pridėtinę vertę (tiek socialinę, tiek ekonominę) ir veiksmai, nukreipti išnaudoti šią galimybę. Verslumas yra asmens gebėjimas idėjas paversti veiksmais. Jis reiškia kūrybingumą, naujoves ir pasirengimą rizikuoti bei gebėjimą planuoti ir valdyti projektus siekiant tikslų“.
EU, (2006)	Verslumas įgalina individualius gebėjimus paversti verslo idėjomis ir veiksmais.

Šaltinis: Solnyškinienė (2008)

Viena vertus, teigiama, verslumas tai – mokėjimas ir galėjimas sukurti ekonominę pridėtinę vertę, uždirbti pinigus, pritraukti investicijas bei savo veikla sudominti potencialius paslaugos ar prekės vartotojus; kita vertus, kad tai – asmens mąstymo būdas ir asmeninės socialinės, vadybinės bei asmeninės kompetencijos, leidžiančios turimas žinias pritaikyti savo kasdieniam gyvenimui.

Pasak Gegieckienės, Graikšienės (2009, p. 14), verslumas – tai novatoriškumas + mąstymas + aktyvus bei rizikingas veikimas. Verslumas tai norėjimas + mokėjimas + galėjimas (mąstyti ir veikti). Verslumas tai:

- tikėjimas savo sėkme ir užsibrėžtų tikslų siekimas: žiūrėjimas į ateitį, optimizmas, siekimas įvykdyti užduotis, energingumas, pasitikėjimas savimi, atkaklumas, atsidavimas darbui;
- noras būti nepriklausomam: turėjimas savo nuomonės, gebėjimas pačiam priimti sprendimus, mokėjimas dirbti savarankiškai, netradicinių sprendimų pomėgis;
- kūrybingumas; sugebėjimas formuluoti naujas idėjas, išradingumas, smalsumas, naujovių ir permainų pomėgis;
- apskaičiuota rizika: gebėjimas dirbti ir priimti sprendimus neturint visapusiškos informacijos, savo galimybių įvertinimas užsibrėžiant sunkius, bet pasiekiamus tikslus;
- veržlumas ir ryžtingumas; sugebėjimas pasinaudoti gyvenimo duotomis galimybėmis, tikėjimas, kad esi pats likimo kalvis.

Šie gebėjimai reikalingi ne tik verslininkams, jie reikalingi kiekvienam, kad galėtų sėkmingai vadovauti, įsidarbinti konkurencinėje darbo rinkoje, stengiantis išlaikyti turimą darbo vietą, sukuriant sau darbo vietą, įkuriant verslą. Verslumas neatsiejamas nuo novatoriško mąstymo, tikėjimo savo sėkme ir užsibrėžtų tikslų siekimo, kūrybingumo, veržlumo ir ryžtingumo, racionaliai apskaičiuotos rizikos įvertinimo bei kitų išskirtinių gabumų. Būtent šiuolaikinis jaunimas pasižymi minėtomis savybėmis, todėl jas reikia panaudoti skatinant verslumą.

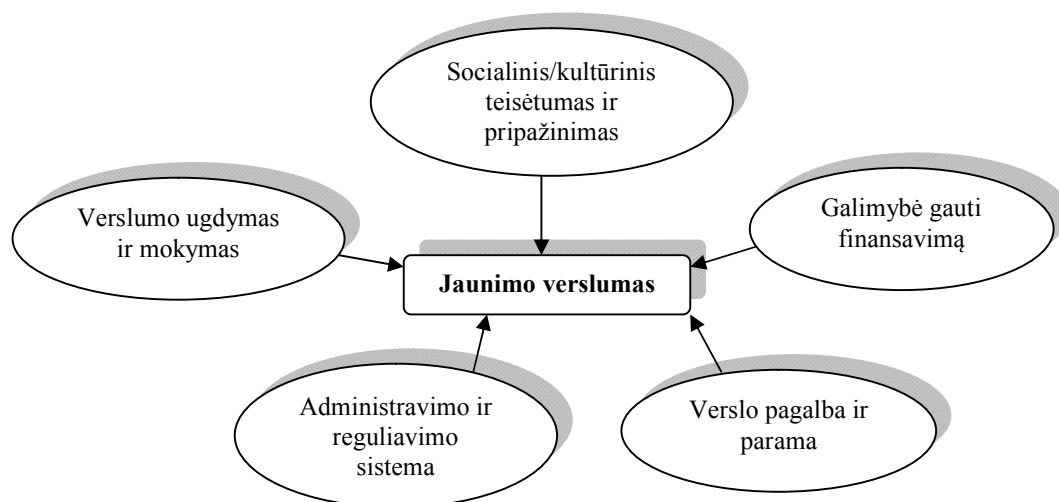
Verslumo sampratą mokslininkai nagrinėja įvairiais aspektais, todėl tikslų jos reikšmę nusakyti sudėtinga. Kiekvienas mokslininkas pateikia verslumo sąvokos reikšmę labiau iš savo nagrinėjamos mokslinės srities pusės, kuri jam yra aktuali, todėl turima daug verslumo apibrėžimų. Tačiau, galima sutikti, kad autoriai linkę verslumą išskaidyti į dvi dalis – siaurąją ir plačiąją. Siauroji reikšmė labiau asocijuojasi su – pridėtinės vertės kūrimu, finansinių pajamų uždirbimu, o plačioji reikšmė – asmenų įgimtomis ir įgytomis savybėmis bei platesniu vertės kūrimu, tai yra ekonomine arba socialine. Galima teigti, kad verslumas turi pagrindinius raktinius žodžius, kurie nusako žodžio esmę, tokius kaip: kūrybiškumas, savirealizacija, įžvalgumas, rizika, idėjos, potencialas, įsipareigojimas, motyvacija.

1. 2. Verslumui įtakos turintys veiksniai

Nors verslumas dažnai suvokiamas kaip žmogaus savybių ir gebėjimų raiška veikloje, tačiau ne mažiau svarbūs ir išoriniai verslumą skatinantys veiksniai. Esant didesniems verslo užmojams, vieno asmens savybių, profesinių žinių bei patirties nepakanka. Verslas ir jo sistema egzistuoja tam tikroje aplinkoje, kurioje vyksta tam tikri procesai. Verslumas didele dalimi priklauso ir nuo to, kaip žmonės skatinami imtis verslo. Esminį poveikį verslui daro visuomenė, pasirinkdama, ką pirkti, kiek ji turi

pinigų ir kaip reaguoja į vieną ar kitą verslą. Ieškant būdų, kaip skatinti verslumą, svarbu atlikti verslumo aplinkos veiksnių analizę. Integruojamųjų programų gairėse teigiama, kad verslumas turi pasyvų ir aktyvų komponentus: jis apima norą kažką keisti pačiam, sugebėjimą priimti ir pritaikyti naujoves atėjusias iš išorės, prisiimti atsakomybę už savo teigiamus ir neigiamus veiksmus, užbaigti tai, kas pradėta, išsikelti tikslus ir jų siekti bei tikėtis pasisekimo (Integruojamųjų (papildomųjų) programų... 2005).

Schoof (2006, p. 23) teikia didelį dėmesį penkiems svarbiems faktoriams į kuriuos turėtų būti atsižvelgta priimant atitinkamas programas, siekiant skatinti jaunimo verslumą (žr. 1.2 pav.).

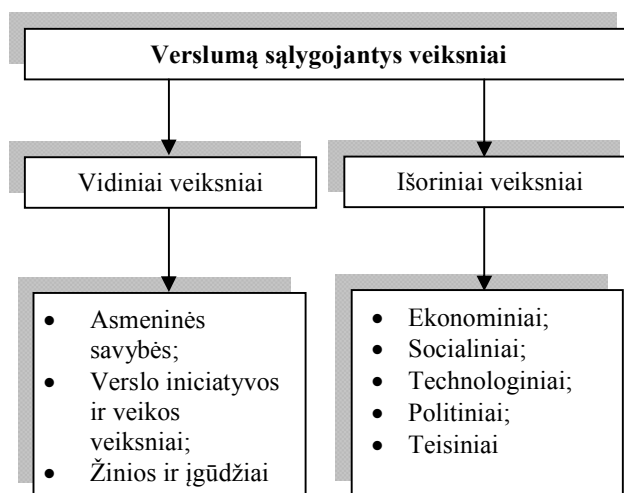
1.2 pav. Veiksniai, kurie turi įtakos jaunimo verslumui

Šaltinis: Schoof (2006)

Vieni verslumo veiksniai veikia kaip varomoji jėga, kiti – kaip verslumo kliūtys, todėl reikia veiksnius analizuoti. Adamonienė, Šilingienė (2008) išskiria dvi pagrindines verslumą sąlygojančių veiksnių grupes: vidinius ir išorinius veiksnius (žr. 1.3 pav.). Vidiniai verslumą sąlygojantys veiksniai yra susiję su darbuotojo asmeninėmis savybėmis, motyvacija imtis verslo, turimomis žiniomis ir gebėjimais. Išoriniai veiksniai susiję su tam tikra aplinka: politine, socialine, teisine, ekonomine ir technologine. Šios aplinkos veikia verslą ir lemia jo pokyčius, o verslas tuo pačiu veikia aplinkas ir sąlygoja jų pokyčius.

Vidinius verslumą sąlygojančius veiksnius pirmiausia apibūdina asmens savybės ir vidinė motyvacija imtis verslo. Motyvaciją imtis verslo sąlygoja verslo iniciatyvos ir veiklos veiksniai. Pruskus (2003, p. 35) išskiria labai įvairias paskatas, tokias kaip noras praturtėti, siekimas būti savarankišku, noras parodyti savo sugebėjimus, susikurti sau darbo vietą, įgyvendinti savo idėją,

saviraiškos poreikis ir kt. Žinios, naujausios informacijos prieinamumas, įgūdžiai protingai naudotis turimais ištekliais tampa vienu svarbiausių veiksnių, didinančių žmonių verslumą.

1.3 pav. Verslumą sąlygojančių veiksnių sistema

Šaltinis: Adamonienė, Šilingienė (2008)

Čiburienė, Guščinskienė (2009), apibūdina vidinius veiksnius, kuriuos sudaro įgimtos ir įgytos verslumo savybės. Įgimtos savybės yra intuicija, karjerizmas, pasitikėjimas savimi, avantiūrizmas, azartiškumas ir pan. Įgytos savybės – tai savybės, kurios įgyjamos mokantis ar praktiškai veikiant, tai visų pirma, žinios ir praktinis patyrimas, formuojantis universalius ir dalykinius įgūdžius. Tiek viena, tiek kita savybių grupė yra svarbi priimant reikiamus sprendimus.

Markevičius (2007) teigia, kad išorinė aplinka daro didelį poveikį konkrečiam verslui, bet verslas jos pakeisti negali, o gali tik prie jos prisiderinti. Šiuo aspektu analizuojama palanki verslui aplinka, valstybės/savivaldybės parama, verslo informacijos centrų/verslo inkubatorių pagalba, verslininkystės skatinimas, teisinė verslininkų apsauga, informacijos sklaida apie konkretų verslą. Išoriniai veiksniai slypi pačioje rinkoje, o rinkos pokyčiai tarsi sudaro sąlygas kūrybiškumui, nes kiekviename žmoguje yra potencialas, kūrybiškumas, verslumas, tačiau jie atsiskleidžia jei yra sudaryta palanki aplinka.

Apibendrinant galima teigti, kad verslumui įtakos turi daug veiksnių, pradedant nuo politinių, socialinių, kultūrinių ir baigiant žmogaus asmeninėmis savybėmis. Viskas prasideda nuo asmens norų ir gebėjimų, tada tik atsižvelgiama kas galėtų padėti plėtoti idėją, ar rinkos sąlygos tam yra palankios, ar bus kas domėtis ta idėja ir kaip bus su finansais. Analizuojant literatūrą, mokslininkai veiksnius išskiria į vidinius ir išorinius. Vidiniams veiksniams priskiria įgimtas ir įgytas savybes, kurias atsinešame gimdami į šį pasaulį, ir kurias mokydami, dirbdami plėtojame. Jauno asmens vidinės

nuostatos, požiūris, siekiai skatina imtis verslo iš vidaus. O išoriniams veiksniams priskiriama mus supanti aplinka, kuri leidžia suprasti ar šiuo metu yra sudarytos tinkamos sąlygos savirealizacijai.

1.3. Verslumo skatinimas

1.3.1. Jaunimo verslumo kūrimo paskatos

Verslumo skatinimas – tai verslo procesų aiškinimas, populiarinimas bei verslo žinių skleidimas visuomenėje, skatinant žmonių potraukį kurti privatų verslą. Kurti verslą nelengvas dalykas, reikalaujantis esminių permainų žmonių sąmonėje, kruopštaus pasirengimo, pasiryžimo įveikti daug sunkumų (Leonienė, 1998, p. 59). Prancūzijoje atlikti tyrimai rodo, kad verslo kūrimo paskatos priklauso nuo to, kas yra verslo kūrėjai, tai parodyta 1.3 lentelėje.

1.3 lentelė

Verslo kūrimo paskatos

Verslo kūrėjai	Verslo kūrimo paskatos
Jauni žmonės (17-25 metų jaunuoliai)	Noras įgyvendinti naujoviškas, neįprastas idėjas. Siekimas įrodyti, kad galimos naujo tipo bendrijos, kuriose klesti tarpusavio supratimas, susiklausymas, kadangi daugumas jaunų kūrėjų verslo partneriais pasirenka draugus ar pažįstamus.
Darbininkai	Siekimas tapti nepriklausomiems. Troškimas „prasimušti gyvenime“, pakeisti savo socialinę padėtį.
Bedarbiai	Būtinybė susikurti savo darbo vietą. Valstybės parama.
Moterys	Nepasitenkinimas turima profesija. Savarankiškumo siekimas.
Pensininkai	Per daugelį metų sukaupti finansų ištekliai, kuriuos norima sėkmingai investuoti. Vertinga praktinė patirtis, naudingi asmeniniai ryšiai.
Tarnautojai	Noras iš esmės pakeisti savo socialinę padėtį. Laisvės siekimas ir galimybė priimti savarankiškus sprendimus.

Šaltinis: Leonienė (1998)

Jaunas žmogus prieš imdamasis kurti verslą turi išsiaiškinti, kokios paskatos jį verčia veikti: siekimas būti savarankišku, būtinybė susikurti sau darbo vietą, noras parodyti sugebėjimus, sukurti ką nors naują. Iš tikrųjų labiausiai veikti skatina tam tikras vidinis maištas, santarvė su esama padėtimi, pastangos įgyvendinti savo idėją, noras padaryti geriau už kitus. Kaip tik tai žmogui suteikia nepaprastą dvasios pakilimą, verčianti priimti netikėčiausius sprendimus, dirbti nepaisant laiko, nepalankių aplinkybių. Imdamasis verslo žmogus įgyvendina ne tik savo asmenines paskatas, bet kartu atlieka ir garbingą visuomeninę misiją – patenkina visuomenės narių tam tikrų prekių, paslaugų poreikius arba pateikia naują būdą tuos poreikius patenkinti. Visuomenės veiklos įprasminimas taip pat labai svarbi paskata imtis verslo.

Remiantis Saulėno (2007, p. 4) atliktu tyrimu, kuriuo buvo siekiama išsiaiškinti labiausiai skatinančius veiksnius jaunimą pradėti verslą, įvardijo šiuos: asmeninės savybės, charakterio bruožai, šeimos artimųjų įtaka, išsilavinimas, mokslo draugų įtaka, finansai verslo pradžiai, palankios verslo kūrimo sąlygos Lietuvoje ir valstybės vykdoma verslumo skatinimo politika. Galima teigti, kad šeima, mokykla, švietimo įstaigos bei kitos institucijos yra pagrindiniai verslumo skatintojai. Siekiant, kad mokymosi motyvacija vystytųsi ir būtų palaikoma nuosekliai ir efektyviai, aktualiu uždaviniu tampa šeimos ir mokyklos institucijų keliamų ugdymo uždavinių suartinimas ir bendradarbiavimas. Svarbi šeimos ir mokyklos ryšių sąlyga – teigiamas tėvų požiūris į mokyklą, nes šie vertinimai turi įtakos vaikų požiūriui į mokymąsi bei jų verslo savybių ugdymui. Valstybės siūlomos programos yra naudingos, tuo kad jos gali suteikti bendrą supratimą apie verslą, motyvaciją, konsultuoti reikiamu klausimu, padėti parengti verslo planą ar suteikti finansinę paramą.

Verslumo skatinimas – tai siekis motyvuoti jaunos žmones imtis verslo. Visų pirmą, didelę įtaką skatinimui turi žmogaus asmeninės savybės, kurios suteikia pasitikėjimo imtis rizikingos veiklos, įrodyti kitiems ką sugebi, noras būti savarankišku, pastebėti visuomenės bei būti pats sau vadovu. Antra, šeimos ir artimųjų palaikymas, parama visada turi įtakos imtis tų veiksmų, kurių pats vienas nepasiryžtų nepaskatintas. Trečia, mokykla ar kita mokymosi, švietimo įstaiga gali atskleisti jauno žmogaus sugebėjimus, gabumus, nukreipti reikiama linkme siekiant įgyvendinti savo tikslo. Visi šie paskatų sukėlėjai ir stiprintojai padeda jaunimui apsispręsti, suprasti ir imtis veiksmų.

1.3.2. Jaunimo verslumo skatinimo iniciatyvos

Verslumas yra vienas iš būdų jaunimo užimtumui didinti, kuris yra ugdomas bei lavinamas padedant įvairių institucijų ir programų. Kadangi šiais laikais yra labai didelis jaunimo nedarbas, o vyriausybė, savivaldybės, visuomenė ieško būdų kaip jaunimą įtraukti į veiklas, siekiant mažinti jų abejingumą darbui. Tačiau, ryžtingam jaunimui niekas nesutrukdytų imti ir siekti savo tikslų, o esančios programos gali padėti gerinti savo verslo įgūdžius, rasti bendraminčių ar net partnerių, kurie gali remti jo idėją.

Kalbant apie praktines skatinimo priemones galima paminėti Lietuvos pirmininkavimą, 2013 m. nuo liepos 1 d. iki sausio 1 d., Europos Sąjungos Taryboje. Šiuo laikotarpiu daug dėmesio skyrė siekiant užtikrinti tinkamą pasiruošimą Jaunimo Garantijų iniciatyvos įgyvendinimui taip pagerinant jaunimo užimtumo padėtį bei siekė stiprinti jaunų žmonių socialinę integraciją, ypač NEET grupės (nedirbantys, nesimokantys bei mokymuose nedalyvaujantys) jaunimo. Šių iniciatyvų tikslas – užtikrinti, kad jaunimas per keturių mėnesių laikotarpį nuo darbo netekimo arba formaliojo mokymosi

užbaigimo gautų pasiūlymą dirbti, toliau mokytis, įskaitant pameistrystės profesinio mokymo formą, atlikti praktiką arba stažuotę. Buvo rengiamos konferencijos, forumai, kurių metu politikos formuotojai, darbdaviai, verslo sektoriaus, nevyriausybinių organizacijų ir jaunimo atstovai, tyrėjai bei jaunimo darbuotojai dalinosi savo gerąja praktika bei kartu ieškojo inovatyvių sprendimų problemoms jaunimo politikos srityje spręsti.

Toliau galima paminėti vieną iš anksčiau priimtų dokumentų reglamentuojančių jaunimo verslumo skatinimo priemones – Nacionalinė jaunimo verslumo skatinimo programa 2008 – 2012 metams, kurios tikslas buvo – kurti ir įgyvendinti priemones, o taip pat formuoti visuomenės nuostatas ir jaunimo sąmoningumą, žinias bei įgūdžius, darančius įtaką jaunimo verslumui. Remiantis šiuo tikslu buvo kuriamos, diegiamos ir tobulinamos verslumo ugdymo priemonės, teikiama parama jaunimo verslo pradžiai ir plėtrai, vykdoma jaunimo verslumo situacijos ir verslumo skatinimo stebėseną bei informuojamos valstybės institucijos ir visuomenė apie verslumo skatinimą Lietuvoje. Galima išskirti įvairius verslumo skatinimo veiklų finansavimo šaltinius (Lietuvos Respublikos finansų..., 2012):

- ES finansuojamos struktūrinės priemonės;
- kitos ES lėšomis finansuojamos priemonės;
- nacionalinės valdžios ir savivaldybių finansuojamos priemonės;
- privačiomis fizinių asmenų, verslo subjektų ar tarptautinių fondų lėšomis finansuojamos priemonės.

Detaliau bus analizuojamos nacionalinės valdžios, savivaldybių ir fizinių asmenų finansuojamų priemonių šaltiniai, verslumui skatinti.

Jaunimo reikalų departamento prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos (JRD) įgyvendina mažos vertės jaunimo verslumo skatinimo projektų programą. Šioje programoje pabrėžiami ir praktiniai įgūdžiai savo jėgomis kurti produktus arba paslaugas, ir gebėjimai juos įgyvendinti rinkoje. Remiami projektai, skatinantys jaunimo užimtumą (ypač vasarą) – praktiškai mokoma įvairių amatų, sudaromos galimybės įgyti praktinių įgūdžių. Finansavimą gavusios organizacijos vykdo informatyvią veiklą – rengia mokymus ir seminarus, kurių pagrindinis uždavinys yra skatinti 16–29 metų jaunuolių kūrybiškumą, iniciatyvumą, verslumą, suteikti pagalbą suprantant save ir kitus. Kadangi svarbiausi JRD veiklos partneriai yra jaunimo organizacijos, būtent jos – pagrindiniai šių projektų pareiškėjai (Apie JRD..., 2014).

Savivaldybių verslumo skatinimo fondai yra palyginti dažna praktika (jie veikia Akmenėje, Utenoje, Elektrėnuose, Telšiuose, Šilutėje, Birštone ir daugelyje kitų mažesnių ir didesnių savivaldybių). Kiekvienoje savivaldybėje verslumo skatinimo praktika labai unikali, be to, ji smarkiai

keičiasi dėl ekonominių ir kitų aplinkos sąlygų. Dalyje savivaldybių suteikiama subsidija verslo pradžiai, dalyje padengiamos steigimo išlaidos. Išskirtina didžiausiose Lietuvos miestuose, Vilniuje ir Kaune, plėtojama verslo paramos praktika. Šiuose miestuose rengiami tam tikri idėjų konkursai. Juose laimėjusioms geriausiomis verslo idėjoms suteikiamos subsidijos (Vilniuje per projektą „Verslauk“, Kaune per „Verslo skatinimo fondas“). Nors jaunimas šiose priemonėse dažniausiai neišskiriamas, būtent jauni asmenys sudaro didžiąją paramos pareiškėjų dalį.

Lietuvos jaunimo organizacijų taryba (toliau LiJOT) – didžiausia nevyriausybinių jaunimo organizacija Lietuvoje, vienijanti nacionalines jaunimo organizacijas ir regionines jaunimo organizacijų sąjungas. Jos tikslas yra koncentruotis ties verslumu, kuris yra suprantamas plačiąja prasme. LiJOT siekia, kad Nacionalinė jaunimo verslumo skatinimo programa neliktų vien tik teoriniu dokumentu, bet siekia, kad būtų sukurtos ir įgyvendintos programos, kurios skatintų verslumo praktinių gebėjimų ugdymo sklaidą Lietuvoje (Apie LiJOT..., 2014).

Jaunimo (mokinių, studentų ar bendri) *verslo klubai*. Šie ir juridiniu, ir nejuridiniu pagrindu veikiantys klubai aktyviai dirba šalies didmiesčiuose ir įtraukia palyginti daug jaunimo. Kaip vieni aktyviausių minėtini „Jaunimo verslo klubas“ Vilniuje ir „Moksleivių verslo klubas“ Kaune. Šių iniciatyvų veikla labai plati: nuo ES projektų įgyvendinimo iki neformalių diskusijų su verslininkais, tačiau jos visos išsiskiria aiškia veiklos kryptimi ir tiesioginiu ryšiu su tikslo grupe. Kaune veikiantis „Moksleivių verslo klubas“ bendradarbiauja su ISM Vadybos ir ekonomikos universitetu, todėl gali be papildomų logistinių kaštų reguliariai organizuoti atvirus mokymus ir seminarus (Apie JVK..., 2013).

AIESEC Lietuva – tarptautinė, ne pelno siekianti, aukštojo išsilavinimo studentų organizacija. Tai tarptautinis tinklas jauniems žmonėms, siekiantiems atrasti ir vystyti savo potencialą bei įgūdžius, taip prisidedant prie savų valstybių ir visuomenės vystymosi. Jaunimo ir su jaunu dirbančios organizacijos, kurių viena svarbiausių veiklos krypčių yra verslumo ugdymas. Didžiausios tokio tipo organizacijos veikia kaip tarptautinių organizacijų padaliniai Lietuvoje – tai yra *JCI* (Junior Chamber International) ir *AIESEC* (Apie JCI, Aiesec..., 2014). Abi šios organizacijos vykdo ne tik tęstines mokymų, skirtų verslumui ugdyti, veiklas, bet ir organizuoja stažuotes, per kurias jauni žmonės dalyvauja tarptautinio verslo organizavime.

Siekiant ugdyti ir skatinti jaunuolių verslumą Lietuvoje, įkurta didžiausią patirtį turinti pelno nesiekianti ekonominio švietimo organizacija „*Lietuvos Junior Achievement*“. „*Lietuvos Junior Achievement*“ yra „Junior Achievement Worldwide“ asocijuotoji narė nuo 1993 m., turi licenciją naudotis šios tarptautinės organizacijos mokomąja medžiaga, ją modifikuoti pagal vietos poreikius. Ši Lietuvos programa siekia ugdyti jaunimą, moko suprasti verslą ir ekonomiką, puoselėti iniciatyvą,

verslumą ir lyderio savybes, sudaro sąlygas glaudžiam bendradarbiavimui tarp švietimo sistemos ir verslo. Mokykloms ir universitetams bendradarbiaujant su „Lietuvos Junior Achievement“ propaguojama mokinių bei studentų mokomųjų bendrovių veikla. Tam tikslui organizuojamos kasmetinės mokinių bei studentų mokomųjų bendrovių mugės (Lietuvos Junior Achievement..., 2014). Mokslinių mokomųjų bendrovių veikla yra Europos Komisijos rekomenduojama kaip viena iš veiksmingiausių priemonių jaunimo verslumui ugdyti

Lietuvoje pastaraisiais metais itin sparčiai vystosi praktika investuoti į kuriamą verslą ar dar tik vystomą verslo idėją. Ypač daug investuotojų dėmesio sulaukia inovatyvios greitai augančios verslo idėjos (angl. start ups). Įvairių sričių ekspertai pažymi, kad šiuo metu yra susiformavusi palanki tokio tipo verslų vystymo ekosistema, kurioje dalyvauja įvairių grandžių institucijos. Išskirtinas visiškai privataus kapitalo į *startups* investuojantis fondas – „*Startup highway*“. Šis fondas ne tik investuoja, bet ir vykdo įvairius verslo idėjų generavimo projektus, renginius, aktyviai ieško potencialiai perspektyvių verslo idėjų (Startup Lithuania..., 2014).

Kita gerai žinoma institucija – „*Invega*“ (Investicijų ir verslo garantijos). Šios institucijos teikiamos verslumo skatinimo fondo tikslas – sudaryti sąlygas labai mažoms ir mažoms įmonėms, fiziniams asmenims pradėti savo verslą, taip pat socialinėms įmonėms plėtoti savo verslą, naudojantis finansų inžinerijos priemone, tuo skatinant verslumą ir savarankišką užimtumą bei naujų darbo vietų kūrimą. „*Invega*“ siūlo mokymus ir konsultavimus asmens verslumo gebėjimams įvertinti. Neturintiems verslumo žinių ir patirties organizuojami bendrieji mokymai (pvz., apie įmonių steigimą, verslo plano rengimą, finansinę apskaitą ir pan.). Taip pat, taiko priemonę „Parama pirmajam darbui“ skirta jaunimo užimtumui skatinti. Ši programa yra naudinga tiek jaunam žmogui, kuris yra įdarbinamas ir įgauna patirties, tiek darbdaviui, kuriam yra kompensuojamos išlaidos dėl patirties neturinčio jauno žmogaus (Parama pirmajam darbui..., 2014).

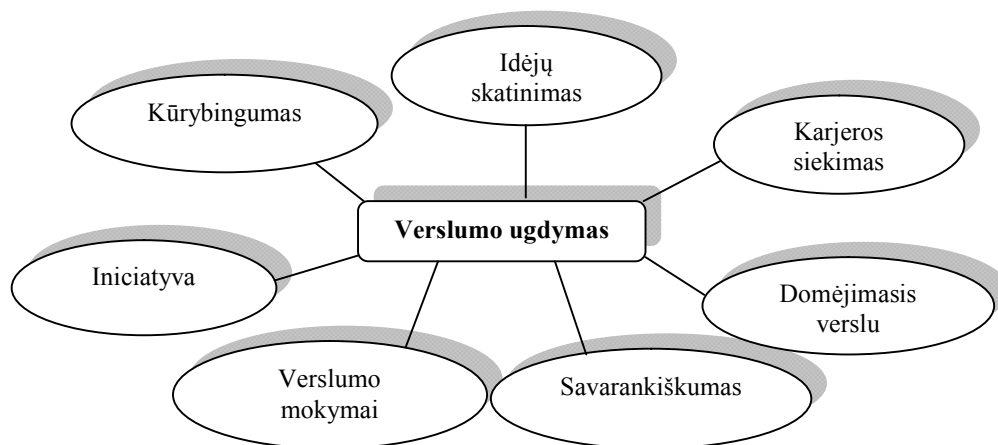
Jaunimo nedarbas – reikšmingas ekonominis ir socialinis iššūkis daugeliui Europos Sąjungos valstybių, vis labiau ryškėjantis ir Lietuvoje. Šiaulių apskrityje jaunimo nedarbo lygis viršija Lietuvos vidurkį, tad spręsti šią problemą regione yra ypač aktualu. Mažinti jaunimo nedarbą padėtų šios siūlomos „*Versli Lietuva*“ verslumo skatinimo priemonės: parama jaunimo pradedantiesiems didelės rizikos verslams; mokymai ir konsultacijos jauniems verslininkams; mentorystės programa, padedanti išgryninti ir plėtoti verslo idėją. Taip pat, „*Versli Lietuva*“ siūlo jaunimui renginių ciklą „Verslas veža“. Šis renginys – tai galimybė savo kelio beieškančiajam sužinoti, nuo ko ir kaip pradėti verslą ar paversti realybe ilgai savyje brandintas verslumo idėjas. Siekia motyvuoti jaunos, ambicingus ir apie savo ateitį galvojančius jaunuolius įkūnyti idėjas versle, suteikti pasitikėjimo savo jėgomis bei

išbandyti jėgas praktiniuose užsiėmimuose, kurie padės įvertinti esamas žinias bei verslo aplinkos suvokimą.

Trumpai apibendrinus šį poskyrį galima teigti, kad Europos Sąjunga ir Lietuvos vyriausybė, savivaldybės, juridinių, fizinių asmenų finansuojamų priemonių šaltiniais praktiškai prisideda prie verslumo skatinimo, padeda jaunimui realizuoti savo idėjas visuomenėje, konkursuose, renginiuose, kurių metu gali gauti rėmimą ar susirasti rėmėjus. Taip pat, sukurtos programos prisideda prie jaunimo užimtumo didinimo, bandydamos sudominti bei įtraukti į veiklas susijusias su verslu. Tokiu būdu norima sukurti jauną, motyvuotą visuomenę, kuri prisidės kartu ir prie šalies ekonominės padėties gerinimo. Vienių teikiamų institucijų, organizacijų programos yra orientuotos į teorinio pobūdžio mokymus, konsultacijas, kitų – į praktinius. Taigi, jaunas asmuo žinodamas ko jam labiau trūksta ar žinių, ar praktinių sugebėjimų gali kreiptis į tas organizacijas su tikslu, kad jam bus suteiktos reikiamos žinios ar praktiniai potyriai.

1.3.3. Verslumo ugdymo turinys ir tikslai

Verslumo skatinimo pagrindas – *verslumo ugdymas*, kuris Europos Komisijoje (Europos ekonomikos..., 2008) deklaruojamas kaip: kūrybingumo, iniciatyvos, savarankiškumo ugdymas; ankstyvas ryšys su verslo pasauliu; žinojimas apie galimybę siekti karjeros, dirbant savarankiškai; mokymasis dirbant; mokymai kaip pradėti verslą; verslo idėjų rėmimas (žr. 1.4 pav.).

1.4 pav. Verslumo ugdymas pagal Europos Komisijos reglamentą

Šaltinis: adaptuota pagal Europos Komisijos apibrėžimą reglamente

Verslumo ugdymas nagrinėjamas įvairiais teoriniais aspektais užsienio ir Lietuvos mokslininkų darbuose. Pasak Garalio, Strazdienės (2009), mokslinių darbų autoriai pripažįsta, kad verslumo ugdyme reikia pereiti nuo mokymo prie mokymosi ir sukurti mokymosi aplinką, kiek galima artimesnę

realiam gyvenimui. Tai pasiekti įmanoma taikant netradicinius mokymo metodus, tokius kaip: vaidmenų žaidimus, darbą komandose, verslo imitavimą ir kitas aktyvias mokymo strategijas. Tačiau verslumo ugdymas nepakankamai ištirtas, kyla problemų dėl verslumo ugdymo suvokimo ir esmės.

Sudėtinga situacija yra jaunimui, kuris bando įsidarbinti baigęs tiek vidurinę, tiek aukštąją mokyklą. Jaunimas supranta, kad reikia stiprinti asmens kompetencijų patirtį, kuri gali padėti uždirbti sau vietą darbo rinkoje ateityje. Tačiau ribotos įsidarbinimo galimybės ir intensyvi darbo rinkos konkurencija neišvengiamai sukuria atranką, todėl užimtumo problema iš esmės neišsprendžiama. Pasak Wadhvani (2012), verslumo ugdymas gali paskatinti jaunimą domėtis verslumo koncepcija, sustiprinti idėjas, ugdyti gebėjimus taip pat, aukštųjų mokyklų absolventams sukurti daugiau verslumo galimybių. Garalis, Strazdienė (2006) teigia, kad verslas yra tokia veiklos sritis, kur galima įgyti praktinių žinių ir įgūdžių tik per tam tikrą praktinės veiklos patirtį. Verslumo ugdymui taikomos tokios strategijos, kuomet praktinė patirtis įgyjama:

- turint savo verslą ar dalyvaujant kitų versle;
- atliekant verslo praktikas įmonėse;
- žaidžiant verslo žaidimus, t. y. bandant perimti kitų patirtį pagal žaidime numatytas taisykles;
- kuriant imitacines verslo įmones, kurios atspindi realų verslo pasaulį.

Ekonomikos ir vadybos specialistų verslumo ugdymas turi tam tikrų pranašumų ir praktinę svarbą, tam studentui, kuris savo karjerą, ateitį sieja su verslu. Verslumo ugdymas padeda jaunimui suprasti kaip yra generuojamos naujos verslo idėjos, kaip įsigyjami ištekliai (žmonių, kapitalo), kaip suformuojamos ir plėtojamos komandos, organizacijos.

Verslumo ugdymas įgijo populiarumą tarptautiniu mastu. Lans, Oganisjana, Tāks, Popov (2013) teigia, kad aukštųjų mokyklų mokslininkai vis labiau pripažįsta pridėtinės vertės naudą skatinant verslumo kompetencijas tarp studentų, atsižvelgiant į naujas karjeros galimybes ir mokymąsi visą gyvenimą. Verslumo ugdymo tikslas – ugdyti jaunimo, mokinių gebėjimus, reikalingus jiems kaip individams ir kaip visuomenės nariams savarankiškai gyventi ir pozityviai veikti savo, šeimos ir visuomenės labui, kad jie sugebėtų prisiimti atsakomybę bei mokėtų gyventi visuomenėje, pagrįstoje rinkos ekonomikos sąlygomis.

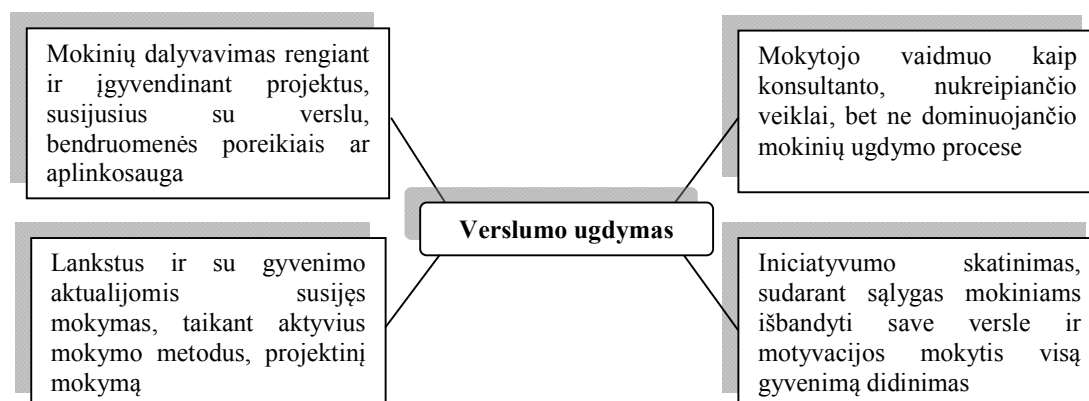
Apibendrinant galima teigti, kad verslumo ugdymo sąvoka apima visas asmens savybes, kurias reikia plėtoti, nes jos yra reikalingos verslo veiklai. Šiais laikais sudėtinga jaunimui įsitvirtinti darbo rinkoje į kurią įžengia po mokyklų baigimo, nes praktikos trūkumas sudaro barjerus susirasti norimą

darbą. Tačiau, imtis veiklos susijusios su verslu niekada nebus per vėlu, nes reikalingų žinių, gebėjimų bei savybių galima išmokyti ar ugdyti sukurtose programose.

1.3.4. Verslumo ugdymas individo raidoje

Verslumo ugdymo kultūrinė aplinka. Daugelis autorių akcentuoja, kad verslumo įgūdžius reikia pradėti ugdyti nuo vaikystės ir tai geriausiai pasiekama užsiimant praktine veikla. Suaugusiųjų paskatos ir palaikymas gali daryti įtaką vaiko iniciatyvumui bei savarankiškumui, o tai be abejo, reikalingos veiklos, iniciatyvos, savivertės raidai. Barasnevičienė, Donelienė (2011) cit. Mincienė (2000) teigia, kad būtent šeima išlavina gebėjimą daryti sprendimus ir išmoko prisiimti atsakomybę. Laikotarpis, kada formuojasi verslumo pagrindai, prasideda nuo 5 m. su pinigų paskirties pažintimi tęsiasi iki 12 m., t. y. atsakomybės, galimybių sąmoningo suvokimo. Elgsenos modelių vaikas mokosi iš artimiausios aplinkos, kurią pirmiausia sudaro jo šeima. Barasnevičienė, Donelienė (2011), cit. Mincienė (2000) nurodo, kad verslumo lavinimas remiasi laisvo apsisprendimo, tolerancijos ir pagarbos principais. Suaugusiojo tikslas – sukurti aplinką, tinkamą vaiko laisvam apsisprendimui ir savarankiškam pilnaverčiam vystymuisi. Verslumo gebėjimų lavinimo nuo prenatalinės raidos iki 6 metų amžiaus tikslas – optimizuoti natūralaus vaiko raidos procesą, formuojantį jo charakterį, pradines bazines žinias bei gebėjimus. Verslumo gebėjimų lavinimo nuo 6 iki 13 metų amžiaus tikslas – padėti vaikui išmokyti objektyviai orientuotis, ieškant atsakymų į klausimus, kokia žmogaus bei žmonijos vieta gamtoje ir pasaulyje, susiformuoti savo „visatos sąmonę“ ir atsakomybės jausmą žmonijai. Nacionalinėje darbdavių ugdymo programoje (2007) akcentuojama, kad verslumo gebėjimų lavinimo paauglystėje (nuo 13 iki 18 metų amžiaus), tikslas – padėti paaugliui surasti savo vietą visuomenėje ir išvystyti jo gebėjimus efektyviai sąveikauti su visuomene. Verslumo lavinimo principai šiame etape apima natūralaus vaiko ir paauglio vystymosi plėtojimo, skatinimo sąveikauti su „paruošta aplinka“, pasirinkimo laisvės, individualaus aktyvumo mokymosi procese ugdymo uždavinius. Barasnevičienė, Donelienė (2011) cit. Navasaitienė, Stankevičienė, Markevičius (2007) teigia, kad jau nuo 5-8 metų geriausia pradėti mokyti vaiką elgtis su pinigais, suprasti jų paskirtį ir vertę, formuoti gebėjimą atskirti norus nuo galimybių. Tai gi, šeimoje vaiko verslumui ugdyti svarbu taikyti pasitelkiant tėvų pavyzdį, veiklą kartu, įsipareigojimus ir skatinimus.

Verslumo ugdymas mokyklos sistemoje. Verslumo ugdymas apima įgūdžių ugdymą, nuostatas ir asmenines savybes, atitinkančias mokinių amžių ir suvokimo lygį. Mincienė (2004, p. 4) verslumo ugdymą išskiria į keturias kryptis (žr. 1.5 pav.).

1.5 pav. Verslumo įgūdžiai

Šaltinis: Mincienė (2004)

Anot Mincienės (2004, p. 4), reikia ugdyti mokinių gebėjimus, reikalingus jiems ir kaip individams, ir kaip visuomenės nariams, parengti juos suaugusiųjų gyvenimui, kad geriau galėtų pasinaudoti jų galimybėmis, sugebėtų prisiimti atsakomybę bei mokėtų gyventi neužtikrintumo sąlygomis.

Moksleivių verslumo ugdymo klausimai yra aktualūs, nes gebėjimai reikalingi kasdien visose gyvenimo srityse. Įgytos ekonomikos ir verslo žinios turi mokytį jaunimą pasirinkti optimalias verslo sritis, priimti reikalingus efektyvius sprendimus ir racionalių šiuolaikinius metodus. Pasak Donelienės, Každailytės, Širiakovienės (2012), mokymosi visą gyvenimą užtikrinimo strategija įvardija, kad Lietuvoje bendrojo lavinimo mokyklose skiriama per mažai dėmesio verslumo įgūdžiams lavinti. Autoriai analizuojantys verslumo ugdymo galimybes, mažai kalba apie verslumo ugdymą mokyklose, steigiant mokomąsias mokinių bendroves, kurios ypač skatina mokinių kūrybiškumą, atsakomybę, sprendimų priėmimą, pasitikėjimą savimi bendradarbiavimą ir kt.

Verslumo ugdymas profesinio rengimo sistemoje. Pasak Paulionienės (2009), didžiausia atsakomybė už specialisto parengimą tenka profesinio rengimo institucijai, kurios ugdymo turinys, didaktinės, vadybinės ir vertybinės nuostatos turi būti nuolat derinamos prie darbo rinkos poreikių. Čia taip pat, galima paminėti Lietuvos pirmininkavimą Europos Sąjungos Taryboje, kurios metu 2013 m. liepos 2 dieną buvo pasirašyta ketinimų deklaracija dėl Europos pameistrystės aljanso įsteigimo. Deklaracijos tikslas – sutelkti ES valstybių narių, socialinių verslo partnerių, Europos Komisijos ir kitų svarbių šios srities subjektų veiksmus kuriant aukštos kokybės pameistrystės schemas. Buvo rengiamos diskusijos, kurių metu nutarta, kad pameistrystė turėtų būti viena iš pagrindinių kovos su jaunimo nedarbu priemonių. 2007 m. Profesinio mokymo įstatyme pameistrystė įteisinta kaip profesinio mokymo organizavimo forma. Pastebėta, kad šalyse, kuriose yra išvystytos kokybiškos pameistrystės

schemos, jaunimas į darbo rinką integruojasi lengviau, o nedarbo lygis yra pastebimai mažesnis nei kitose valstybėse.

Europos Komisijos ataskaitoje (2009, p. 22) teigiama, kad visose profesinio mokymo srityse veiksmingiausias būdas siekti tikslų, tai leisti moksleiviams dalyvauti praktinėje veikloje ir projektuose, kuriuose mokomasi ir įgyjama praktinės verslumo patirties. Į problemų sprendimą ir patirtį orientuotas švietimas turi ypatingą reikšmę puoselėjant verslumu grindžiamą mąstymą ir verslumo gebėjimus. Gana dažnai profesinėse technikos ir ypač prekybos mokyklose taikomi praktiniai metodai, pvz., mokomųjų įmonių ir moksleivių bendrovių (virtualių ir realių) steigimas. Kai kuriais atvejais ši veikla įtraukta į privalomąją ugdymo programą arba yra pasirenkamoji ar papildomoji veikla, vykdoma profesinėse mokyklose. Tačiau panašu, kad šiuo metu praktikoje ne visada taikomi tie mokymo metodai, kurie laikomi veiksmingiausiais ugdant verslumą. Vienas iš galimų paaiškinimų yra tas, kad ne visi mokytojai pasirenka ar geba taikyti aktyvius mokymo metodus. Mokytojai turėtų daugiau konsultuoti moksleivius ar jiems patarti nei tiesiog aiškinti (Europos Komisija, 2009, p. 24). Profesinio rengimo institucijos yra naudingos, nes jos suteikia sąlygas mokinimas įgyti daug praktinių žinių ir sugebėjimų, ugdyti verslumo kompetencijas, savarankiškumą bei kitas reikiamas asmenines savybes.

Jaunimas, kuris baigęs vidurinę, profesinę mokyklą neranda darbo ar trūksta tam tikrų sugebėjimų, žinių, gali padėti Lietuvos darbo birža. Nuo 2012 m. rugpjūčio 1 d. iki 2013 m. lapkričio 30 d. buvo įgyvendinamas projektas „Jaunimo užimtumo didinimas“. Projekto tikslas buvo – skatinti jaunimo užimtumą sudarant galimybes įgyti praktinių įgūdžių ir įsitvirtinti darbo rinkoje (Jaunimo užimtumo didinimas..., 2014). Šiuo projektu pasinaudojo daugiau kaip 2500 bedarbių, kurie tiesiogiai darbo vietoje gilino savo profesinius įgūdžius. Taip pat, pasinaudojo daugiau kaip 1900 absolventų, kurie pirmą kartą pradėjo darbinę veiklą pagal įgytą specialybę ar profesiją. Vykdoma priemonė skatino darbdavius įdarbinti jaunus asmenis, kurie dažniausiai stokoja darbinių įgūdžių arba jiems dėl menkos darbo patirties sudėtinga vienodomis sąlygomis konkuruoti su didesne darbo patirtį turinčiais darbo rinkos dalyviais. Lietuvos darbo birža organizuoja informacinius renginius, tokius kaip „Susikurk sau darbo vietą. Verslumo ABC“, kurio metu supažindina su verslo kūrimo galimybėmis Lietuvoje, įgyvendinami projektai: „Integravimo į darbo rinką skatinimas“, „Pagalba įsidarbinant“, „Pasitikėk savimi“, kurių tikslas skatinti jaunimo užimtumą sudarant galimybes įgyti praktinių įgūdžių ir įsitvirtinti darbo rinkoje, taip pat, teikia profesinio mokymo programas, atlieka tarpininkavimo įdarbinant funkciją ir pan. (Įgyvendinami Europos Sąjungos..., 2014).

Garalis, Strazdienė (2006) cit. OECD (2005) teigia, kad nėra numatyto vieningo modelio verslumo ugdymui ir praktiniam parengimui, todėl iki šiol neaišku, kaip verslumas galėtų būti ugdomas geriausiai. Autoriai išskiria du požiūrius į verslumo ugdymą:

- jauni žmonės mokomi pradėti savo verslą;
- jie mokomi priimti pokyčius bei rizikuoti, be to, mokomi ir kitų asmeninių savybių susijusių su verslininkyste.

Verslumo ugdymas, kaip studijų ir praktikos sąveikos rezultatas. Efektyvus verslumo ugdymas reikalauja, kad studentai įgytų pagrindinius praktinius įgūdžius ir pasirengtų darbui verslo pasaulyje. Tam turi būti ugdomos tokios kompetencijos, kaip komunikacija, kritinis mąstymas, problemų sprendimas, komandų sudarymas ir sprendimų priėmimas. Studentai turėtų pademonstruoti gebėjimą prisitaikyti daugelyje veiklos situacijų, todėl mokymo įstaigos turi suteikti galimybę įgyti praktinės darbo patirties ne tik vietinėje, bet ir tarptautinėse rinkose.

Todėl švietimo sistema, mokymo įstaigos ieško priemonių, kad būtų realizuota visuomenės atsinaujinimo idėja, paspartinta visuomenės raida, vykėtų nuolatinė švietimo, ugdymo kaita.

Apibendrinus galima teigti, kad geriausia pradėti jaunimą supažindinti su verslo pagrindais jau nuo vaikystės, nes tada formuojasi asmenų noras pažinti, turėti, naudoti finansinius išteklius. Verslumo ugdymas – tai mokymasis, žinių kaupimas, savo išsikeltų tikslų realizavimas, idėjų įgyvendinimas. Šeima ir mokykla yra svarbūs veiksniai, kurie suteikia ir sudaro sąlygas vaikų, jaunimo ugdymuisi. Šeimos teigiami atsiliepimai apie švietimo įstaigą ir motyvacija suteikia vaikui pasitikėjimo savimi, kuris leidžia save realizuoti, ugdyti ir plėtoti sugebėjimus, savarankiškumą, bendradarbiavimą kūrybiškumą ir kitas savybes, kurios bus reikalingos ateityje. Pasak autorių, mokymosi įstaigos gerai nesupažindina jaunimo su verslo pasauliu, nes per mažai žinių yra suteikiama, o turėtų būti atvirkščiai, nes mokykla pradeda ruošti jaunimą gyvenimui, ugdo gebėjimus, savybes, mąstymą, suteikia pagrindus, esminius dalykus, kuriuos turi žinoti. Tačiau, jei jaunas žmogus nori sužinoti daugiau apie verslo subtilybes, save lavinti, jis pats turi toliau domėtis, lankyti tam tikrus užsiėmimus, nes tik ten galės save tobulinti, įgauti daugiau reikiamos patirties. Verslus žmogus turi turėti tam tikras savybes, įgūdžius, patirties, kuriuos gali įgauti ir plėtoti padedant šeimos, mokyklos, kitų švietimo įstaigų ir aišku, pats asmuo turi turėti noro viso to pasiekti savarankiškai.

1.3.5. Verslumo ugdymo reikšmė aukštojo mokslo sistemoje

Verslumo programos dažniausiai vykdomos universitetuose, mokyklose, verslo mokyklose ir tai paaiškina programų ir pedagogų skirtingus požiūrius. Tradicinės verslo programos sulaukia kritikos,

nes jos nebėra susijusios su šiandienos besikeičiančios aplinkos poreikiais. Dagumą verslo mokyklų kursai yra labai struktūrizuoti ir dažnai kelia problemų, kurios reikalauja naujų sprendimų (Urban, 2010, p. 45). Universitetai aktyviai dalyvauja verslumo ugdyme, tai labai svarbu, nes studentai ne iš verslo fakultetų gali domėtis verslumu, įmonių steigimu ar verslo galimybėmis.

Weber (2011, p. 33) cit. van der Sinis et al. (2005) teigia, kad individualus švietimas nuo mokyklos iki studijų sėkmingai veikia verslo sėkmę. Tačiau, studijos susijusios su noru pradėti nuosavą verslą studijų laikotarpiu, nes tuo metu kyla daug įvairių idėjų, kurias norima įgyvendinti. Autorius cituoja mokslininkus, kurie teigia, kad iš esmės formalus švietimas neskatina verslumo, studentus rengia verslo sričiai, skatina „take a job“ (imtis darbo) mentalitetui ir slopina kūrybiškumą bei verslumą. Pasak Jelagaitės, Vijeikio (2012 m.), Lietuvos švietimo sistema nėra nukreipta į praktinių ir bendrųjų įgūdžių ugdymą, kas yra kliūtis baigusiems mokslus ne tik imtis savo verslo, bet ir apskritai aktyviai dalyvauti verslo aplinkoje. Weber (2011, p. 34) cit. Whitlock ir Masters (1996) jų tyrimai parodė, kad apsilankius bendruose verslo kursuose noras siekti verslininko karjeros dingsta, nes specializuotas verslumo švietimas propaguojamas ir įgyvendinamas tiek bendrojo lavinimo, tiek profesinio ugdymo sistemoje ir aukštojo mokslo institucijų programose.

Norint skatinti verslumą studentų tarpe, svarbu formuoti jauno žmogaus požiūrį ir kurti verslaus žmogaus savybes, o ne tik suteikti formalių teorinių žinių. Jelagaitė, Vijeikis (2012) teigia, kad verslo studijų kryptį pasirinkę aukštųjų mokyklų absolventai yra sukaupę gausų akademinį žinių bagažą, tačiau pasak verslininkų, organizuojant verslą būtinas ryžtas ir drąsa, gebėjimas pritaikyti žinias, sprendžiant praktinius uždavinius. Tai gi, šių studijų krypties absolventai mieliau pasirenka būti samdomais darbuotojais, nei patys kuria savo verslą. Todėl, visoje švietimo sistemoje reikia sukurti vieną tokią sistemą, mokslą, kuri aiškintų verslumo žinias, pageidautinas verslumo veiklas ar galimybes. Labai svarbu, kad Lietuvos aukštosiose mokyklose būtų kuriama verslumą ugdanti veiksminga aplinka – studentiškos verslo struktūros: verslo inkubatoriai, verslo Akademijos ar panašaus pobūdžio struktūriniai vienetai, leidžiantys besimokantiems realizuoti idėjas. Ši aplinka turėtų skatinti žinių ir įgūdžių perdavimą, užtikrinti ryšį tarp teorijos ir praktikos, kad būtų lengviau įkurti savo verslą, bet kartu asocijuotųsi su nuostatomis ir asmeninėmis savybėmis.

Weber (2011, p. 35) cit. Liñán (2004), išskyrė keturias verslumo švietimo kategorijas.

- Verslumo supratimo ugdymas:

čia pagrindinis tikslas yra perteikti žinias apie mažas įmones, savarankišką darbą ir verslumą. Nėra tikslas sukurti daug verslininkų iškart, pirmiausia svarbu, kad kurso dalyviai galėtų priimti labiau motyvuotą sprendimą dėl savo karjeros ateities. Iš tikrųjų kurso instruktoriai nebando paversti dalyvių

verslininkais, bet jie sudaro sąlygas būsimos profesinės karjeros pasirinkimui gauti didesnę perspektyvą.

- **Mokslas apie įkūrimą:**

šio kurso tikslas paruošti dalyvius būti mažos įmonės savininku. Jie kreipiasi į žmones su jau turimais verslo ketinimais ir bando toliau juos plėtoti. Jie sutelkia dėmesį į praktinius aspektus susijusius su įsteigimo etapu, pavyzdžiui, kaip gauti finansavimą, teisiniai reglamentai, mokesčiai ir t. t.

- **Verslo dinamiškumas:**

šis verslumo mokslo tipas skirtas verslininkams, kurie praėjo verslo įkūrimo etapą. Jis skatina dinamišką verslumo elgesį po pradinio etapo. Tikslas yra tai, kad dalyviai įgytų žinių apie plėtos strategijas, įeitų į naujas rinkas, siekiant užsitikrinti pastovų augimą.

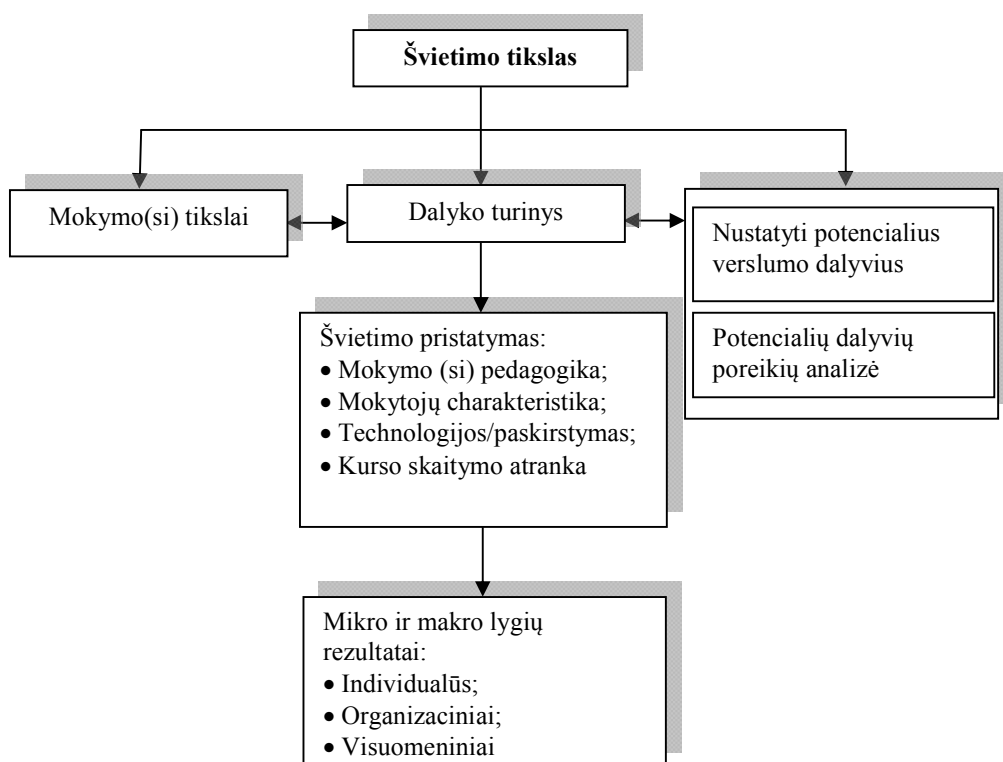
- **Mokslas verslininkams:**

ši kategorija yra specializuota versija suaugusiųjų švietimui apskritai, skirta gerinti esamus verslininko gebėjimus. Tačiau, dalyviai supranta šią iniciatyvą, kaip pernelyg bendro pobūdžio ir konkrečius poreikius, kurių reikia jų verslui.

Trumpalaikiai verslumo kursai dažniausiai veikia, kaip supratimo stiprinančios programos. Šie kursai jaunimui leidžia įvertinti savo verslumo įgūdžius ir gabumus, kurie lemia sprendimus dėl ateities karjeros. Tiksliau, šie kursai yra labiau skirti bakalauro studijų studentams, kurių karjeros ketinimai dar nėra labai aiškūs. Taigi, instruktorių vaidmuo yra aiškiai apibrėžtas: jie leidžia studentams patiems atlikti savianalizę. Norint, įvertinti šių kursų naudingumą jie turi būti pritaikyti prie atitinkamo tikslo, tikslinės auditorijos ir verslumo ugdymo aukštojo mokslo institucijų.

Welsch (2004, p. 305) pateikia 1.6 paveikslą orientuotą į rinką, kuriame jis vaizduoja kaip reikėtų kurti veiksmingas verslumo ugdymo programas. Paveiksle pateikti komponentai skirti identifikuoti pagrindinius dalyvius, kurie nori mokytis verslumo. Daugelis potencialių dalyvių yra tie asmenys, kuriems yra tekę susipažinti su verslumo mokslu, švietimu universitete. Jiems mokytis yra teikiama pirmenybė, nes domisi verslumu, turi potencialo, motyvuoti ir taip greičiau yra pasiekiamas tikslas. Pedagogai turi plėsti verslumo supratimą suskirsčius verslumo besimokančius dalyvius į pogrupius pagal bendrus verslumo ugdymo poreikius ir interesus.

Įvairūs autoriai išreiškia skirtingas nuomones apie galimybę išmokyti verslumo. Vadybos studijos gali išmokyti techninių gebėjimų, bet negali įtakoti prigimtinių verslumo savybių. Verslumo mokymas yra neefektyvus, nes nėra charakteringų bruožų ir elgesio normų, kurios apibūdintų verslininką, tačiau yra įrodymų, kad verslininkai gali būti priešiška nusiteikę įvairių formų mokymams.

1.6 pav. Verslumo ugdymas: sprendimo procesų modelis

Šaltinis: Welsch (2004)

Galima teigti, kad verslumo galima išmokyti arba bent jau galima padrąsinti imtis verslo, nes žmonės gimsta su polinkiu verslumui, bet verslumo lygis bus aukštesnis, jeigu jie bus mokomi verslumo gebėjimų. Garalis, Strazdienė (2006) cit. Mablberg (remtasi C. Henry ir kt., 2005) mano, kad mokyklos ir universitetai turi suvaidinti pagrindinį vaidmenį ugdant verslumo savybes nuo pat ankstyvojo amžiaus. Autoriai kviečia pereiti nuo mokymo prie mokymosi, manydami, kad besimokantieji gali tikrai išmokti, kai jie įgyja gebėjimų mokymosi aplinkoje kiek galima artimesnėje realiam gyvenimui. Pedagogams keliamas iššūkis surasti inovatyvius mokymosi metodus, kurie atitiktų būsimų verslininkų poreikius.

Verslumo mokymo programos yra skirtos asmenims, kurie domisi verslu, nori daugiau sužinoti ar praplėsti savo žinias. Pasak autorių, žmogus gimsta su polinkiu verslumui, tačiau norint sustiprinti šį polinkį, kad imtųsi su verslu susijusios veiklos, reikia jį paskatinti, kad toliau eitų ta kryptimi, o tai gali padėti įvairios programos, institucijos. Verslumo programos plačiausiai taikomos universitetuose, verslo mokyklose, kai studentai dar gerai nežino kuo užsiims baigę studijas, todėl šios programos gali sužadinti jų mąstymą, kūrybiškas idėjas, kurias jie gali bandyti įgyvendinti praktiškai. Pačių programų esmė yra ugdyti verslumą, asmenines savybes, suteikti praktinių gebėjimų, išaiškinti kaip idėją paversti

verslu ir pan. Taigi, jaunimas pats turi mokytis, domėtis jį supančiu verslo pasauliu, o programos ir institucijos bus kaip pagalbinės priemonės, kurios suteiks reikiamos informacijos.

Teorinės dalies apibendrinimas

Apibendrinus mokslinę literatūrą, galima teigti, kad pateikiama daug verslumo reikšmės teorinių interpretacijų, nes verslumą kaip reiškinį nagrinėja tiek Lietuvos, tiek užsienio šalių mokslininkai. Aišku, kiekvienas jų tyrinėja verslumą iš savo srities, todėl nenuostabu, kad randama daug įvairiausių sąvokos apibrėžimų. Tačiau, dauguma autorių yra vieningos nuomonės, kad verslumas asocijuojasi su kūrybiškumu, rizika, idėjomis, kompetencijomis, vertės kūrimu, savarankiškumu, pajamų uždirbimu ir pan. Lietuvos ir užsienio autoriai: Gegieckienė, Graikšienė (2009), Lowe, Marriott (2006) taip pat sutiko, kad verslumo reikšmę galima apibrėžti siaurąja ir plačiąja prasme.

Nereikėtų pamiršti, kad šiais laikais didžiausias dėmesys yra skiriamas žmogiškajam kapitalui, kuriam skiriama išskirtinė reikšmė. Todėl, ne tik jaunimo domėjimasis verslu priklauso nuo jo paties, bet daug kas priklauso nuo aplinkos, kuri turi jį sudominti ir bandyti įtraukti į verslo pasaulį. Jei bus noras, abipusis ryšys tarp vienos šalies ir kitos (verslininko ir jaunimo) gali būti pasiektas abiejų tikslas, kuris suteiks motyvacijos kurti verslą. O pačią motyvaciją jaunimui gali suteikti tinkamas praktinis pavyzdys, kaip pats verslininkas savarankiškai sugebėjo įsteigti įmonę pradėjęs tik nuo idėjos.

Jaunystėje sukaupia individo patirtis lemia jo tikėjimą, kuris tęsiasi visą žmogaus gyvenimą, verslo žinios ir įgūdžiai gali būti įgyjami vėlesniuose gyvenimo perioduose (studijų metu, darbinėje veikloje) (Župerka, 2009). Tačiau, polinkis į verslą ir verslininko savybės pasireiškia dažniausiai prieš universitetinį laikotarpį, nes jaunimas yra pasiruošęs gyvenimui, imtis veiklos savarankiškai. Asmeninės įgimtose ir įgytose savybės motyvuoja jaunuolį iš vidaus imtis užsibrėžtų tikslų įgyvendinimo, o išoriniai veiksniai – verslo aplinka sudaro sąlygas gvildenti idėjų rinkoje. Taip pat, labai svarbus veiksnys skatinantis verslumą tai – šeima, kuri visada bus atramos taškas ir motyvacijos stiprintoja.

Pasak Barščiūtės, Riaukienės (2012), sukurti verslą ir sau darbo vietą gali kiekvienas, tačiau tam reikia verslininkui būdingų savybių, kurias turi retas žmogus. Viena iš svarbiausių verslo plėtros problemų yra verslumo stoka, žmonių nesugebėjimas ar nenoras imtis verslo dėl žinių, supratimo trūkumo. Tačiau, šiais laikais yra daug įvairiausių programų, kurios gali padėti ugdyti verslumo kompetencijas, reikiamas savybes, įgauti praktinės patirties. Nors visa tai, turėtų būti jau ugdoma ir plėtojama nuo mažens, mokyklos laikų, nes tada jaunam žmogui bus lengviau įsitvirtinti visuomenėje, o ypač verslo pasaulyje. Taigi, švietimas ir praktinis parengimas yra pagrindiniai veiksniai verslumui

ugdyti, jie turi sudaryti sąlygas, skatinti, motyvuoti aktyviai dalyvauti jaunimą įvairiuose renginiuose, konkursuose, ne tik nacionaliniuose, bet ir tarptautiniuose projektuose, nes tik taip jie įgys naudingų kompetencijų kuriant verslą ir gyvenimiškuose situacijose.

2. JAUNIMO VERSLUMO SKATINIMO TYRIMAS

2.1. Tyrimo metodologija

Siekiant įvykdyti numatytą tikslą – įvertinti išorinius ir vidinius veiksnius, paskatas turinčius įtaką jaunimo verslumui bei skatinimo programas Šiaulių mieste, buvo pasirinkti kiekybinis – apklausa ir kokybinis – interviu metodai. Toliau pristatomas kiekvienas metodas, kuo jis yra tinkamas ir kas būdinga.

Apklausa (Luobikienė, 2010, p. 49) – tai tokia duomenų rinkimo technika, kai respondentai iš esmės tuo pačiu (arba artimu jam) metu atsakinėja į raštu (anketoje) ar žodžiu (interviuotojo) pateiktus klausimus. Pagal atsakymų formas anketos gali būti *uždaros* ir *atviros*. *Uždaroje* yra parašyti klausimai ir atsakymai. Tokie atsakymai yra vertingesni, nes jie nėra tokie subjektyvūs, orientuoja atsakantįjį į daugumos priimtus variantus, padeda išryškinti klausimo esmę. *Uždari* klausimai leidžia tiksliau interpretuoti atsakymus, nes atsakymų siaurumas sudaro daugiau galimybių klasifikuoti, sudaryti skales, lyginti gautus duomenis su kitais tyrimo metodais gautais rezultatais, geriau išsiaiškinti atsakymų turinį, jų intensyvumą. *Atviroje* anketoje atsakymų nėra arba jie orientaciniai, atsakantysis parašo savo atsakymą. Ši anketa yra geresnė, nes tiriamasis gali reikšti savo nuomonę nevaržomas. Tačiau, atsakymai dažnai būna subjektyvesni, įvairesni ir juos sunkiau apibendrinti. Atviri klausimai anketose geri, kai tyrimais norima išsiaiškinti preliminarą respondentų nuomonę, ieškant visų galimų atsakymų uždari anketai sudaryti. (Tidikis, 2003, p. 475-476). Luobikienė (2010, p. 58) išskiria anketinės apklausos metodo privalumus:

- užtikrina pakankamą atrankos dydį;
- 100 – procentinis arba artimas anketų grąžinimo lygis;
- galimybė apklausėjui instrukuoti respondentus (iškilus būtinumui, pvz., giliau nesuvokiant klausimo esmės);
- galimybė respondentams konsultuotis su apklausos organizatoriumi (minimaliai);
- galimybė apklausėjui kontroliuoti situaciją: sekti atsakymo į klausimus eigą, gauti papildomą informaciją stebėjimo būdu;
- pagal respondentų reakciją preliminarai spręsti apie problemos reikšmingumą, anketos klausimų sudarymo ir išdėstymo techniką.

Išanalizavus literatūrą apie anketinės apklausos metodą ir įvertinus privalumus, buvo pasirinktas būtent šis tyrimo atlikimo būdas jaunimo verslumo skatinimo veiksniams tirti. Kadangi anketa yra padalomosios rūšies (apklausos metu numatomas asmeninis apklausėjo ir respondento kontaktas tuo

metu, kada apklausiamasis gauna anketą iš anketuotojo), anoniminė, struktūrizuota, uždarais klausimais, apklausos dalyvis, dalyvaudamas tokiaame tyrime ir atsakydamas į klausimus, tiesiogiai pateikia faktus, išreiškia savo požiūrį, vertinimus, ketinimus, atskleidžia veiksmų ir reiškinų priežastis.

2.1 lentelėje pateikta anketos sudarymo struktūra, kurioje parodytos anketos dalys, autoriai, kuriais buvo remtasi, ko tikimasi iš klausimų ir pan. (žr. 1 priedas, pateiktas tyrimo instrumentas – anketa).

2.1 lentelė

Anketos struktūra

Anketos dalys	Raktiniai žodžiai	Klausimo nr. anketoje	Autoriai, kuriais remtasi	Ko tikimasi iš klausimo
Demografinė	Lytis, amžius, socialinė padėtis	1-3	Sudaryti darbo autorės	Identifikuoti tyrimo dalyvius
Diagnostinė	Veiksniai įtakojantys jaunimo verslumą	4-10	Schoof (2006); Adamonienė, Šilingienė (2008); Čiburienė, Guščinskienė (2009); Markevičius (2007)	Įvertinti kokie veiksniai (vidiniai, išoriniai) anot respondentų labiausiai turi įtakos jaunimo verslumui
	Verslumo kūrimo paskatos	11-12	Leonienė (1998); Saulėnas (2009)	Atskleisti nuo kokių paskatų priklauso verslumas ir koks pagrindinis veiksnys (šeima, draugai, finansai ir pan.) turi tam įtakos
	Verslumo ugdymas	13-14	Europos Komisijos reglamentas (2008); Garalis, Strazdienė (2009); Wadhvani (2012),	Nustatyti kokiame asmens raidos etape reikėtų pradėti ugdyti individo verslumo savybes bei išsiaiškinti kokie mokymo metodai labiausiai ugdo savybes
	Jaunimo verslumo programų analizė	15-23*	Remtasi įvairiausiomis institucijomis, organizacijomis, kurios teikia programas susijusias su jaunimo verslumu	Nustatyti kokias verslumo programas ir organizacijas žino respondentai bei kokiais būdais daugiausiai gauna informacijos

* 15, 18-23 klausimai integruoti į anketą pagal savivaldybės pateiktus probleminius klausimus. Šie klausimai siejami su teorija, tačiau neturi tvirto teorinio pagrindo.

Šaltinis: sudaryta darbo autorės

Anketos struktūra – anketą sudaro dvi struktūrinės dalys: demografinė ir diagnostinė. Pirmiausia, anketa prasideda demografinė dalimi, kuria siekiama sužinoti objektyvius duomenis apie respondentą. Šioje anketos dalyje tyrimo dalyvių klausama: jų lytis, amžius, socialinė padėtis, kurie leis identifikuoti apklaustąjį ir priskirti tam tikrai dalyvių grupei. Tokie klausimai buvo pasirinkti ir sudaryti, nes tik tokia pagrindinė konkreti informacija apie respondentą reikalinga. Anketoje amžius buvo suskirstytas į tokius intervalus: iki 18 m., nuo 19 iki 24 m. ir nuo 25 iki 29 m. Tokį amžių suskirstymą lėmė – iki 18 m., tai jaunimas, kuris mokosi ir jie gali būti įtraukti į mokyklose taikomas iniciatyvas; nuo 19 iki 24 m., tai asmenys, kurie studijuoja aukštosiose mokyklose (universitetuose, kolegijose) ir savo noru gali dalyvauti įvairiuose renginiuose susijusiuose su verslumu; nuo 25 iki 29

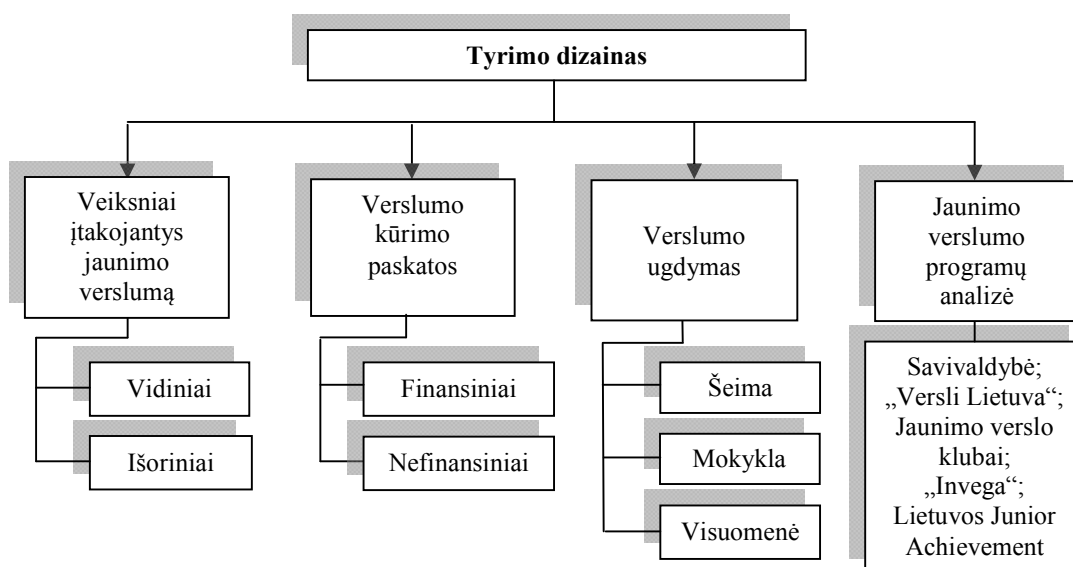
m., tai asmenys, kurie yra baigę studijas ir užsiima savo veikla ar darbu. Pats amžiaus intervalas nuo 18 iki 29 m. buvo pasirinktas, nes į šią amžiaus grupę patenka aktyviausias jaunimas, kuris bando save realizuoti, atrasti, siekti savo išsikeltų tikslų, taip pat savarankiškai geba priimti sprendimus.

Antroji anketos dalis – diagnostinė, kurią sudaro keturi blokai: veiksniai įtakoiantys jaunimo verslumą, verslumo kūrimo paskatos, verslumo ugdymas ir jaunimo verslumo programų analizė. *Pirmasis blokas.* Išanalizuotoje teorijoje buvo pateiktas autoriaus Schoof (2006) paveikslas (1.2 pav.), kuriame nurodyti veiksniai turintys įtakos jaunimo verslumui. Pagal turimą informaciją buvo sukurti klausimai, kuriais siekiama įvertinti kokie veiksniai daro didžiausią įtaką verslumui. Taip pat, remiantis Adamonienės, Šilingienės (2008), Čiburienės, Guščinskienės (2009), Markevičiaus (2007) išskirtais veiksnių tipais t. y. vidiniais (susiję su asmens asmeninėmis savybėmis, žiniomis, gebėjimais) ir išoriniais (susiję su aplinkomis), sudaryti klausimai, kuriais norima sužinoti kokios įtakos turi tiek vidiniai, tiek išoriniai veiksniai. Tyrimo metu, gautas atsakymas leis sužinoti į kokią veiksnių grupę reikia labiau jaunimą orientuoti ir tobulinti.

Antrasis blokas yra verslumo kūrimo paskatos. Sudarant klausimus čia buvo remtasi Leonienės (1998) ir Saulėno (2007) moksliniais požiūriais, kuriais jie teigia, kad paskatos gali būti finansinės ir nefinansinės. Sudarytais klausimais buvo norima atskleisti nuo kokių paskatų priklauso verslo kūrimas bei koks pagrindinis veiksnys respondentus skatina (turi įtakos) imtis verslo.

Trečiasis blokas – verslumo ugdymas, kuriame buvo sudarytas klausimas remiantis Europos Komisijos reglamento (2008) pateiktu apibrėžimu bei kitų mokslininkų nuomonėmis, kaip: Garalio, Strazdienės (2009), Wadhwani (2012). Sukurtais klausimais buvo norima išsiaiškinti kokiam asmens raidos etape reikėtų pradėti ugdyti verslumo savybes. Taip pat, nustatyti kokie mokymo metodai labiausiai padeda ugdyti tas savybes. Iš gauto atsakymo sužinotume kokiam asmens raidos etape labiausiai reikėtų orientotis į verslumo savybių ugdymą bei kokiais metodais.

Ketvirtasis blokas yra jaunimo verslumo programos. Čia buvo analizuojamos ir teorijoje pateiktos pagrindinės organizacijos (pvz., „Versli Lietuva“, „Invega“ ir kt.), kurios skatina jaunimą domėtis verslu bei padeda ugdyti reikiamus gebėjimus. Sukurto klausimo pagrindinis tikslas yra nustatyti kokias verslumo organizacijas žino tyrimo apklaustieji, tada bus aišku ar pakankamai informacijos jie turi šiuo atžvilgiu apie organizacijas, institucijas. Taip pat, šiame bloke yra integruoti savivaldybės pateikti probleminiai klausimai, kuriais norima atkleisti respondentų asmeninę verslumo patirtį, kokiais būdais gauna informacijos apie verslumo programas, bei kas paskatintų tyrimo dalyvius imtis verslo.

2.1 pav. Diagnostinis tyrimo metodologijos dizainas

Šaltinis: sudaryta darbo autorės

Pateikta diagnostinės anketos dalies schema (žr. 2.1 pav.), kurioje yra detalčiau išskirti keturi blokai, siekiant ištirti jaunimo verslumo skatinimą Šiaulių mieste. Vadovaujantis schema ir visa išanalizuota mokslinė literatūra kiekvienas anketos klausimo blokas yra pagrįstas autoriais, kurių medžiaga pateikta teorijoje.

Tyrimo imčiai apskaičiuoti, kiek reikės anketų norint įvykdyti išsikeltą tikslą, buvo pasinaudota skaičiuokle esančia internetiniame tinklalapyje <http://www.apklausos.lt/imties-dydis>. Paklaida imta 8 proc., nes tyrimui atlikti užteks respondentų tiksliais atsakymams gauti esant tokiai tikimybei, o populiacija imta 17473, tai žmonių skaičius Šiaulių mieste nuo 18 iki 29 m. Šio amžiaus intervalo duomenys buvo gauti iš Lietuvos statistikos departamento informacinio tinklalapio (žr. 2.2 lent.). Suvedus duomenis ir paskaičiavus, paaiškėjo, kad reikės apklausti 150 respondentų, norint išsiaiškinti jaunimo požiūrį į verslumą.

2.2 lentelė

Gyventojų skaičius pagal amžiaus grupes Šiaulių mieste, 2013 m. pradžioje

Metai	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29
Gyventojų skaičius	1337	1537	1602	1562	1530	1390	1402	1462	1406	1410	1474	1361

Šaltinis: apskaičiuota naudojant Lietuvos statistikos departamento Gyventojų ir socialinės statistikos duomenų bazės informaciją, 2013 m.

Tyrimas atliekamas nuo 2014 m. kovo 21 d. iki 2014 balandžio 04 d. Anketa buvo platinama Šiaulių mieste – praeiviams, Juliaus Janonio gimnazijoje – 12 klasės mokiniams bei Šiaulių universiteto Socialinių mokslų fakultete – studentams. Taigi, respondentai buvo moksleiviai, studentai, darbuotojai, kurių amžius nuo 18 iki 29 metų. Tyrimo anketų buvo išdalinta 150, kurios visos grįžo.

Apdoroti rezultatus buvo naudotasi SPSS ir Microsoft Office Excel programomis. 7, 8, 9, 16, 17, 22 klausimų rezultatams interpretuoti buvo pasinaudota Likert'o skale, kai „Didelė įtaka“, „Tikrai žinau“ ir „Daug suteikia“ priskirta reikšmė 3; „Maža įtaka“, „Nedaug žinau“ ir „Kažkiek suteikia“ – 2; „Neturi įtakos“, „Visiškai nežinau“ ir „Nesuteikia“ – 1. Artėjant į reikšmę 3 rodyti, kad problemos nėra, o artėjant į reikšmę 1, kad linkstama į nežinomybės poziciją bei išryškėja problema.

Kitas empirinio tyrimo kokybinis metodas – *interviu*, kurio tikslas išsiaiškinti kaip miesto institucijos vertina verslo aplinką ir kokias problemas mato jaunimo verslumo atžvilgiu. Anot Kardelio (2005, p. 195) interviu, kaip atskiras tyrimo metodas, gali būti skirstomas į daugelį variantų, pradedant nuo formalizuotų (standartizuotų), kur klausimai iš anksto numatyti, iki neformalių interviu, kur klausimų seka bei jų formalizavimas visiškai laisvi. Taigi, šio metodo pagrindinis skiriamasis bruožas nuo anketos yra tai, kad informacija gaunama žodžiu bei galima gauti plačius, esminius, išsamius atsakymus į užduotus klausimus. Tidikis (2003, p. 471) išskiria interviu metodo privalumus:

- interviu tyrėjas turi galimybę aiškinti informantui vieno ar kito klausimo ar atsakymo varianto prasmę;
- interviu itin nebūdingi „nežinau“, „neturiu nuomonės“ pobūdžio atsakymai;
- interviu vedėjas turi galimybę fiksuoti ne tik verbalinius atsakymus, bet ir emocines reakcijas;
- interviu atsakymai nebūna neteisingi nei pakeisti;
- atsakymus galima gauti išsamius, ypač į atvirus klausimus, galima pateikti ir papildomus klausimus.

Atsižvelgus į interviu metodo pagrindinius privalumus – galima informaciją gauti išsamiai, bus išvengta atsakymų tokių kaip, „nežinau“, „neturiu nuomonės“ – buvo pasirinktas formalizuotas ekspertinis interviu, kai klausimai yra iš anksto parengti bei tyrimo metu galima užduoti ir šalutinių, papildomų klausimų.

Interviu vyko 2014 m. gegužės 13-14 dienomis. Tyrimo informantai:

1. Šiaulių miesto savivaldybės, Ekonomikos skyriaus vyr. specialistė – Brigita Bendžiuvienė;
2. Šiaulių jaunimo organizacijos asociacijos „Apskritojų stalo“ prezidentas – Vilmantas Mockus;
3. Šiaulių verslo inkubatoriaus direktorius – Alius Valys.

Interviu metu buvo užduoti iš anksto parengti klausimai (žr. 2 priedas). Gauti atsakymai į interviu klausimus padėjo išsiaiškinti institucijų, kurių veikla susijusi su galimybėmis kurti jaunimo verslumui palankią aplinką, požiūrį į tiriamą problemą ir geriau suprasti anketinio tyrimo metu gautus rezultatus (žr. 3, 4 priedus).

2.2. Jaunimo verslumo skatinančių veiksmų analizė

2.2.1. Respondentų charakteristika

Tyrimo metu buvo siekiama išsiaiškinti jaunimo požiūrį į verslumą ir verslumo įgūdžių lavinimo galimybes. Anketos pirmieji klausimai buvo demografiniai, kurie leido identifikuoti tyrimo dalyvius. Demografiniai rezultatai pateikti 2.3 lentelėje.

2.3 lentelė

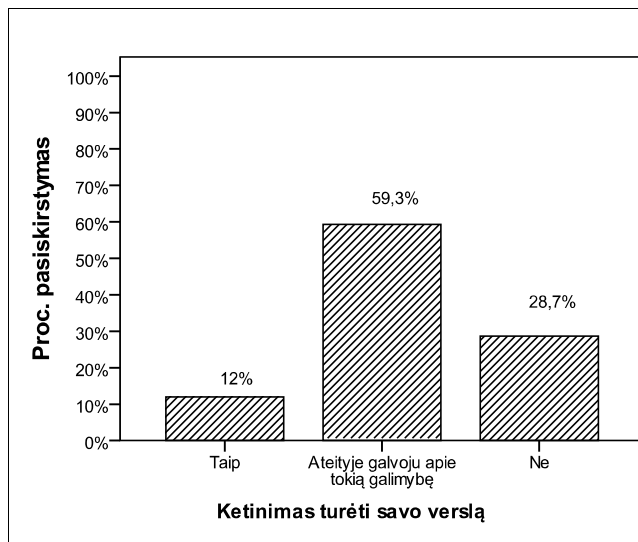
Respondentų demografinė charakteristika

Požymis	Skaičius	Procentai
Respondentų lytis:		
mergina;	107	71,3
vaikinas.	43	28,7
Respondentų amžius:		
iki 18 m.;	21	14
nuo 19 iki 24 m.;	93	62
nuo 25 iki 29 m.	36	24
Respondentų socialinė padėtis:		
moksleivis;	47	31,3
studentas;	46	30,7
darbuotojas;	50	33,3
bedarbis.	7	4,7

Didžiąją apklaustųjų dalį sudarė merginos (71,3 proc.), o vaikinų dalis mažesnė (28,7 proc.). Remiantis statistikos departamento 2013 m. duomenimis Šiaulių mieste moterų (59337) skaičius yra didesnis nei vyrų (47133). Šie duomenys patvirtina faktą, kodėl tyrime dalyvavusių respondentų pasiskirstyme pagal lytį dominuoja merginos, be to, esminių skirtumų tarp vyrų ir moterų tyrimo dalyje nepastebėta. Iš apklaustų 150 tyrimo dalyvių daugiau nei pusė t. y. 62 proc. sudarė jaunimas nuo 19 iki 24 metų amžiaus. Kiti amžiaus intervalai pasiskirstė taip: jaunimas iki 18 metų sudarė 14 proc. bei nuo 25 iki 29 metų – 24 proc. Respondentų pasiskirstymas pagal socialinę padėtį buvo gan tolydus, nes moksleiviai sudarė 31,3 proc., studentai – 30,7 proc., darbuotojai – 33,3 proc. Tačiau, bedarbių buvo tik 4,7 proc. Tokį socialinės padėties pasiskirstymą lėmė tai, kad pats tyrimas buvo orientuotas į moksleivius, studentus ir darbuotojus nuo 18 iki 29 metų.

2.2.2. Veiksnių turinčių įtaką jaunimo verslumui analizė

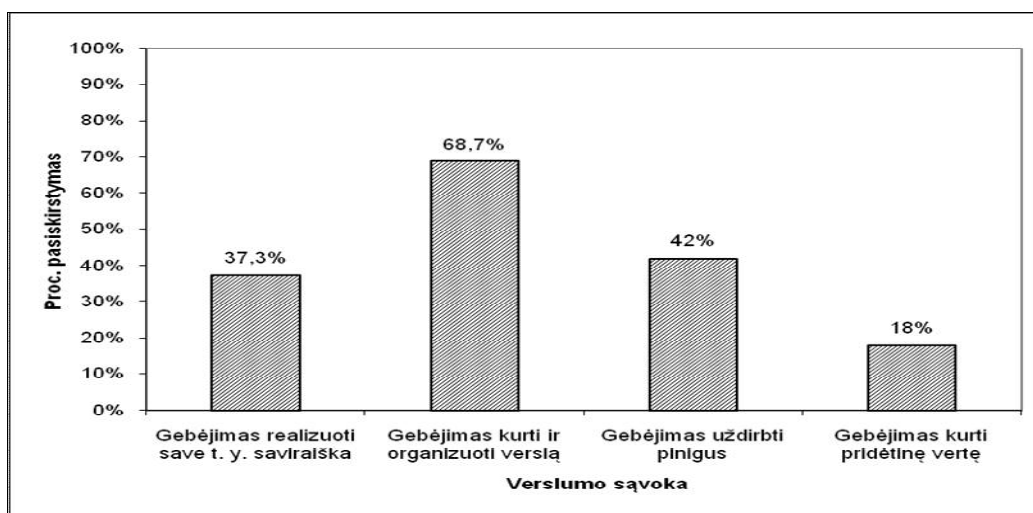
Toliau pereinama prie antrosios anketos dalies, kuri sudaro keturi blokai. Pirmame diagnostinės anketos klausimų bloke aptariami veiksniai darantys įtaką verslumui.

2.2 pav. Respondentų ketinimas kurti savo verslą

Didžioji dalis respondentų t. y. net 59,3 proc. galvoja apie galimybę ateityje turėti verslą. 28,7 proc. tyrimo dalyvių teigė, kad neketina turėti verslo (žr. 2.2 pav.). Atsižvelgiant į šiuos duomenis, galima teigti, kad Šiaulių mieste gyvenantis jaunimas linkęs į verslumą ar bent jau turi minčių, ketinimų ateityje savo veiklą sieti su verslu. Remiantis 2009 m. Europos Komisijos „Eurobarometer“ agentūros atlikta apklausa visoje Europoje ir kitose pramoninėse šalyse, siekiant sužinoti apie asmens požiūrį į savarankišką darbą ir verslo pradžią. Tyrimo metu išaiškėjo, kad dvi amžiaus grupės (15-24 metų ir 25-39 metų), yra labiausiai suinteresuotos pradėti savo verslą (START – studentų verslumo ..., 2014, p. 58). Kadangi šiame tyrime dalyvavo jaunimas nuo 18 iki 29 metų, tai reiškia, kad apklausti tiriamieji patenka į amžiaus grupę, kuri yra orientuota pradėti verslo veiklą.

Pasak Šiaulių verslo inkubatoriaus direktoriaus, žmonės gali būti skirstomi į dvi rūšis: vieni yra samdomi dirbti, o kiti samdo kitus ir pagrindinė jų motyvacija yra savirealizavimas. Pavyzdžiui, samdomas žmogus dirbdamas konkretų darbą turi minčių, idėjų, bet jam nėra kur atsiskleisti, nes jam yra pasakyta ką reikia atlikti, nėra kada jam pagalvoti ką galėtų sukurti naujo, o verslas yra kūryba. Todėl kūrybiški asmenys siekia parodyti save, generuoti idėjas, kurias įmonės, renkasi dirbti sau, o ne kitiems. Šiuo atveju, tyrimo dalyvius galime laikyti kūrybiškais žmonėmis, nes jie ateityje mąsto apie galimybę turėti savo verslą ir dirbti sau.

2.3 pav. Verslumo sąvokos samprata

Toliau anketoje buvo klausiama respondentų, kaip jie suvokia žodžio verslumo reikšmę (žr. 2.3 pav.). Šiame klausime buvo galima pasirinkti kelis atsakymo variantus ar visus, todėl kiekvienas variantas galėjo būti pažymėtas 150 kartų. Taigi, kaip matoma iš paveikslo daugiausiai 68,7 proc. tyrimo dalyviams žodis verslumas asocijuojasi su gebėjimu kurti ir organizuoti verslą. Antrasis pagal dažnumą atsakymo variantas buvo gebėjimas uždirbti pinigus (42 proc.). Kitiems 37,3 proc. respondentams verslumas siejosi su gebėjimu realizuoti save t. y. saviraiška, o mažiausiai (18 proc.) verslumas asocijavosi su gebėjimu kurti pridėtinę vertę. Pastebėta, kad atsakymai apie verslumo sampratą buvo skirtingi. Tai galima paaiškinti tuo jog kiekvienas žmogus turi savo atskirą supratimą ir vienas žodis gali turėti nemažai skirtingų asociacijų, tam įtakos gali turėti žmogaus amžius, išsilavinimas, gyvenimiška, darbinė patirtis, aplinka kurioje jis gyvena ir pan. Kadangi tyrimas buvo orientuotas į jaunimą – kuriam yra svarbūs finansiniai ištekliai, saviraiška, pripažinimas, gebėjimas kažką pasiekti savarankiškai ir būti nepriklausomiems – todėl atsakymų variantai, kurti ir organizuoti verslą, uždirbti pinigus bei savęs realizavimas, dažniausiai buvo pasirenkami.

Interviu metu Šiaulių jaunimo organizacijos asociacijos „Apskritojo stalo“ prezidentas, teigė kad jį motyvuoja būti nepriklausomu, dirbti savarankiškai, nes versle įkvėpimas gali ateiti bet koku paros metu. Taip pat, motyvuoja ir atlyginimas, nes kiek pasidarysi tiek turėsi, labiausiai tada priklausai nuo savęs, o ne nuo darbdavio geranoriškumo. Taigi, finansinė nepriklausomybė svarbu, tiek pat nemažiau svarbus yra darbo laikas ir realizuoti savo idėjas, nes vis tiek jei žmogus imasi verslo, tai imasi to kas arčiau širdies. Šiaulių savivaldybės Ekonomikos skyriaus vyr. specialistė mano, kad jaunimas nori imtis verslo tikėdamasis uždirbti nemažai pinigų bei siekdamas būti nepriklausomu. Taigi, kiekybinio ir

kokybinio tyrimo dalyvių nuomonės sutampa, ir patvirtina, kad jaunimą motyvuoja savirealizacija, darbo laikas ir pinigai, nes savo verslu asmuo gali save išreikšti ir iš to užsidirbti.

Kitu klausimu apklaustųjų buvo klausiama apie verslumą iš savybės pusės.

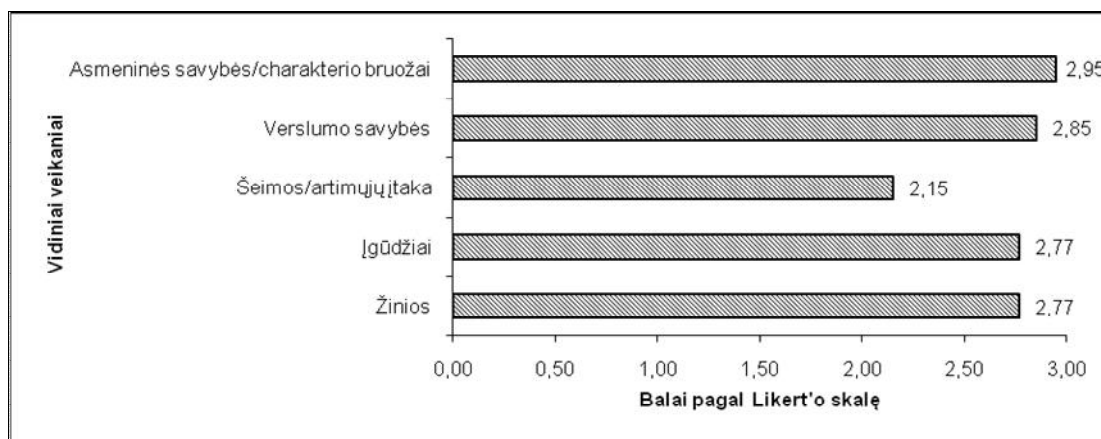
2.4 lentelė

Verslumas kaip savybė respondentų atžvilgiu

Požymis	Skaičius	Procentai
Įgimta savybė	90	60
Įgyta savybė	60	40

Paklausus tyrimo dalyvių verslumas yra įgimta ar įgyta savybė, rezultatus galima matyti 2.4 lentelėje. Daugiau nei pusė apklaustųjų pasakė jog verslumas įgimta savybė, o likę 40 proc. – įgyta savybė. Nuo vaikystės žmogus gali turėti polinkį į verslą, tai gali būti užkoduota jo genuose, tik individui augant, vystantis įgimtos savybės vis palaipsniui išryškėja. Verslų žmogų visada lydės smalsumas, kūrybiškumas, entuziazmas, optimizmas, drąsa, noras rizikuoti, išbandyti savo jėgas, noras suktis tame verslo pasaulyje. Todėl nuo paties žmogaus sugebėjimų priklauso kaip panaudos žinias, įgūdžius bei prisitaikys prie besikeičiančios aplinkos. Verslumą kaip įgytą savybę galima gauti iš mokymų, seminarų, dalyvaujant tam tikrose verslumo užsiėmimuose, iniciatyvose, kurią taip pat įmanoma pritaikyti verslo sferoje, tačiau, šią savybę reikia jau puoselėti ir ugdyti.

Sekančiu klausimu respondentai turėjo išsakyti savo nuomonę kokie vidiniai veiksniai turi įtakos jaunimo verslumui.

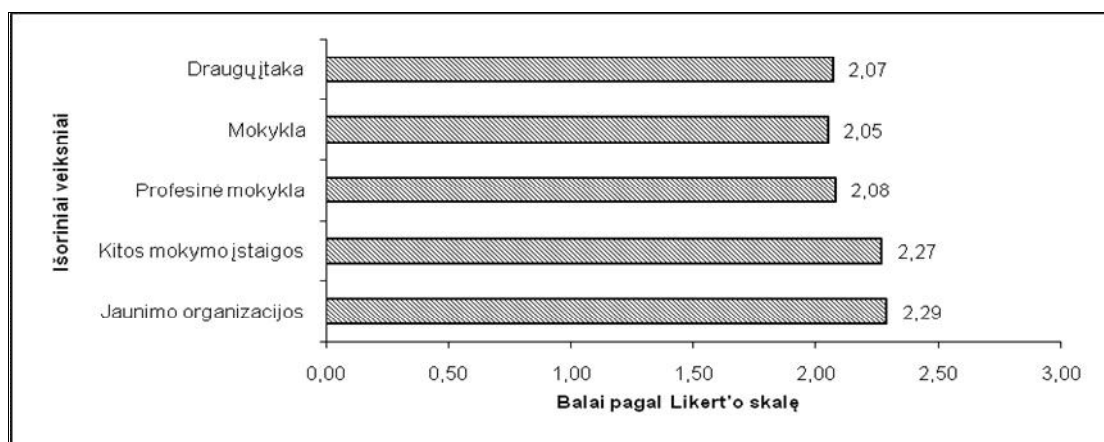
2.4 pav. Vidiniai veiksniai darantys įtaką jaunimo verslumui

Atsižvelgus į gautus Likert'o skalės duomenis (žr. 2.4 pav.) labiausiai iš vidinių veiksnių verslumą skatina asmeninės savybės/charakterio bruožai ir verslumo savybės. Galima teigti, kad nuo individo savybių priklauso jo polinkis į verslumą, nes vieni jaunuoliai labiau turi reikiamų asmeninių ir verslumo savybių verslo sferai, kiti mažiau arba iš vis nesidomi tuo. Taip pat, tyrimo apklaustieji teigė,

kad didelę įtaką turi įgūdžiai bei žinios. Galima sutikti su respondentų nuomone, nes pradedant ką nors daryti reikia pasidomėti ta sritimi, žinoti bent pagrindus nuo ko pradėti, todėl žinios prisideda prie vidinių veiksmų. Įgūdžių galima išmokyti, įgauti su laiku, tačiau jau turint tokius, verslo srityje asmuo jaučiasi labiau savimi pasitikintis ir užtikrintas, nes bus mažesnė rizika priimti klaidingą sprendimą ar atlikti veiksmą.

Kokybinio tyrimo metu Valys A. teigė, kad išskirti veiksmus, kurie daro didžiausią įtaką verslumui eiliškumą būtų sunku sudėlioti, nes yra daug visokiausių teorijų, apmąstymų, kas yra pagrindas verslumui. Informantas mini, kad reikalinga aukšta kvalifikacija, pasirengimas, bet prioritetu laiko įgimtas savybės – tai yra tradicijas ir menines savybes. Galima sutikti su tuo, nes kaip ir buvo anksčiau minėta, kad verslas – tai kūryba, o kūryboje asmuo atsiskleidžia pats, parodo savo savybes, požiūrį. Bendžiuvienės B. nuomone, labiausiai įtakos verslumui turi asmeninės, verslumo savybės, o žinios ir įgūdžiai prisideda prie tų savybių tobulinimo, profesionalumo, patyrimo. Šiuo atveju, kiekybinio ir kokybinio tyrimo metu, jaunimo ir asmenų turinčio patirties požiūriai sutampa, kad svarbiausias veiksnys tampa asmeninės savybės.

Toliau apklaustųjų buvo klausiama apie išorinius veiksmus turinčius įtakos jaunimo verslumui (žr. 2.5 pav.).

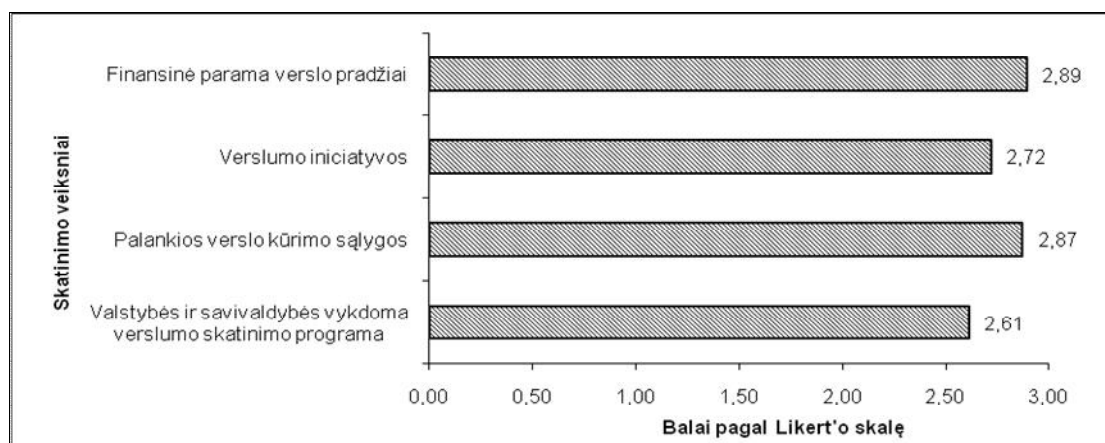

2.5 pav. Išoriniai veiksniai darantys įtaką jaunimo verslumui

Klausime iš išvardintų išorinių veiksmų didžiausią įtaką anot respondentų turi kitos mokymo įstaigos ir jaunimo organizacijos. Šie veiksniai daro didelę įtaką, nes jaunimas organizacijose, mokymo įstaigose gali sutikti bendraminčius, kuriuos vienija tas pats tikslas, todėl asmenys linkę labiau domėtis verslu. Be to, tose įstaigose jaunimui skiriama daugiau dėmesio siekiant juos sudominti verslu, konsultuoti rūpimais klausimais, suteikti reikiamų žinių ar įgūdžių. Mažą įtaką darančius veiksmus įvardijo, kaip mokyklą, draugus ir profesinę mokyklą. Tiek pagrindinė, tiek profesinė mokykla gali

supažindinti jauną asmenį su verslu, sudominti jį, nukreipti reikiama linkme, tačiau anot tyrimo dalyvių, švietimo įstaigos turi tik mažą įtaką, kad paskatintų juos verslumui. Ekonomikos skyriaus vyr. specialistės nuomonė panaši, nes išoriniai veiksniai ženklios įtakos verslumui neturi, jie tik gali paskatinti, patarti. Taip pat, draugų įtaka priskirta prie tos pačios kategorijos „mažos įtakos“, nes iš draugų galima sužinoti naudingos informacijos ar jų nuomonę esamu klausimu, bet prie skatinimo jie nedaug prisideda. Verslo inkubatoriaus direktorius Alius Valys išsakė savo nuomonę apie draugų turimą įtaką jaunimo verslumui. Prioritetus galima taikyti kiekvienam žmogui atskirai, galbūt yra mados reikalas kai kas lygiuojasi į pažįstamus, nes pavyzdžiui, jei draugui pasisekė įkurti verslą ir aš pabandysiu, bet rezultatas gali būti visiškai priešingas. „Apskritojo stalo“ prezidentas Vilmantas Mockus priduria, kad žmonės yra skirtingi, tai ir jų prioritetai skirtingi, tikslai, siekiai. Vieną asmenį gali motyvuoti šeima, kitą – mokykla, dar kitą – asmeniniai motyvai, todėl nereikia elgtis taip pat kaip elgiasi aplinkiniai, nes vieni žmonės yra gabesni vienoje sferoje, kiti kitoje.

Kitu klausimu buvo siekiama išsiaiškinti tyrimo dalyvių nuomonę apie jaunimo verslumo skatinimo programų įtaką verslumui (žr. 2.6 pav.).

2.6 pav. Jaunimo verslumo skatinimo programų veiksmų įtaka

Anketoje, iš pateiktų šio klausimo variantų, respondentai visus įvardijo kaip turinčius didelę įtaką pradedant nuo finansinės paramos verslo pradžiai, palankių verslo kūrimo sąlygų, verslumo iniciatyvų iki valstybės ir savivaldybės vykdomų verslumo skatinimo programų. Asmenims ketinantiems pradėti savo verslą labai svarbi yra finansinė parama verslo pradžiai, nes ne kiekvienas turi savo finansinių išteklių, kuriuos galėtų laisvai investuoti į idėją ar jos realizavimo būdus. Taip pat, palankios verslo kūrimo sąlygos prisideda prie skatinimo, nes lengviau pradėti verslą, įsilieti ir įsitvirtinti rinkoje. O valstybės ir savivaldybės palaikymas bei verslo iniciatyvos tik dar labiau motyvuoja asmenį įgyvendinti idėją, nes asmuo žino, kad yra tam tikros instucijos į kurias gali kreiptis siekiant gauti materialą ar tiesiog informatyvią pagalbą. Interviu metu informantai sutiko, kad šiuo metu jaunimui pradėti verslą

sąlygos yra gan palankios, nes ekonominė krizė jau eina į pabaigą, atsiranda vis nauji instrumentai. Tačiau, kreditiniai resursai šiuo metu nėra patys geriausi, nes kreditą banke nelengva gauti, politinė situacija taip pat ne iš geriausių, nes dažnai keičiasi valdžia, įstatymai, naikinama kas buvo padaryta, todėl trūksta įstatyminio stabilumo. Ekonomikos skyriaus vyr. specialistė pritaria ir priduria, kad sudėtingas biurokratinis mechanizmas, didelė mokesčių našta. Dažnai verslo žmonėms trūksta apyvartinių lėšų, o kol nėra ilgesnio įdirbio, kredito institucijos nenoriai teikia paskolas. Be lėšų sėkmingas verslo egzistavimas bei jo plėtojimas labai sunkiai įmanomas. Tačiau, jei visos kitos aplinkybės yra susiklosčiusios tinkamai, tai sąlygos kurti verslą palankios.

Sekančiu klausimu apklaustieji turėjo pasakyti, kurie veiksniai turi didesnę įtaką verslumui (žr. 2.5 lent.).

2.5 lentelė

Veiksniai turintys verslumui lemiamą įtaką

Požymis	Skaičius	Procentai
Vidiniai veiksniai	115	76,7
Išoriniai veiksniai	35	23,3

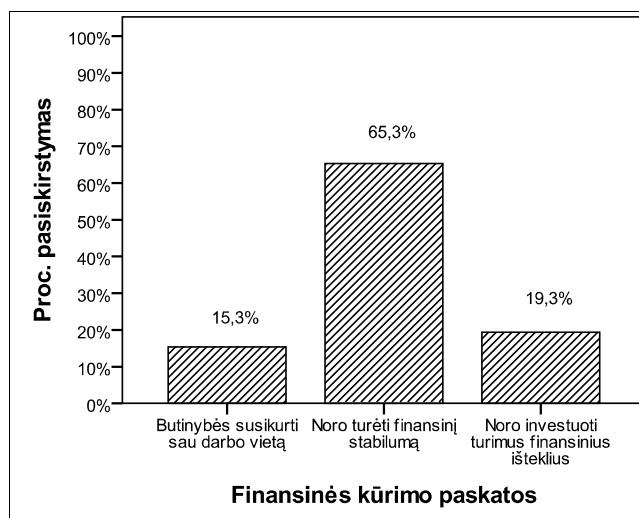
Didžioji dalis (76,7 proc.) tyrimo dalyvių teigė, kad vidiniai veiksniai turi didesnę įtaką verslumui, nei išoriniai veiksniai, kur variantą pasirinko beveik ketvirtadalis apklaustųjų. Prie vidinių veiksmų buvo priskirti įgūdžiai, žinios, asmeninės savybės ir kt., kurie iš vidaus žmogų skatina imtis veiksmų, nes pirmiausia viskas ir prasideda nuo pačio žmogaus noro, sugalvotos idėjos. Išorinius veiksmus sudarė: švietimo įstaigos, draugų įtaka, jaunimo organizacijos, kurie prisideda prie verslumo, tačiau mažiau. Verslo sistema egzistuoja tam tikroje aplinkoje, todėl žmogus savo savybes, įgūdžius, žinias pritaiko prie išorinės supančios aplinkos, kuri labai greitai keičiasi, todėl nenuostabu, kad vidiniai veiksniai turi didesnę įtaką.

Apibendrinus anketos pirmojo bloko klausimų atsakymus galima teigti, kad tyrimo dalyviai yra linkę į verslumą, kadangi didžioji dalis respondentų galvoja ateityje turėti savo verslą. Be to, pati verslumo sąvoka siejosi jiems su gebėjimu kurti ir organizuoti verslą. Apklaustųjų nuomone verslumas yra įgimta savybė, kurią skatina labiau vidiniai asmens veiksniai, kaip pvz., individo savybės. Tačiau, kalbant apie išorinius veiksmus, labiausiai prie skatinimo prisideda kitos mokymo įstaigos bei jaunimo organizacijos. Pagal tyrimo gautus rezultatus iš vidinių ir išorinių veiksmų, respondentams lemiamą įtaką daro vidiniai.

2.2.3. Verslumo kūrimo paskatų analizė

Antrame diagnostinės anketos klausimų bloke aptariamos verslumo kūrimo paskatos. Analizuojant respondentų atsakymus apie finansines verslo kūrimo paskatas (žr. 2.7 pav.) matoma, kad

net 65,3 proc. teigė norintys turėti finansinį stabilumą. Kiti du atsakymo variantai panašūs: noras investuoti turimus finansinius išteklius – 19,3 proc., susikurti sau darbo vietą – 15,3 proc. Kadangi šio tyrimo dalyviai buvo jaunimas, todėl natūralu, kad kiekvienas jaunas žmogus nori turėti lėšų, kad užsitikrinti nuolatinį stabilumą. Taip pat, jaunimas dar neturi sukaupęs finansinių išteklių bei kapitalo, todėl verslas jiems ir nėra būdas investuoti, o yra priemonė susikurti finansinę gerovę. Todėl realizavę savo idėjas visuomenėje siekia pastarąsias paversti pridėtinę vertę teikiančia preke ar paslauga, kuri asmeniui būtų naudinga finansiškai.

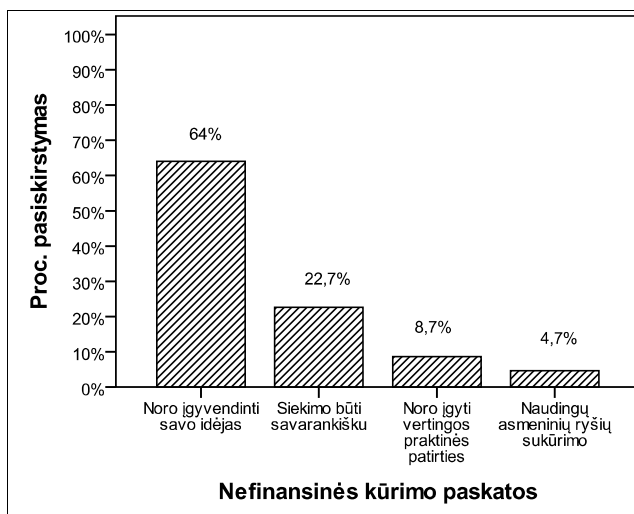

2.7 pav. Finansinės verslo kūrimo paskatos

Remiantis Šiaulių verslo inkubatoriaus direktoriaus nuomone šiuo klausimu, kad samdomam darbuotojui yra apibrėžta kiek bus mokama, bet kai žmogus yra savarankiškas, turi savo verslą žino ką padarė ir kiek jam bus atlyginta už nuveiktą darbą, tas verslininkas gali pasistengti padaryti daugiau, nes suvokia uždirbimo sistemą. Galima teigti, kad kūrybiškumas ir finansinis savarankiškumas leidžia įgyvendinti visokiausius planus: pakelti, įsigyti norimą daiktą, o samdome darbe nebent jei asmuo pakliūs į gerą įmonę, kuri turi motyvacinę sistemą – kuo daugiau padarai tuo daugiau gauni. Tai gi, bet kuris dirbantis asmuo, o tuo labiau jaunas siekia turėti finansinį stabilumą, tik samdome darbe viskas priklauso nuo darbdavio, o savarankiškame versle – priklauso nuo pačio asmens.

Kitu klausimu respondentai turėjo išsakyti savo nuomonę apie nefinansines verslo kūrimo paskatas (žr. 2.8 pav.). Diagnostinėje dalyje respondentams buvo pateiktas klausimas siekiant išsiaiškinti kas iš nefinansinių verslo kūrimo paskatų jiems turi daugiausiai įtakos. Paveiksle pateikti duomenys parodo, kad didžioji dalis pasisakė už norą įgyvendinti savo idėjas (64 proc.). Asmens didžiausias siekis padaryti tai, apie ką svajoja, šiuo atveju įgyvendinęs idėją žmogus save pateikia, realizuoja visuomenėje, jaučia pasitenkinimą padaręs svarbaus savo ir kitų labui. Kiti variantai

pasiskirstė taip: siekimas būti savarankišku sudarė 22,7 proc., noras įgyti vertingos praktinės patirties – 8,7 proc., naudingas asmeninių ryšių sukūrimas – 4,7 proc.

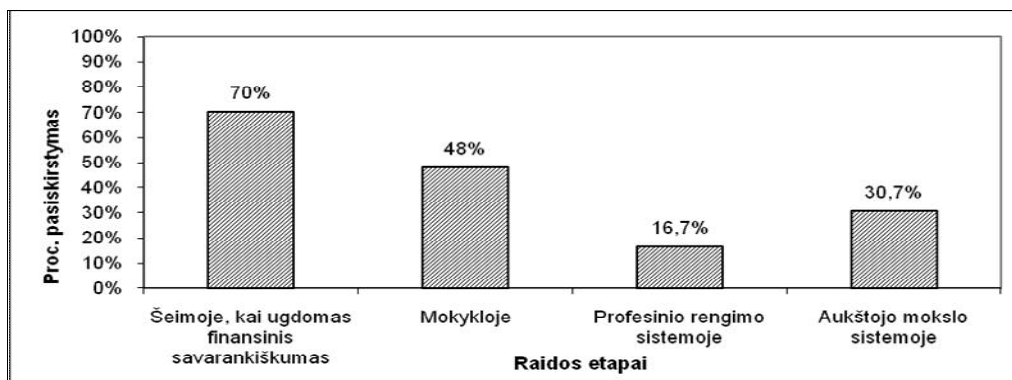
2.8 pav. Nefinansinės verslo kūrimo paskatos

Kokybinio tyrimo metu Valys A. teigia, kad verslumo variklis yra kūryba, pagal kurią asmuo gali būti atitinkamai įvertintas. Šiuo klausimu tyrimo dalyvių ir informanto nuomonės sutampa ir papildo viena kitą, nes visuomenei pateikęs idėją asmuo kartu pateikia ir save, o susiklosčiusioms tinkamoms sąlygoms rinkos dalyviai įvertina verslininką ir jo pastangas.

Trumpai apibendrinus gautus duomenis, galima daryti išvadą, kad tiek finansinės, tiek nefinansinės paskatos turi įtakos verslo kūrimui. Finansiniu atžvilgiu respondentai nori turėti finansinį stabilumą, o nefinansiniu atžvilgiu – nori įgyvendinti idėjas. Taigi, turimos geros idėjos, žmogaus didelės motyvacijos rezultatu tampa mylimas, mėgstamas darbas ir gaunamas finansinis stabilumas.

2.2.4. Verslumo ugdymo analizė

Trečiame diagnostinės anketos klausimų bloke buvo pateikti klausimai apie verslumo ugdymą.

2.9 pav. Raidos etapai, kuriuose ugdomos verslumo savybės

Šiame klausime buvo galima pasirinkti kelis atsakymo variantus ar visus, todėl kiekvienas variantas galėjo būti pažymėtas 150 kartų (žr. 2.9 pav.). Paklausus tyrimo dalyvių kokiame, jų nuomone, asmens raidos etape reikėtų pradėti ugdyti verslumo savybes, didžioji dalis t. y. net 70 proc. teigė, kad šeimoje. Kitas pagal dažnumą atsakymo variantas buvo mokykla, kurį sudarė 48 proc. Galima manyti, kad šie du atsakymai buvo populiariausi, nes šeima ir mokykla yra tie veiksniai, kurie padeda ir prisideda prie asmens auklėjimo, asmenybės formavimo, supažindinimo su pasauliu, ugdo reikiamus įgūdžius bei suteikia žinių, kurie bus naudingi gyvenime. Nuo mažens ugdomi būti versliais, skatinami rizikuoti, nebijoti imtis iniciatyvos jaunuoliai geba tiksliau save įvertinti, mažiau abejoja kažko imdamiesi, padaro puikią karjerą. Atsižvelgus į 2.4 pav. (vidiniai veiksniai darantys įtaką jaunimo verslumui) šeima buvo mažos įtakos turinčioje kategorijoje, o čia šeimoje pirmiausia turi būti ugdomos verslumo savybės, respondentų atžvilgiu. Galima teigti, kad apklaustieji nesusieja savo vertybių su savybėmis. Likę variantai buvo pasirinkti mažiau kartų: profesinio rengimo sistemoje – 16,7 proc., aukštojo mokslo sistemoje – 30,7 proc. Interviu metodo informantai sutinka, kad nuo mažumės reikia ugdyti ir mokytį. Jų nuomone, reikia supažindinti su visais ekonominiais dėsniais ir pradėti nuo mokyklinio suolo, kad įstojus į universitetą nereikėtų dėstytojams vėl aiškinti nuo pagrindų. Tai gi, moksleiviai turėtų žinoti kas yra pinigai, kokia mokesčių sistema, nes tai yra ekonominis pagrindas, tad reikia stiprinti jų žinias jau asmens mokykliniame etape. Šiuo klausimu visų tyrimo dalyvių nuomonės sutapo dėl raidos etapo, kuriame reikia pradėti ugdyti verslumo savybes.

Kitu klausimu buvo siekiama išsiaiškinti tyrimo dalyvių nuomonę, kurie mokymo metodai labiau ugdo verslumo gebėjimus (žr. 2.6 lent.).

2.6 lentelė

Metodai ugdantys verslumo gebėjimus

Požymis	Skaičius	Procentai
Teoriniai, kai vykdomi mokymai	8	5,3
Praktiniai, kai dalyvaujama verslo imitacinėse veiklose, įmonėse	142	94,7

Didžioji dalis apklaustųjų įvardijo, kad praktiniai mokymo metodai labiau ugdo verslumo gebėjimus. Šį atsakymo variantą pasirinko net 94,7 proc. tyrimo dalyvių. Kiti likę respondentai teigė, kad vykdomi teoriniai mokymai. Atsižvelgus į šiuos gautus rezultatus galima daryti išvadą, kad praktiniai mokymai yra žymiai naudingesni, nes juose asmenys gali įgyti naudingų gebėjimų, žinių, praktinės patirties, kuriuos galėtų pritaikyti tam tikroje situacijoje. Tačiau, pirmiausia reikia turėti ir teorinių žinių pagrindus, kad asmuo atėjęs į verslo sferą žinotų esminius dalykus, gaudytųsi toje aplinkoje, nes dirbdamas įgaus praktinės patirties, įgūdžių, ir kartu naudingos informacijos.

Apibendrinus anketos trečiojo bloko gautus rezultatus, apklaustųjų nuomone reikėtų jau nuo mažens pradėti ugdyti verslumo savybes. Pirmiausia šeimoje, kai ugdomas finansinis savarankiškumas, o po to tęsti mokykloje. Šie du veiksniai yra pagrindiniai, nes pirmuosius 18 metų asmenį supa būtent šios aplinkos, kurios ruošia individą gyvenimui. Be to, praktiniai užsiėmimai tose aplinkose suteikia daug daugiau naudingos praktinės patirties, nei kad teoriniai mokymai.

2.2.5. Respondentų požiūris į vykdomas verslumo programas

Toliau pereinama prie paskutiniojo ketvirtojo anketos bloko dalies. Čia buvo aptariamoms verslumo programoms.

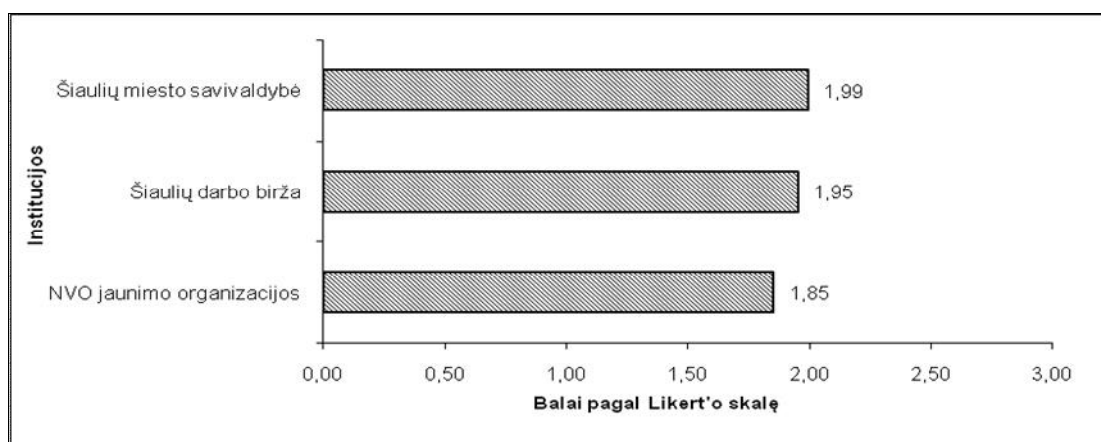
2.7 lentelė

Respondentų domėjimasis pagalbomis verslo pradžiai

Požymis	Skaičius	Procentai
Taip	42	28
Ne	108	72

Paklausus tyrimo dalyvių ar jie domisi kokia pagalba yra teikiama jaunimo verslo pradžiai, paaiškėjo, kad maždaug trečdalis apklaustųjų domisi tuo (žr. 2.7 lent.), o didžioji dalis nesidomi. Klaidinga būtų teigti, kad apklaustieji nėra suinteresuoti domėtis verslo programomis, nes 2.2 paveiksle aiškiai buvo matyti, kad jaunimas yra verslus ir ateityje galvoja apie galimybę turėti verslą. Iš šių rezultatų galima daryti prielaidą, kad respondentai negauna reikalingos informacijos arba informacija yra blogai pateikta, nes nepatraukia jaunimo dėmesio. Taip pat, problema dar gali būti – netinkamas informacijos skleidimo būdas, kuris nepasiekia tyrimo dalyvių.

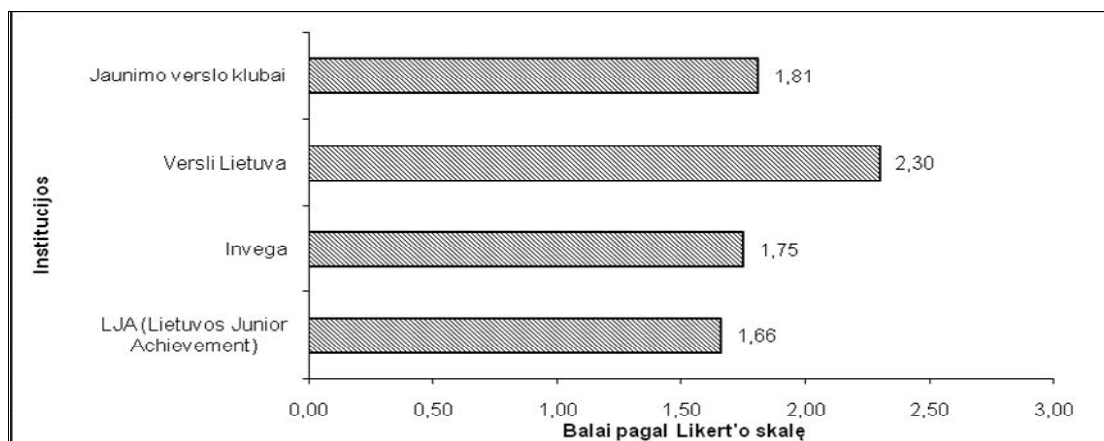
Sekančiu klausimu apklaustieji turėjo nurodyti ar jiems yra žinomos institucijos, kurios vykdo jaunimo verslumo skatinimo programas Šiauliuose (žr. 2. 10 pav.).

2.10 pav. Institucijos vykdančios jaunimo verslumo skatinimo programas Šiauliuose

Atsižvelgus į gautus Likert'o skalės duomenis, visi anketos pateikti variantai kito panašiai, rezultatai rodo, kad apklaustieji nedaug žino apie Šiaulių miesto savivaldybės, Šiaulių darbo biržos ir NVO jaunimo organizacijos vykdomas skatinimo programas. Iš to galima daryti išvadą, kad šios institucijos ir organizacijos plačiai neskelbia informacijos arba siūlomos programos nėra naudingos. Be to, prie varianto „Kita“ buvo pateikti keli atsakymai, kuriais jie domisi, tai Šiaulių jaunimo centras, Verslo inkubatorius ir „Aiesec“. Brigita Bendžiuvienė negali teigti, kad iki šiol savivaldybė prisidėjo prie jaunimo verslumo skatinimo, tačiau pastaruoju metu Šiaulių miesto savivaldybėje pradėta svarstyti „Jaunimo verslumo iniciatyvų skatinimo programa Šiauliuose“. Informantė nurodė, kad dėl lėšų stygiaus savivaldybė negali prisidėti prie skatinimo. Alius Valys teigia, kad anksčiau Šiauliuose buvo Lietuvos verslo paramos agentūros, Lietuvos Inovacijų centro skyriai, tačiau dabar viso to nebeliko. Esmė yra ta, kad valstybė eina didelės centralizacijos link: paramos institucijos liko tik Vilniuje, ten yra finansiniai, žmogiškieji resursai, kurie gali skatinti ir remti verslo idėjų materializavimą. Atsižvelgus į gautus tyrimo rezultatus ir interviu metu gautą medžiagą, galima teigti, kad informacija apie institucijas, kurios vykdo jaunimo verslumo skatinimo programas yra pateikiama Lietuvos mastu, nesiorientuojama į Šiaulių miestą. Todėl jaunimas ir nežino apie jų mieste esančias institucijas, organizacijas, kurios suteiktų reikiamą pagalbą verslo atžvilgiu.

Toliau tyrimo dalyviai turėjo nurodyti ar jiems yra žinomos institucijos, kurios vykdo jaunimo verslumo skatinimo programas Lietuvoje (žr. 2. 11 pav.).

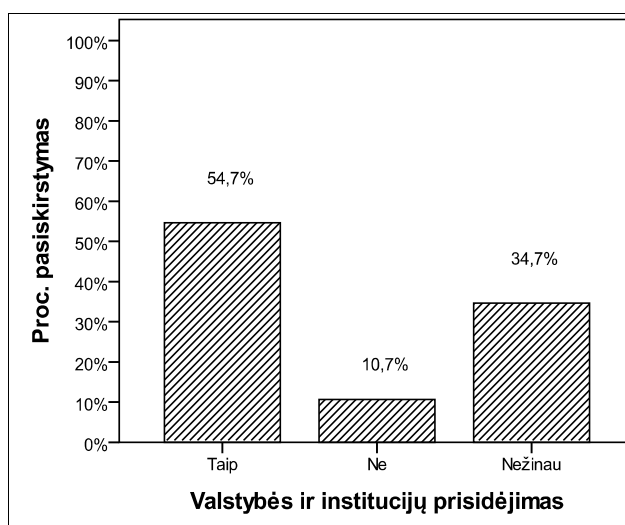

2.11 pav. **Institucijos vykdančios jaunimo verslumo skatinimo programas Lietuvoje**

Iš paveikslo duomenų matyti, kad apie institucijas vykdančias jaunimo verslumo skatinimo programas nedaug žino. Tačiau, reikėtų atkreipti dėmesį, kad „Versli Lietuva“ iš visų paminėtų variantų labiausiai yra žinoma, nes atsakymo vidurkis yra 2,30. Atsižvelgus į rezultatus galima teigti, kad „Versli Lietuva“ teikiamos skatinimo programos, renginiai yra patrauklūs jaunimui ir todėl

daugiausiai respondentų jomis domisi. Taip pat, prie varianto „Kita“ buvo pateikti keli atsakymai, kuriais jie domisi, tai „Verslo angelai“ ir „Aiesec“. Interviu dalyviai pateikia savo nuomonę, kodėl „Versli Lietuva“ yra žinomiausia. Pasak informantų, šios įstaigos yra geras informacinis tinklapis, nes yra sukurtas nepriekaištingai, daug ko galima ten rasti, informatyvus, naudingos nuorodos bei skaičiuoklės. Be to, „Versli Lietuva“ organizuoja renginius, kurie pritraukia nemažai jaunų asmenų. Galima daryti išvadą, kad respondentams yra tekę dalyvauti viename iš tų renginių, todėl ir yra žinoma ši įstaiga jaunimo tarpe.

Kitu klausimu apklaustieji turėjo išsakyti savo nuomonę ar valstybės ir kitų institucijų vykdomos programos prisideda prie jaunimo verslumo skatinimo.

2.12 pav. Valstybės ir kitų institucijų prisidėjimas prie jaunimo verslumo skatinimo, respondentų atžvilgiu

Paklausus respondentų ar valstybė ir kitos institucijos prisideda prie verslumo skatinimo, atsakymo variantai pasiskirstė įvairiai (žr. 2.12 pav.). Tačiau, didžioji dalis apklaustųjų t. y. 54,7 proc. vis dėl to mano, kad valstybė ir kitos institucijos prisideda. Nors respondentai mažai naudojami esančiomis programomis, bet jie žino ar yra girdėję, kad yra institucijų, kurios padeda pradedančiajam verslininkui. Žinojimas, kad gali būti suteikta materialinė ar informacinė pagalba, tai lyg skatinimas, nes esant problemai turės kur kreiptis. Kiti 34,7 proc. teigia, kad nežino ir jie išlieka neutralūs šiuo klausimu. 10,7 proc. – galvoja, kad prie jaunimo verslumo neprisideda. Interviu metu buvo užduotas klausimas siekiant sužinoti informantų nuomonę šia aktualia tema. Verslo inkubatoriaus direktorius ir jaunimo organizacijos asociacijos „Apskritojo stalo“ prezidentas teigia, kad valdžia turi pirmiausia sudaryti sąlygas, o skatinimo visos priemonės, programos daugeliu atveju pasidaro formalios, jei būtų sukurtos sąlygos verslui, nereikėtų tada skatinti. Jei visiems būtų sukurtos vienodos sąlygos tiek

vyresnio amžiaus žmonėms, tiek jaunuoliams, tai jie ir užsiimtu verslu. Apibendrinus, galima teigti, kad kokybinio ir kiekybinio tyrimo rezultatai nesutampa, prieštarauja vienas kitam, tačiau informantai kategoriškai neneigia, kad valstybės ir kitos institucijos neprisideda prie jaunimo verslumo skatinimo, bet tobulinti teikiamas programas reikėtų.

Tolimesniu klausimu buvo siekiama išsiaiškinti ar respondentams yra tekę pasinaudoti esančiomis programomis.

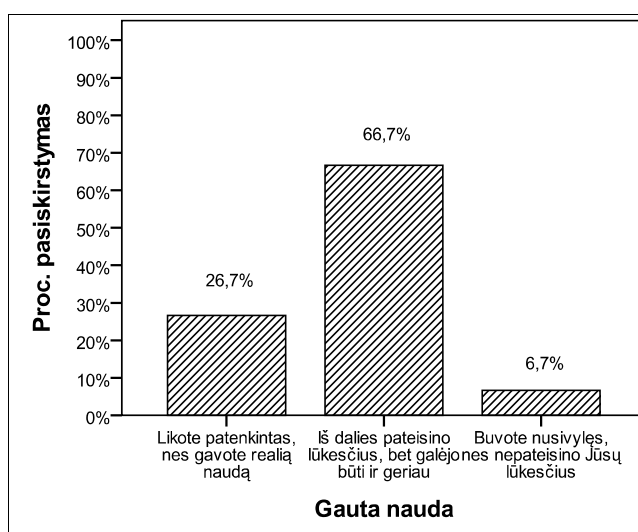
2.8 lentelė

Respondentų pasinaudojimas esančiomis programomis

Požymis	Skaičius	Procentai
Taip, bandžiau	15	10
Ne, nebandžiau	135	90

Pateiktoje 2.8 lentelėje matoma, kad iš 150 tyrimo dalyvių, didžioji dalis nėra bandę pasinaudoti esančiomis programomis, o tik 10 proc. pasinaudojo. Tokią situaciją galėjo lemti: mažas domėjimas programomis, jų neatitikimas su siekiama nauda, motyvacijos, pasiryžimo trukumas ar tiesiog nebuvo sudarytos tinkamos galimybės. Remiantis Buzaitytės-Kašalynienės (2012, p. 173) jaunimo problematikos tyrimų rezultatų palyginamosios analizės duomenimis, dauguma jaunuolių (76,2 proc.) nėra susipažinę su jaunimo verslumo skatinimo politika Lietuvoje ir 18 proc. jaunuolių su jaunimo verslumo skatinimo politika Lietuvoje yra susipažinę. Tai galima daryti preliminarą išvadą, kuri patvirtina esamą situaciją, kodėl jaunimas nepasinaudoja esančiomis programomis, nes jie tiesiog nežino kokios jos yra ir kokia jų paskirtis.

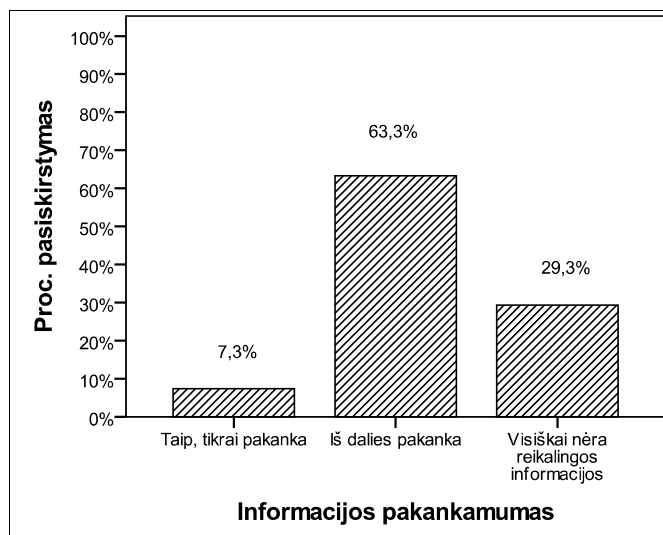
Išsiaiškinus keliems respondentams yra tekę pasinaudoti esančiomis programomis tolimesniu klausimu buvo siekiama sužinoti kokią naudą jie gavo (žr. 2.13 pav.).

2.13 pav. Respondentų gauta nauda pasinaudojus verslo programa

Tyrimo dalyviai, kurie pasinaudojo esančiomis skatinimo programomis didžioji dalis teigė, kad tik iš dalies pateisino jų lūkesčius, bet galėjo būti ir geriau (66,7 proc.). Esančios programos, kurios ugdo, suteikia verslumui reikiamų savybių ir patirties, nevysiškai išpildė jaunimo lūkesčius ar siekius, todėl respondentai galėjo būti tik iš dalies patenkinti. 26,7 proc. respondentų liko patenkinti, nes gavo realią kokią ir tikėjosi naudą. Tai galėjo būti jaunimas, kuris pasinaudojo teikiamomis konsultacijomis siekdami sužinoti atsakymus į jiems rūpimus klausimus. Likę 6,7 proc. – buvo nusivylę, nes nepateisino lūkesčių. Tokia tyrimo rezultatų situacija leidžia daryti išvadą, kad teikiamos programos ne visada duoda tokią naudą kokios reikia, todėl ir naudojimas esančiomis programomis nėra naudingos, tai gali būti viena iš priežasčių pagrindžiančių 2.8 lentelę.

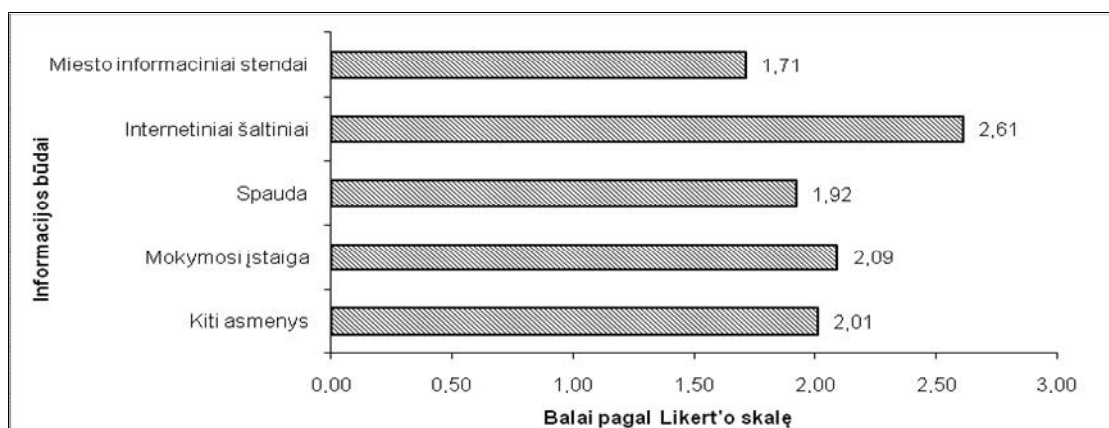
Sekančiu klausimu apklaustųjų buvo prašoma nurodyti ar pakanka informacijos apie verslumo rėmimo programas vykdomas Šiaulių mieste.

2.14 pav. **Informacijos pakankamumas apie verslumo rėmimo programas Šiaulių mieste**

Analizuojant tyrimo dalyvių nuomonių pasiskirstymą 2.14 paveiksle aiškiai matyti, kad daugiau nei pusė respondentų teigė, kad informacijos iš dalies pakanka, o trečdaliui apklaustųjų – visiškai nėra reikalingos informacijos. Likusiems 7,3 proc. respondentams tikrai pakanka informacijos apie verslumo rėmimo programas Šiaulių mieste. Šio paveikslo rezultatai, pagrindžia 2.10, 2.11 paveikslus dėl valstybės ir kitų institucijų programų informacijos trūkumo. Kokybinio tyrimo informantai iš savo patirties teigia, kad dažnai yra susiduriama, jog jaunas žmogus pats nesidomi ir jį pasiekti yra sudėtinga. Tačiau, šiuo atveju respondentai yra linkę į verslumą, tik institucijų pateikta informacija nepasiekia galutinio vartotojo – jaunimo dėl informacijos viešinimo trūkumo.

Kitu klausimu apklaustieji turėjo įvertinti informacijos gavimo būdus, kurie jiems daugiausiai suteikia informacijos apie vykdomas verslumo skatinimo programas (žr. 2.15 pav.).

2.15 pav. **Informacijos ištekliai apie verslumo skatinimo programas**

Paklausus respondentų kokiais būdais daugiausiai gauna informacijos apie vykdomas verslumo skatinimo programas, didžioji dalis įvardijo, kad jiems daugiausia informacijos suteikia internetiniai šaltiniai, nes vidurkis buvo net 2,61. Kiti būdai suteikia tik kažkiek informacijos kaip pvz., mokymosi įstaiga, kiti asmenys ar spauda. Miesto informaciniai stendai buvo įvardijamai kaip mažiausiai informatyviai. Atsižvelgus į šiuos gautus rezultatus, galima daryti išvadą, jog internetiniai šaltiniai yra populiariausias būdas informacijai gauti, nes jaunimas nemažai laiko praleidžia naudojantis šiuolaikinėmis technologijomis, todėl jis yra vienas iš populiariausių, patogiausių ir greičiausių būdų informacijai gauti.

Į užduotą atvirą klausimą kas tyrimo dalyvius paskatintų ar ko jiems reikėtų norint imtis verslo, atsakymai buvo labai įvairūs. Dažniausiai pasikartojantys atsakymai buvo finansiniai ištekliai reikalingi pradiniam įnašui (kapitalui), gera idėja bei pačio asmens noras, motyvacija užsiimti veikla susijusia su verslu. Taip pat, nemažai respondentų reikia pačių savybių būdingų verslumui, kaip pvz., užsispyrimo, ryžtingumo, drąsos, pasitikėjimo savimi ir pan. Be to, teigė jog jiems reikia paprasčiausiai teorinių žinių, nes nežino nuo ko reikėtų pradėti. Kitus apklaustuosius paskatintų tinkamos sąlygos pradėti verslui, didesnė valstybės parama, mokesčių lengvatos, garantijos (pavyzdžiui, būtų atleista nuo mokesčių ar paskolos palūkanų grąžinimo esant svarbiam reikalui), tam tikrų įstaigų pagalba rengiant verslo planus ar suteikiant konsultancijas. Keli respondentai pasakė, kad įkvepianti žinomo verslininko sėkmės istorija, tai pat yra labai gera paskata.

Apibendrinus ketvirtojo bloko gautus duomenis iš pateiktų klausimų, galima daryti išvadą, kad dėl informacijos stokos respondentai nežino, kokias verslumo skatinimo programas vykdo jų miesto savivaldybė, darbo birža, jaunimo organizacijos bei apkritai Lietuvos institucijos. Tačiau, jų nuomone, valstybės ir kitų institucijų vykdomos programos prisideda prie verslumo skatinimo, nors apie jų vykdomas programas nedaug žino. Kadangi tyrimas buvo skirtas jaunimui, tai tik keliems asmenims

yra tekę pasinaudoti esančiomis programomis, kurios tik iš dalies pateisino jų lūkesčius. Tai pat, buvo išsiaiškinta, kad daugiausiai suteikiantis informacijos gavimo būdas, tai internetiniai šaltiniai, tačiau galima manyti, kad juose informacija yra nekonkreči ar neaiškiai pateikta, jei respondentai mažai žino apie vykdomas programas.

Informantų teigimu reikia gerinti verslo aplinką, nes įmonės įsteigimas yra nesudėtingas procesas, tačiau sąlygos kurti verslą, jį plėtoti tiek jaunimui, tiek vyresniems žmonėms yra sudėtingos, reikalaujančios žinių, didelės atsakomybės ir, žinoma, pradinio kapitalo. Jeigu būtų sudarytos tinkamos sąlygos visiems asmenims vienodai, tad vyresniems žmonėms, o ypač jaunimui būtų didesnė paskata. Be to, kokybinio tyrimo informantų nuomone, verslo skatinimo programų rėmimas Lietuvoje vis labiau centralizuojamas, jos vykdomos ne atskirose teritorijose, o tik centralizuotai Vilniuje. „Versli Lietuva“ organizuoja jaunimui patrauklius renginius, tačiau nėra aišku kiek renginių dėka įsikuria naujų įmonių ar kaip paveikia jaunimo požiūrį į verslumą, nes apie tai informacija nėra teikiama.

IŠVADOS

Išanalizavus tiek Lietuvių, tiek užsienio autorių verslumo sąvokos apibrėžimus galima, teigti jog visi išsakyti požiūriai į verslumą neprieštarauja vienas kitam ir dažniausiai papildo vienas kitą, tik pastabėta žodžio kildinimo reikšmės nesutapimai, bet esmė išlieka ta pati. Verslumas – tai asmens mąstymo būdas ir asmeninės socialinės, vadybinės bei asmeninės kompetencijos, žmogaus požiūris, įgūdžiai ir žinios, gebėjimas idėjas paversti veiksmais. Ne tik nuo paties jaunimo priklauso domėjimasis verslu, bet daug kas priklauso nuo aplinkos, kuri turi jį sudominti ir bandyti įtraukti į verslo pasaulį. Verslumo skatinimas – tai verslo procesų aiškinimas, žinių skleidimas siekiant motyvuoti jaunimą imtis verslo veiklos. Tačiau, kiekvieno asmens požiūris, mąstymas yra skirtingas ir imtis verslo paskatos skiriasi.

Verslumui įtakos turi daug veiksnių, tačiau mokslininkai veiksnius išskiria į dvi dalis, tai į vidinius ir išorinius. Vidiniams veiksniams priskiria įgimtas ir įgytas savybes, kurias atsinešame gimdami į šį pasaulį, ir kurias mokydami, dirbdami plėtojame. Išoriniams veiksniams priskiriama mus supanti aplinka, kuri leidžia suprasti ar šiuo metu yra sudarytos tinkamos sąlygos realizuoti savo idėjas. Bet kokiu atveju tiek vieni, tiek kiti veiksniai turi įtakos jaunimo savirealizacijai, nes jei asmuo turi potencialą, toliau jis turi atsižvelgti į išorinę aplinką, jos sudarytas sąlygas. Motyvuoti asmenys patys turi viziją, kaip gauti finansavimą, kitiems reikia padėti aiškinant, kad valstybė per įvairias priemones skiria nemažai lėšų jaunimo verslumo ugdymui, vystymui bei finansavimui. Visų pirmiausia, žmogus pats turi domėtis visa verslo aplinka, o esančios programos tikrai suteiks reikiamą pagalbą siekiant realizuoti savo siekius.

Šiaulių mieste atlikto tyrimo rezultatai atskleidė, kad 59,3 proc. tyrimo dalyvių ateityje galvoja apie galimybę turėti savo verslą, tačiau esanti dabartinė miesto situacija nerodo didelių jaunimo iniciatyvų proveržių, tikriausiai dėl jaunimo patirties ar finansų stokos. Galima teigti, kad jaunimas turi noro, tačiau reikėtų jį paskatinti, nes respondentai yra linkę į verslumą ir daugelis jų tiki, kad savas verslas ar savisamda yra įmanoma. 60 proc. respondentų yra įsitikinę, kad verslumas, tai įgimta savybė. Galima sutikti su tuo, kad vieni žmonės iš prigimties yra labiau verslūs nei kiti, tačiau bet kokiu atveju vidinius veiksnius kaip pavyzdžiui, asmenines, verslumo savybes, įgūdžius, žinias apie verslą reikia ugdyti ir tobulinti. Informantų ir respondentų nuomonės sutapo, kad visada bus išoriniai veiksniai tokie kaip, jaunimo organizacijos, mokymo įstaigos, mokyklos, kurios skirtos padėti tas reikiamas savybes ir įgūdžius plėtoti bei suteikti reikiamą informaciją, tačiau ženklios įtakos verslumui nedaro. Remiantis apklaustųjų nuomone, lemiamą įtaką verslumui turi ne išoriniai, ne aplinkos veiksniai, bet vidiniai (76,7 proc.).

Beveik trečdalis respondentų teigė, kad finansinės verslo kūrimo paskatos būtų noras turėti finansinį stabilumą (65,3 proc.), o nefinansiniu požiūriu – įgyvendinti savo idėjas (64 proc.). Tai gi, iš gautų kiekybinio ir kokybinio tyrimo rezultatų galima daryti išvadą, kad jaunimas užsiimtu verslu siekiant užsidirbti ir turėti pastovų pajamų šaltinį, tačiau iš kitos pusės jų siekis būtų save parodyti ką gali padaryti asmuo turintis gerą idėją, nebijantis rizikuoti bei save išreikšti visuomenėje. Visų pirmiausia, verslumo savybes reikėtų pradėti ugdyti šeimoje, kai ugdomas finansinis savarankiškumas, nes šeimos aplinka turi labai didelės įtakos asmens suvokimui apie pasaulį. Antra, mokykla tęsia bei moko toliau jau pradėtas žmogaus savybes ir įgūdžius, nukreipia tinkama linkme siekiant tikslo. Galiausiai, jaunimas supras, kad duodant visuomenei to ko reikia, grįžta atgal su kaupu kaip pavyzdžiui, gera realizuota idėja gali suteikti ne tik finansinį stabilumą, bet ir malonų darbą.

Pasak tyrimo dalyvių, norint imtis verslo pirmiausia reikia geros idėjos, kuri būtų priimtina šiuolaikinei visuomenei. Žinoma reikia ir finansinių šaltinių, todėl svarbu, kad valstybė remtų jaunus asmenis, finansiškai padėtų įgyvendinti ir įvertintų kuriamas idėjas. Be to, reikia daugiau skleisti informacijos mokyklose, universitetuose, kolegijose, nes kiekybinio ir kokybinio tyrimo metu paaiškėjo, kad informacijos trūkumas yra viena iš priežasčių kodėl jaunimas nežino apie jaunimo verslumo skatinimo programas.

Jaunimą paskatintų palanki verslo aplinka, palankus vietinės valdžios požiūris į jaunus verslininkus, su šiuo teiginiu sutinka visi interviu metodo dalyviai, kurie taip pat minėjo, kad pirmiausia reikia sudaryti tinkamas sąlygas verslui. Kadangi, kurti verslui sąlygos nėra pačios tinkamiausios, nes reikalingi finansiniai ištekliai pradiniam kapitalui, kurių nevieni turi, reikalingos žinios, praktiniai įgūdžiai, kurie padėtų jaustis tvirtai verslo sferoje. Todėl visų pirma reikėtų gerinti verslo aplinką sudarant palankias sąlygas vystyti veikloms, o tik tada kurti jaunimo verslumo skatinimo programas. Kokybinio tyrimo informantas minėjo, kad verslo programų rėmimas Lietuvoje vis labiau centralizuojamas, o tai sudaro kliūtis asmenims pasinaudoti teikiamomis programomis. Taip pat, interviu ir apklausos metu paaiškėjo, kad savivaldybei siekiant skatinti jaunimo verslumą reikėtų daugiau dėmesio skirti jaunimo verslumo ugdymo programoms kartu įtraukiant aktyviai mieste veikiančias organizacijas.

REKOMENDACIJOS

Atsižvelgiant į tyrimo metu gautus rezultatus būtų galima pateikti tokius siūlymus:

1. Apklausos ir interviu metu tiriamųjų nuomonės sutapo, kad jau mokyklos sistemoje turi būti pradedama aiškinti, mokyti verslumo pagrindai bei ugdomos savybės. Mokyklose reikėtų didesnę dėmesį skirti renginiams susijusiems su verslumo ugdymu. Pavyzdžiui, organizuoti seminarus pasikviečiant į juos institucijų, organizacijų atstovus, kurių metų būtų aiškinama kaip reikia pradėti verslą, kokie yra įmonių tipai ir pan. Taip pat, būtų galima surengti programas orientuotas į praktines veiklas, kaip pavyzdžiui, darbas/praktika įmonėse ar diena su verslininku, kuriuose galėtų įgyti praktinės patirties, pasisemti iš kitų ar savo turimus ir išmokus įgūdžius praktiškai pritaikyti veiklose.
2. Savivaldybei tikslinga turėti darbuotoją, kuris būtų atsakingas už jaunimo verslumo programų ir renginių koordinavimą mieste. Reikia rengti kuo daugiau renginių, kuriuose savo sėkmės istorija pasidalintų Šiaulių miesto verslininkai, o ypač jaunieji. Gerieji pavyzdžiai buvo išskirti kaip labai gera motyvacine priemone ir paskata, nes jauni žmonės gali sužinoti, kaip asmenys niekuo nesiskiriantys nuo kitų sugebėjo idėją paversti verslu. Be to, galima suorganizuoti konkursus su motyvaciniais prizais. Pavyzdžiui, idėjų konkursas, kurio metu būtų išrinktos geriausios ir originaliausios verslo idėjos, asmuo apdovanotas piniginiu prizu verslo pradžia ar apmokymais, konsultacija. Jaunojo verslininko rinkimai – išrinkti verslininką, kuris būtų sėkmingai įkūręs verslą, o jo veikla pasižyminti išskirtinumu.
3. Kadangi, tyrimo metu paaiškėjo, kad jaunimui apie verslumo skatinimo programas tik iš dalies pakanka informacijos, organizacijoms reikėtų dažniau atnaujinti savo informacinius tinklalapius, „sužaisti“ spalvomis ir šūkiiais, daryti programų skelbimus patrauklesnius, siekiant tokiu būdu atkreipti jaunimo dėmesį. Taip pat, informaciją apie įvykstančius renginius reikėtų platinti socialiniuose tinklapiuose, tokiuose kaip, „Facebook“, „Twitter“, „Google+“, nes kaip yra žinoma jaunimas praleidžia didžiąją laisvalaikio dalį naršydamas internete. Dar informacija galėtų būti teikiama jaunimo gausiai lankomosiose vietose. Pavyzdžiui, mokyklose, gimnazijose, universitetuose, jaunimo pamėgtose vietose kur susirenka dideli srautai: „Kavakuki“, „La Crepe“, „Saulės terasa“, kino teatrai ir pan. Be to, turėtų tarpusavyje bendradarbiauti institucijos, organizacijos susijusios su verslu bei Šiaulių miesto savivaldybė. Tokiu būdu šalis plačiau dalinsis informacija, kuri bus efektyvesnė. Pavyzdžiui, galima sukurti aktyvias nuorodas į kitus tinklalapius, susijusius su paramos verslui teikimu, steigimo klausimais, talpinti sėkmingąsias verslininkų istorijas, renginius ir pan.

LITERATŪRA

1. Adamonienė R., Šilingienė V. (2008). Lietuvos kaimo gyventojų verslumo ypatumai. *Management theory and studies for rural business and infrastructure development*, 12.
2. Apie Aiesec. [interaktyvus] [žiūrėta 2014.01.22]. Prieiga per internetą: <<http://www.aiesec.lt>>.
3. Apie JCI. [interaktyvus] [žiūrėta 2014.01.22]. Prieiga per internetą: <<http://www.jci.lt/LT/menu/apie-jci>>.
4. Apie JRD. [interaktyvus] [žiūrėta 2014.01.22]. Prieiga per internetą: <<http://www.jrd.lt/apie-jrd>>.
5. Apie JVK. [interaktyvus] [žiūrėta 2013.12.30]. Prieiga per internetą: <<http://www.verslus.lt/apie>>.
6. Apie LiJOT. [interaktyvus] [žiūrėta 2014.01.22]. Prieiga per internetą: <<http://www.lijot.lt/lt/apie-mus>>.
7. Barasnevičienė S. Donelienė I. (2011). Viduriniojo mokyklinio amžiaus vaikų verslumo ugdymo galimybės šeimoje. *Jaunųjų mokslininkų darbai*, 1, (30), 11-15.
8. Barščiūtė A., Riaukienė A. (2012). Jaunimo verslumo skatinimo tyrimas. Kauno kolegija.
9. Buzaitytė-Kašalynienė J. (2012). Jaunimo problematikos tyrimų rezultatų palyginamoji analizė. Vilnius.
10. Čiburienė J., Guščinskienė J. (2009). Jaunimo verslumas: lyčių aspektas. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*, 1, (14).
11. Donelienė I., Každailytė V., Širiakovienė A. (2012). Vyresniųjų klasių mokinių verslumo ugdymo galimybės mokomosiose mokinių bendrovėse. *Jaunųjų mokslininkų darbai*, 4, (37).
12. Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė dėl Verslumo ugdymo ir Lisabonos darbotvarkės. 2008/ C44/ 20. Europos Sąjungos oficialusis leidinys. [interaktyvus][žiūrėta 2013.12.30]. Prieiga per internetą: <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2008:044:0084:0084:LT:PDF>>.
13. Europos Komisija. (2009). Profesinis rengimas ir verslumas.
14. Garalis A., Strazdienė G. (2006). Verslumas: ugdymo programos ir jų efektyvumo raiška. *Oranizacijų vadyba: sisteminiai tyrimai*, 38.
15. Garalis A., Strazdienė G. (2006). Verslumo ugdymo filosofinės kryptys: klasifikacija ir raiška. *Jaunųjų mokslininkų darbai*, 1, (8), 153-168.
16. Garalis A., Strazdienė G. (2009). Verslumo ugdymo fenomeno raiška imitacinėje verslo įmonėje (studentų požiūris). *Jaunųjų mokslininkų darbai*, 1, (22).

17. Gegieckienė L., Graikšienė A. (2009). *Verslumas*. Vilnius: Ciklonas.
18. Integruojamųjų (papildomųjų) programų gairės. Integruojamoji verslumo programa (2005). [interaktyvus] [žiūrėta 2014.01.12]. Prieiga per internetą: <<http://www.pedagogika.lt/puslapis/Integruojamuju%20programu%20gaires%202005.pdf>>.
19. Įgyvendinami Europos Sąjungos struktūrinių fondų finansuojami projektai. [interaktyvus] [žiūrėta 2014.01.29]. Prieiga per internetą: <http://www.ldb.lt/Informacija/ESParama/Puslapiai/esf_projektai.aspx>.
20. Jaunimo užimtumo didinimas. [interaktyvus] [žiūrėta 2014.01.28]. Prieiga per internetą: <http://www.ldb.lt/Informacija/ESParama/Puslapiai/esf_jaunimo_uzimtumas.aspx>.
21. Jelagaitė A., Vijeikis J. (2012). Verslumo ugdymas Lietuvos švietimo sistemoje. *Management theory and studies for rural business and infrastructure development*, 3, (32).
22. Kardelis K. (2005). Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai. Šiauliai: Liucilijus.
23. Kruja A. (2013). Entrepreneurship and Knowledge-Based Economies. *Revista Romaneasca pentru Educatie Multidimensionala*, 5, (1), 7-17.
24. Lans T., Oganisjana K., Tāks M., Popov V. (2013). Learning for entrepreneurship in heterogeneous groups: experiences from an international, interdisciplinary higher education student programme. *Trames*, 17, (4), 383–399.
25. Leonienė B. (1998). Verslo pradmenys. Kaunas: Poligrafija ir informatika.
26. Lietuvos Junior Achievement. [interaktyvus] [žiūrėta 2014.01.22]. Prieiga per internetą: <<http://www.lja.lt/index.php/2013-06-11-10-46-46/apie-mus-veikla>>.
27. Lietuvos Respublikos finansų ministerija. (2012). Jaunimo verslumo skatinančių priemonių vertinimas. Vilnius.
28. Lowe R., Marriott S. (2006). *Enterprise: entrepreneurship and innovation*. USA: Elsevier.
29. Luobikienė I. (2010). *Sociologinių tyrimų metodika*. Kaunas: Technologija.
30. Markevičius P. (2007). Žemės ūkio infrastruktūros verslininkų verslumo išorinės aplinkos veiksniai šiuolaikinės rinkos sąlygomis. *Vadybos mokslas ir studijos*, 4, (11).
31. Mincienė L. (2004). *Verslo pradmenys*. Vilnius: Leidybos centras.
32. Nacionalinė darbdavių ugdymo programa. (2007). [interaktyvus] [žiūrėta 2014.01.10]. Prieiga per internetą: <<http://www.ukmin.lt>>.
33. Parama pirmajam darbui. [interaktyvus] [žiūrėta 2014.01.23]. Prieiga per internetą: <<http://www.invega.lt/lt/paslaugos/parama-pirmajam-darbui.htm>>.

34. Paulionienė L. (2007). Verslumo ugdymas profesiniame mokyme. *Profesinis rengimas: tyrimai ir realijos*, 13.
35. Pruskus, V. (2003). *Verslo etika*. Vilnius: Enciklopedija.
36. Randall G. Holcombe. (2007). *Entrepreneurship and Economic Progress*. New York: Routledge.
37. Saulėnas D. (2007). Kaimo jaunimo verslumo skatinimas. *Jaunasis mokslininkas*.
38. Schoof U. (2006). Stimulating youth entrepreneurship: barriers and incentives to enterprise start-ups by young people. [interaktyvus] [žiūrėta 2014.01.12]. Prieiga per internetą: <http://www.uneca.org/itca/youth/Documents/Stimulating%20Youth%20Entrepreneurship_Barriers%20and%20incentives%20to%20enterprise%20startups%20by%20young%20people.PDF>.
39. Solnyškinienė J. (2008). Verslumo raiškos teorinės interpretacijos ir praktinės neverslumo pasekmės: Lietuvos patirtis. *Ekonomika ir vadyba*, 13.
40. START – studentų verslumo ugdymas integruotuose mokslo, studijų ir verslo centruose (slėniuose). (2014). *Pradėjau verslą*. VšĮ „Bendra kalba”.
41. Startup Lithuania. [interaktyvus] [žiūrėta 2014.01.22]. Prieiga per internetą: <<http://www.startuplithuania.lt/en/about-us>>.
42. Terziovski M. (2009). *Energizing management through innovation and entrepreneurship*. New York: Routledge.
43. Tidikis R. (2003). Socialinių mokslų tyrimų metodologija. Vilnius: Lietuvos teisės universiteto leidybos centras.
44. Uraban B. (2010). *Frontiers in Entrepreneurship*. New York: Springer.
45. Wadhwani R. Daniel. (2012). How entrepreneurship forgot capitalism: entrepreneurship teaching and research in business schools. *Symposium: the fortunes of capitalism*, 49:223–229.
46. Weber R. (2011). *Evaluating entrepreneurship education*. Miunchen: Springer Gabler.
47. Welsch P. H. (2004). *Entrepreneurship the way ahead*. New York: Routledge.
48. Župerka A. (2009). Moksleivių verslumo ugdymo tobulinimo kryptys Lietuvoje. *Verslas, vadyba ir studijos*, 299-311.

PRIEDAI

Gerbiamas respondente,

atliekamas tyrimas, kurio metu siekiama išsiaiškinti *požiūrį į verslumą ir verslumo įgūdžių lavinimo galimybes*. Tyrimą atlieka Šiaulių universiteto IV kurso studentė, Aistė Simsonaitė. Gauti duomenys bus panaudojami bakalauro baigiamajam darbui.

Iš anksto dėkoju už Jūsų atsakymus ir sugaištą laiką.

Atsakykite į keletą klausimų apie save

1. Jūs esate:

- ☐ mergina;
☐ vaikinai.

2. Jūsų amžius:

- ☐ iki 18 m.;
☐ nuo 19 iki 24 m.;
☐ nuo 25 iki 29 m.

3. Jūsų socialinė padėtis:

- ☐ moksleivis;
☐ studentas;
☐ darbuotojas;
☐ bedarbis.

Atsakykite į klausimus apie veiksnius darančius įtakos verslumui

4. Ar ketinate turėti savo verslą?

- ☐ Taip;
☐ Ateityje galvoju apie tokią galimybę;
☐ Ne.

5. Verslumas, Jūsų nuomone, tai (**galimi keli atsakymo variantai**):

- ☐ gebėjimas realizuoti save, t. y. saviraiška;
☐ gebėjimas kurti ir organizuoti verslą;
☐ gebėjimas uždirbti pinigų;
☐ gebėjimas kurti pridėtinę vertę.

6. Verslumas, Jūsų nuomone, labiau yra:

- ☐ įgimta savybė;
☐ įgyta savybė.

7. Kokią įtaką turi šie **vidiniai veiksniai** jaunimo verslumui?

Įvertinkite kiekvieną iš jų	Didelė įtaka	Maža įtaka	Neturi įtakos
Asmeninės savybės/charakterio bruožai;			
Verslumo savybės;			
Šeimos/artimųjų įtaka;			
Įgūdžiai;			
Žinios.			

8. Kokią įtaką turi šie **išoriniai veiksniai** jaunimo verslumui?

Įvertinkite kiekvieną iš jų	Didelė įtaka	Maža įtaka	Neturi įtakos
Draugų įtaka;			
Mokykla;			
Profesinė mokykla;			
Kitos mokymo įstaigos;			
Jaunimo organizacijos.			

9. Kokią įtaką turi vykdomos jaunimo verslumo skatinimo programos?

Įvertinkite kiekvieną iš jų	Didelė įtaka	Maža įtaka	Neturi įtakos
Finansinė parama verslo pradžiai;			
Verslumo iniciatyvos;			
Palankios verslo kūrimo sąlygos;			
Valstybės ir savivaldybės vykdoma verslumo skatinimo politika.			

10. Jūsų manymu, apibendrinus visus veiksnius, verslumui lemiamą įtaką turi?

- ☐ Vidiniai veiksniai;
☐ Išoriniai veiksniai.

Atsakykite į klausimus apie verslumo kūrimo paskatas

11. **Finansinės** verslo kūrimo paskatos priklauso nuo:

- ☐ būtinybės susikurti sau darbo vietą;
☐ noro turėti finansinį stabilumą;
☐ noro investuoti turimus finansinius išteklius.

12. *Nefinansinės* verslo kūrimo paskatos priklauso nuo:

- ☐ noro įgyvendinti savo idėjas;
- ☐ siekimo būti savarankišku;
- ☐ noro įgyti vertingos praktinės patirties;
- ☐ naudingų asmeninių ryšių sukūrimo.

Atsakykite į klausimus apie verslumo ugdymą

13. Kokiame asmens raidos etape, Jūsų nuomone, reikėtų pradėti ugdyti verslumo savybes? (**galimi keli atsakymo variantai**)

- ☐ Šeimoje, kai ugdomas finansinis savarankiškumas;
- ☐ Mokykloje;
- ☐ Profesinio rengimo sistemoje;
- ☐ Aukštojo mokslo sistemoje.

14. Kokie, Jūsų nuomone, mokymo metodai labiausiai ugdo verslumo gebėjimus?

- ☐ Teoriniai, kai vykdomi mokymai;
- ☐ Praktiniai, kai dalyvaujama verslo imitacinėse veiklose, įmonėse.

Atsakykite į klausimus apie verslumo programas

15. Ar domitės, kokia pagalba yra teikiama jaunimo verslo pradžiai?

- ☐ Taip;
- ☐ Ne.

16. Nurodykite, kokias žinote institucijas, kurios vykdo jaunimo verslumo skatinimo programas Šiauliuose?

Įvertinkite kiekvieną iš jų	Tikrai žinau	Nedaug žinau	Visiškai nežinau
Šiaulių miesto savivaldybė;			
Šiaulių darbo birža;			
NVO jaunimo organizacijos;			
Kita _____			

17. Nurodykite, kokias žinote institucijas, kurios vykdo jaunimo verslumo skatinimo programas Lietuvoje?

Įvertinkite kiekvieną iš jų	Tikrai žinau	Nedaug žinau	Visiškai nežinau
Jaunimo verslo klubai;			
Versli Lietuva;			
Invega;			
LJA (Lietuvos Junior Achievement);			
Kita _____			

18. Kaip manote, ar valstybės ir kitų institucijų vykdomos programos prisideda prie jaunimo verslumo skatinimo?

- ☐ Taip;
- ☐ Ne;
- ☐ Nežinau.

19. Ar bandėte pasinaudoti esančiomis programomis?

- ☐ Taip, bandžiau;
- ☐ Ne, nebandžiau (keliaukite prie 21 klausimo).

20. Jei pasinaudojote teikiama programa, kokią naudą gavote?

- ☐ Likote patenkintas, nes gavote realią naudą;
- ☐ Iš dalies pateisino lūkesčius, bet galėjo būti ir geriau;
- ☐ Buvote nusivylęs, nes nepateisino Jūsų lūkesčių.

21. Ar pakanka informacijos apie jaunimo verslumo rėmimo programas, vykdomas Šiaulių mieste?

- ☐ Taip, tikrai pakanka;
- ☐ Iš dalies pakanka;
- ☐ Visiškai nėra reikalingos informacijos.

22. Iš kur gaunate informaciją apie vykdomas verslumo skatinimo programas?

Įvertinkite kiekvieną iš jų	Daug suteikia	Kažkiek suteikia	Nesuteikia
Miesto informaciniai stendai;			
Internetiniai šaltiniai;			
Spauda;			
Mokymosi įstaiga;			
Kiti asmenys;			
Kita _____			

23. Kas Jus paskatintų ar ko reikėtų norint imtis verslo?

Interviu klausimai

1. Jūsų nuomone, ar dabar jaunimas yra verslus?
2. Kodėl jaunimas nori imtis verslo, kokios paskatos tai lemia?
 - 2.1. Kurie iš vidinių veiksnių labiausiai turi įtakos verslumui: asmeninės, verslumo savybės, charakterio bruožai, žinios, įgūdžiai?
 - 2.2. Kurie iš išorinių veiksnių labiausiai turi įtakos verslumui: draugai, mokykla, jaunimo organizacijos, kitos mokymo įstaigos?
3. Jūsų manymu, kokios dabar yra sąlygos jaunimui pradėti verslą?
 - 3.1. Nurodykite, Jūsų manymu, kodėl palankios sąlygos?
 - 3.2. Nurodykite, Jūsų manymu, kodėl nepalankios sąlygos?
4. Ar galėtumėte teigti, kad savivaldybės, kitų institucijų vykdomos verslumo skatinimo programos prisideda prie jaunimo verslumo skatinimo?
 - 4.1. Jei „taip“, nurodykite, kurios priemonės duoda didžiausią efektą?
 - 4.2. Jei „ne“, kas trukdo savivaldybei, kitoms institucijoms vykdyti jaunimo verslumo skatinimo programas? Lėšų stygius, žmogiškųjų išteklių stygius, arba tiesiog tai yra ne savivaldybės, institucijų funkcija?
5. Atlikus tyrimą paaiškėjo, kad dauguma jaunimo nežino apie verslumo skatinimo programas, kokias galėtumėte nurodyti to nežinojimo priežastis?
 - 5.1. Tyrimo metu „Versli Lietuva“ buvo išskirta kaip žinomiausia organizacija. Kas galėjo tai lemti ir kodėl vietinių Šiaulių mieste vykdančių institucijų nežino?
6. Kokiais būdais, Jūsų manymu, efektyviausia būtų ugdyti jaunimo verslumą?
7. Kaip galima didinti informacijos sklaidą apie vykdomas priemones?
8. Kaip manote, ko reikia jaunimui, kad pradėtų imtis verslo? Kas juos paskatintų?

Interviu protokolas (1)

Informantai: Brigita Bendžiuvienė (B. B.)

Data: 2014.05.14

Laikas: 16:10-16:30

1. Jūsų nuomone, ar dabar jaunimas yra verslus?

B. B. Manau, kad šiuo metu jaunimas yra verslus daugiau teoriškai, kol jų verslumo žinios siekia teorinį lygmenį, mokymosi institucijose, tačiau negalėčiau įvardinti daug jaunimo atstovų sėkmingai įgyvendinusių verslo idėjas praktiškai.

2. Kodėl jaunimas nori imtis verslo, kokios paskatos tai lemia?

B. B. Manau, kad jaunimas nori imtis verslo tikėdamasis uždirbti nemažai pinigų bei siekdamas būti nepriklausomu.

2.1. Kurie iš vidinių veiksnių labiausiai turi įtakos verslumui: asmeninės, verslumo savybės, charakterio bruožai, žinios, įgūdžiai?

B. B. Manau labiausiai įtakos verslumui turi asmeninės, verslumo savybės, o žinios ir įgūdžiai prisideda prie tų savybių tobulinimo, profesionalumo, patyrimo.

2.2. Kurie iš išorinių veiksnių labiausiai turi įtakos verslumui: draugai, mokykla, jaunimo organizacijos, kitos mokymo įstaigos?

B. B. Manau išvardinti išoriniai veiksniai ženklios įtakos verslumui neturi, jie tik gali paskatinti, patarti.

3. Jūsų manymu, kokios dabar yra sąlygos jaunimui pradėti verslą?

B. B. Manau, kad nesudėtingas yra nebent pats įmonės įsteigimas, o pačios sąlygos kurti verslą, jį plėtoti tiek jaunimui, tiek vyresniems žmonėms yra sudėtingos, reikalaujančios žinių, didelės atsakomybės ir, žinoma, pradinio kapitalo.

3.1. Nurodykite, Jūsų manymu, kodėl palankios sąlygos?

3.2. Nurodykite, Jūsų manymu, kodėl nepalankios sąlygos?

B. B. Sudėtingas biurokratinis mechanizmas, didelė mokesčių našta. Dažnai verslo žmonėms trūksta apyvartinių lėšų, o kol nėra ilgesnio įdirbio, kredito institucijos nenoriai teikia paskolas. Be lėšų sėkmingas verslo egzistavimas bei jo plėtojimas labai sunkiai įmanomas (nebent verslas nereikalautų jokių investicijų, o pajamos tiesiogiai priklausytų nuo atlikto darbo).

4. Ar galėtumėte teigti, kad savivaldybės, kitų institucijų vykdomos verslumo skatinimo programos prisideda prie jaunimo verslumo skatinimo?

B. B. Negalėčiau teigti, kad iki šiol savivaldybė prisidėjo prie jaunimo verslumo skatinimo, tačiau pastaruoju metu Šiaulių miesto savivaldybėje pradėta svarstyti „Jaunimo verslumo iniciatyvų skatinimo programa Šiauliuose”.

4.1. Jei „taip“, nurodykite, kurios priemonės duoda didžiausią efektą?

4.2. Jei „ne“, kas trukdo savivaldybei, kitoms institucijoms vykdyti jaunimo verslumo skatinimo programas? Lėšų stygius, žmogiškųjų išteklių stygius, arba tiesiog tai yra ne savivaldybės, institucijų funkcija? B. B. Lėšų stygius.

5. Atlikus tyrimą paaiškėjo, kad dauguma jaunimo nežino apie verslumo skatinimo programas, kokias galėtumėte nurodyti to nežinojimo priežastis? B. B. Informacijos viešinimo trūkumas.

5.1. Tyrimo metu „Versli Lietuva“ buvo išskirta kaip žinomiausia organizacija. Kas galėjo tai lemti ir kodėl vietinių Šiaulių mieste vykdančių institucijų nežino?

B. B. Manau tą galėjo įtakoti 2011 metais LR Ūkio ministerijos Šiauliuose organizuotas renginys „Versli Lietuva”, kuriame dalyvavo ir nemažai Šiaulių universiteto bei Šiaulių mokyklų jaunimo.

6. Kokiais būdais, Jūsų manymu, efektyviausia būtų ugdyti jaunimo verslumą?

B. B. Glaudesnis verslo atstovų dalyvavimas ugdant jaunimo verslumą, dalinimasis patirtimi, manau galėtų paskatinti jaunimą kurti verslą.

7. Kaip galima didinti informacijos sklaidą apie vykdomas priemones?

B. B. Žinoma, vienas iš efektyviausių ir greičiausių informacijos sklaidos didinimo priemonių yra internetas, tačiau kol kas dažniausiai savivaldybių tinklapiai yra orientuoti į socialinių paslaugų teikimą, o ne verslo skatinimą, todėl, manau būtų galima keisti savivaldybių tinklapius banerių pagalba (aktyviomis nuorodomis į kitus tinklapius, susijusius su paramos verslui teikimu, steigimosi klausimais ir pan.), ko pasekoje jie taptų efektyvesni.

Kitas būdas – organizuoti tiesioginius susitikimus su jaunimu jų mokymosi įstaigose (tam tikrų su verslu susijusių mokomųjų dalykų metu). Taip pat, manau, Savivaldybės priimamajame būtų galima paskirti konsultacijų laiką, susijusį su verslo steigimo, verslo paramos ir pan. klausimais ir, žinoma, atsakingą darbuotoją, kuris disponuotų visa reikalinga informacija verslo steigimo bei vykdomų paramos priemonių klausimais.

8. Kaip manote, ko reikia jaunimui, kad pradėtų imtis verslo? Kas juos paskatintų?

B. B. Paskatintų palankesnės sąlygos imtis verslo, didesnis informacijos viešinimas.

Interviu protokolas (2)

Informantai: Vilmantas Mockus (V. M.) ir Alius Valys (A. V.)

Data: 2014.05.13

Laikas: 14:00-14:35

1. Jūsų nuomone, ar dabar jaunimas yra verslus?

V. M. Šiai dienai manau, kad jaunimas nėra verslus ir tai yra natūralu, nes pati valstybė neseniai susiformavusi ir mes neturime to perimamo verslo, pvz., vakaruose šeimos kartos užsiimama tam tikru amatu ir vis verčiasi tuo. O pas mus taip nėra, tai natūralu, kad verslumas tik pirmus žingsnius žengia, dabar formuojasi.

A. V. Pritarčiau šiai minčiai, bet verslumas yra matuojamas įmonių ir institucijų užsiimančiu verslu skaičiumi 1000 gyventojui. Statistiškai išsivysčiusiame vakarų pasaulyje yra 50 įmonių 1000 gyventojui, Lietuvoje – Vilniuje yra 24-25, o mūsų regione tik 14-15. Vien tas statistinis skaičius verčia susimąstyti. Jei registrų centre įsiregistruoja asmuo, tai niekas neklausia kiek jam metų, statistiškai pasakyti kiek jaunų žmonių yra versle pagal tam tikras amžiaus grupes, į šį klausimą galėtų atsakyti tik sociologinis tyrimas. Kiek aš pats susiduriu savo praktinėje veikloje dirbdamas verslo inkubatoriuje, tai vis tik džiugu, kad pagrinde ateina jauni žmonės, niekas nepradeda verslo būdamas 60 m. arba išėjęs į pensiją, labai retas atvejis, kad taip būtų. Jeigu ir užsiima verslu išėjęs į pensiją, tai reiškia, kad ir prieš tai užsiėmė gyvenime verslu. Liūdnas faktorius – dauguma jaunų žmonių nemato tokios būtinybės tam tinkamai pasiruošti ar mokytis to ko reikia, o ne tai kad tik eiti mokytis socialinius mokslus ir studijuoti specialybės kuri nėra apibrėžta, o vis tik pasiruošti šiam dalykui labiau reikia. Žinios ir jaunimas tarpusavyje yra susiję, kad ir nepatyrę, bet jaunuoliai yra drąsus ir jiems lengviau integruotis į rinką.

V. M. Dar sakyčiau, kad Lietuvoje nėra labai didelių lengvatų smulkaus verslo skatinimui, tai natūraliai pradėti verslą šiek tiek atbaido. Pavyzdžiui, užsienyje, Anglijoje pirmaisiais metais yra atleidžiama nuo mokesčių, tai jiems truputį lengviau.

A. V. Pagrindinė lengvata verslui turi būti mokestinė, nes niekur pasaulyje taip nėra, kaip tik pas mus. Man tenka susidurti kasdien, ateina žmonės ir sako „noriu pradėti verslą, bet man pasakykite kas gali duoti pinigų, padėti“ iškart nuo to reikalo pradeda net neįsivaizduodamas koks bus jo verslas, bet jis jau ieško lengvatų, paramos. Pirmiausia reikia susimodeliuoti verslo viziją, pasižiūrėti ko jam reikia, ką turi ir tada jau ieškoti pagalbos.

2. Kodėl jaunimas nori imtis verslo, kokios paskatos tai lemia?

V. M. Mane motyvuoja būti nepriklausomu, tai reiškia turėti savo darbo valandas, aišku ir atlyginimas, kiek pasidarysi tiek turėsi, labiausiai tada priklausai nuo savęs, o ne nuo darbdavio geranoriškumo. Aišku finansinė nepriklausomybė svarbu, tiek pat nemažiau svarbu yra darbo laikas ir realizuoti savo idėjas, nes vis tiek jei jau imies verslo, imies to kas arčiau širdies. Tai gi, motyvuoja savirealizacija, darbo laikas ir pinigai.

A. V. Žmonės yra skirstomi į dvi rūšis: vieni yra samdomi dirbti, o kiti samdo kitus ir pagrindinė jų motyvacija yra savirealizavimas. Pavyzdžiui, samdomas žmogus dirbdamas konkretų darbą turi minčių, idėjų, bet jam nėra kur atsiskleisti, nes jam yra pasakyta ką reikia atlikti, nėra kada jam pagalvoti ką galėtų sukurti naujo, o verslas yra kūryba. Taip pat ir su finansais, samdomam darbuotojui yra apibrėžta kiek bus mokama, kai žmogus yra savarankiškas, turi savo verslą būtent žino kiek jis padarė ir kiek gaus, padarys daugiau ir dar gaus. Kūrybiškumas ir finansinis savarankiškumas leidžia įgyvendinti visokiausius planus: pakeliaut, įsigyt norimą daiktą, o samdome darbe nebent pakliūsi į gerą įmonę kur viskas sustyguota, yra motyvacinė sistema – kuo daugiau padarai tuo daugiau gauni. Tačiau, žinant tokius atvejus kaip valstybinės tarnybos, tai mokama už atėjimą į darbą, ar tu padarysi ar nepadarysi bet vis tiek tu gausi tą pačią algą. Manau, kad viso to variklis yra kūryba, pagal kurią gali būti atitinkamai įvertintas.

2.1. Kurie iš vidinių veiksnių labiausiai turi įtakos verslumui: asmeninės, verslumo savybės, charakterio bruožai, žinios, įgūdžiai?

A. V. Eiliškumą tikriausiai sunku būtų sudėlioti, nes yra daug visokiausių teorijų, apmąstymų, kas yra pagrindas verslumui. Visi sako, kad reikalinga aukšta kvalifikacija, pasirengimas, bet prioritetai būtų įgimtos savybės – tai yra tradicijos ir būtent tos meninės savybės. Pavyzdžiui, dabar nėra taip kaip prieš 20 metų, tada galėjai imtis bet kokio verslo, nes tuomet nebuvo konkurencijos.

2.2. Kurie iš išorinių veiksnių labiausiai turi įtakos verslumui: draugai, mokykla, jaunimo organizacijos, kitos mokymo įstaigos?

A. V. Prioritetus galima taikyti kiekvienam žmogui atskirai, yra galbūt mados reikalas kai kas lygiuojasi į pažįstamus. Pavyzdžiui, jei draugui pasisekė ir aš pabandysiu, bet rezultatas gali būti visiškai priešingas.

V. M. Eiliškumas priklauso nuo individo, skirtingi žmonės skirtingi prioritetai, tikslai, siekiai. Vieną asmenį gali motyvuoti šeima, kitas gal nori rištis prie tėvynės, o dar kitas gal atvirkščiai į užsienį išvykti.

A. V. Tikrai blogai, kad daug jaunimo išvyksta į užsienį, bet iš kitos pusės jei jie sieja savo ateitį su grįžimu į savo šalį, gerai kad jie pamatė kitą kultūrą, požiūrį į darbą. Daug yra pavyzdžių, kurie išvykę sugrįžta, tačiau jų jau kitoks požiūris į darbą, mato kas blogai verslo įmonėje. Žino kad samdomų žmonių motyvacija atsiranda tik tada kai yra sudaromos tinkamos sąlygos – daugiau darai, daugiau ir gauni.

3. Jūsų manymu, kokios dabar yra sąlygos jaunimui pradėti verslą?

3.1. Nurodykite, Jūsų manymu, kodėl palankios sąlygos?

3.2. Nurodykite, Jūsų manymu, kodėl nepalankios sąlygos?

A. V. Sąlygos visą laiką vienodos, jos yra palankios. Kaip minėjau, pas mus verslumas yra žemas, palanku, nes yra tos terpės, o tos politinės situacijos ne visą laiką bus neigiamos, keičiasi valdžios, ateina nauja jėga, kas pusę metų naikinama tai kas jau padaryta kol paskui pamato, kad vis dėl to buvo neblogai padaryta. Manau, krizė jau eina į pabaigą, atsiranda nauji instrumentai, kreditiniai resursai šiuo metu nėra patys geriausi, nes kreditą banke nėra labai paprasta gauti, bet jei visos kitos aplinkybės yra, tai sąlygos kurti verslą palankios. Tik tiek, kad pačių žmonių požiūris į verslą skiriasi, nes vyresni žmonės mano, kad verslininkai yra spekuliantai, kurie apgaus.

V. M. Mūsų geografinė padėtis, ir tai kad buvome Sovietų sąjungoje, leido mums suprast tiek rusų mentalitetą, tiek vakarų. Lietuva yra kaip tarpinė stotelė tarp dviejų ekonominių zonų, tai tikrai yra gan pakankamai palanku, nes patys rusai sudėtingai susikalba su vakarais. Manau, kad sąlygos verslui neblogos.

4. Ar galėtumėte teigti, kad savivaldybės, kitų institucijų vykdomos verslumo skatinimo programos prisideda prie jaunimo verslumo skatinimo?

4.1. Jei „taip“, nurodykite, kurios priemonės duoda didžiausią efektą?

4.2. Jei „ne“, kas trukdo savivaldybei, kitoms institucijoms vykdyti jaunimo verslumo skatinimo programas? Lėšų stygius, žmogiškųjų išteklių stygius, arba tiesiog tai yra ne savivaldybės, institucijų funkcija?

A. V. Turiu skeptišką nuomonę, savivalda, valdžia turi pirmiausia sudaryti sąlygas, o skatinimo visos priemonės, programos daugeliu atveju pasidaro formalios, jei sukurtų sąlygas verslui, nereikės nieko tada skatinti.

V. M. Visa sistema yra mokestinė, gal todėl truputį tai ir atgraso žmones nuo to verslo kūrimo. Jei visiems bus sukurtos vienodos sąlygos tiek vyresnio amžiaus žmonėms, tiek jaunuoliui tai ir imsis verslo.

A. V. Dabar varijuoja municipalinis lygis, kuris negali jokių įstatymų pakeisti. Reikia žiūrėti mieste kažkas kuriasi mikrorajone ir investicijas reikia skirti tam mikrorajonui, padaryti geresnius privažiavimus, kelius, infrastruktūrą patvarkyti. Aišku parama simbolinė gali būti, bet pirmiausia turi būti sąlygos, aplinka, jei jos bus geros, tai ir bus tas verslas.

5. Atlikus tyrimą paaiškėjo, kad dauguma jaunimo nežino apie verslumo skatinimo programas, kokias galėtumėte nurodyti to nežinojimo priežastis?

5.1. Tyrimo metu „Versli Lietuva“ buvo išskirta kaip žinomiausia organizacija. Kas galėjo tai lemti ir kodėl vietinių Šiaulių mieste vykdančių institucijų nežino?

V. M., A. V. „Versli Lietuva“ per metus vieną renginį suorganizuoja arenoje, kuris sukviečia 700 moksleivių, paskaito gerus pavyzdžius ir viskas tuo pasibaigia. Blogumas yra tame, kad valstybė eina didelės centralizacijos link: paramos, institucijos gali būti tik Vilniuje, ten tik yra finansiniai, žmogiškieji resursai ir visa infrastruktūra buvo sukurta ten. „Versli Lietuva“ eina be konkurso, schemos yra sudarytos vien tik jiems gauti finansavimą, per metus išleidžia 12 mln. Lt jie džiaugiasi kad yra geri jų rezultatai, daug yra sukurtų renginių, o kada rezultatai atneš tikrąją naudą nieks nežino.

V. M. Verslumo skatinimas turėtų būti rodiklis ne kiek žmonių išgirdo apie renginį, o kiek įmonių įsikūrė. Mes patys buvome įkūrę mažąją bendriją praeitais metais. „Versli Lietuva“ vykdo mokymus Radviliškyje, kai mes susisieškėme ir susitarėme susitikti su jais, kitą dieną jie atšaukė susitikimą, o paskui jie nesusisieškė daugiau su mumis – tai realios pagalbos iš jų kaip ir negavome. Tikriausiai „Versli Lietuva“ labiau orientuojasi į tokį pasirodymą.

A. V. Realioji pagalba „Verslios Lietuvos“ yra ta, kad geras jų informacinis tinklapis, nes sukurtas nepriekaištingai, daug ko galima ten rasti, nuorodos geros, skaičiuoklės. Tačiau, kitam žmogui neužtenka pasiskaityti informacijos, literatūros, kad imtųsi verslo, nes reikia ir pasidiskutuoti, pasikalbėti tiesiogiai, nes tada žmogui labiau užsifiksuos ir imsis to verslo. Jei „Versli Lietuva“ turi kokias 4 ar 5 atstovybes, tai kaip tam paprastam žmogui pasiekti paslaugas. Blogybė yra tame, kad viskas ko reikia yra tik Vilniuje, nes ten yra resursai, žmonės. Anksčiau Šiauliuose buvo Lietuvos verslo paramos agentūros, Inovacijų centro skyriai dabar viso to nebereikia ir visus panaikino.

6. Kokiais būdais, Jūsų manymu, efektyviausia būtų ugdyti jaunimo verslumą?

A. V. Reikia supažindinti su visais ekonominiais dėsniais ir pradėti nuo mokyklinio suolo, kad jau baigusiems jaunuoliams įstojus į universitetus nebereikėtų vėl aiškinti nuo pagrindų. Mūsų garsioji šachmatininkė V. Čmilytė pateikė įdomią koncepciją – mokyklose turėtų būti privaloma mokytis žaisti šachmatais, nes šachmatai ugdo logiką, lavina mąstymą. Tai gi, moksleiviai turėtų žinoti kas yra

pinigai, kokia mokesčių sistema, nes tai yra ekonominis pagrindas, tad reikia stiprinti žinias jau mokyklos sistemoje.

V. M. „Apskritasis stalas“ būna kaip tarpininkas, kuris padeda parašyti projektus. Pinigėliai eina per mūsų sąskaitas ir tas žmogus nelabai suvokia kaip jis gali išlaiduoti tuos pinigėlius, nesupranta kad aš negaliu disponuoti įplaukusiais pinigais, kaip nuosavomis lėšomis, tai tą dalyką reikia ugdyti, nes asmenys neturi nei paprasčiausio supratimo kaip kas vyksta.

7. Kaip galima didinti informacijos sklaidą apie vykdomas priemones?

A. V. Socialiniai tinklai jaunimo tarpe labai madingi.

V. M. Per socialinius tinklapius tikrai jaunimą pasiekia informacija, taip pat, reikėtų tinklalapius atnaujinti, viešintis per jaunimo renginius. Dažnai yra susiduriama, kad tas jaunas žmogus pats nesidomi, tai pasiekti jį sudėtinga.

A. V. Geriausia praktika – gerieji pavyzdžiai, sėkmės istorijos. Reikia jų kuo daugiau ir bendrauti su sėkmės atvejais, net Šiaulių rajone turime nemažai gerų pavyzdžių.

8. Kaip manote, ko reikia jaunimui, kad pradėtų imtis verslo? Kas juos paskatintų?

A. V. Reikėtų gal ir psichologinių mokymų. Bendraujant su sėkmingaisiais verslininkais iš jų galima daug ko išmokti ir sužinot. Manau, kad psichologiniai dalykai yra labai svarbūs, nes vieniems reikia nugalėti, perlipti save.

V. M. Reikia įstatymų stabilumo, nes dabar pernelyg greitai viskas keičias.